
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
·LIBRARIES·
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817

Jan Kollár,

pěvec slovanské vzájemnosti.

Sepsal

Ferd. Menčík.

Matice lidu ročník XXVII. číslo 6.

(Běžné číslo 162.)

Rediguje **Jaromír Hrubý.**

V PRAZE.

Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých.

1893.

Tiskem Dr. Edvarda Grégra v Praze 1893.

I.

Mládí Kollárovo.

Slovanské národní hnutí v devatenáctém století a Jan Kollár, pěvec Slávy Dcery, jsou dva pojmy, které srostly v jedno, a vždy při Kollárově jménu vzpomene sobě každý na slovanskou vzájemnost. Avšak Kollár nebyl jediným křisitelem Slovanů, on pouze básní svou a spisy uvedl vlnu národního probuzení do pohybu tak mocně, že silou svou pohnula i stojatou hlubinou vzdálenější.

Slovensko položeno jsouc téměř v prostředku všech kmenů slovanských jest kolébkou hnutí slovanského. Nehledíc ani ke starším zprávám, jaké o východních Slovanech podává Daniel Krman, postřehli tu vzdělaní Slováci, že jazykové chorvatský, srbský, ruský a polský jsou spřízněni, a i třídy, které za výrobkem do dalekých krajů putovaly, přinášely zvěsti o národě velikém, podobnou řečí mluvícím jako Slováci. K tomu přispívalo bádání historické, jež vylíčiti chtělo, kteří národové obývali uherskou zemi od počátku, a nikterak nemohlo zatajiti, že Slované usazeni tu byli dříve, než národ maďarský do země přišel, a rozprostí-

rali se od hranic západních až daleko na východ. A toto poznání pak vedlo k lásce k národu slovanskému.

Prvním z těch, kteří neměli v úmyslu nic jiného, než jen dějepisnou pravdu říci chtěli, byl Jiří Papánek, kněz diecese pětikostelecké, jenž sám o sobě praví: „Nezapírám, že jsem rodem Slovan, ale vychováním jsem Němec, šlechtictvím Uher, a podle úřadu svého Illyr.“ I on se postavil proti bludným názorům o Slovanech, pravě: „Zasluhujou-li dějiny kterého národa aneb století, aby dostaly se k budoucím pokolením, jest to jistě národ slovanský, který povstav z malého počátku přerostl daleko široko národy západní a východní, a právo své tím zabezpečil, že od počátečné nevzdělanosti k lepšímu vzdělání došed, řeckou a latinskou církev po celém světě rozestřenou jakoby v sobě jediném obsahoval.“ Roku 1780. napsal slova tato a žádal, aby je čtenář bránil proti utrhačům neohroženě. A k němu přidal se po čtyrech letech (1784.) i Jiří Sklenár, když vypisoval usazení se národa maďarského v Uhřích.

Bylyť ovšem tyto vědomosti ještě kusé a též v Čechách, kde od nějakého času taktéž dějepisem šířila se známost o staré době, ani spisovatelé, v této době hojně píšící, neznali pravého jména, kolísajíce mezi jménem slávský a slovanský, ale i jim dodávalo vědomí o velikosti národa slovanského síly, aby odolávali nátlaku germanisace. Ještě roku 1783. Thám ve své Obraně jazyka českého takto těšil své krajany: „Náš jazyk český rozprostírá se netoliko v Čechách, v Moravě a Slezsku, ale i v Uhrách, v Polsku, Slavonii, Chorvatsku, Srbsku, Bosně, Bulharsku, Valašsku, Ukrajině, v Rusi, Tatarii, v Turecku,“ a podobně Hanke z Hankenštejna dovozoval, že pomocí če-

ského jazyka projíti může Evropou až k zadním končinám Asie.

A mínění podobné zakořenilo se i na Slovensku, kde již v této době počal Jiří Rybay slovem a příkladem svým vzbuzovati národní vědomí mezi souvěrci svými evangelickými, až pak posléz pojal úmysl dalekosáhlý, zaříditi společnost, jež po příkladě pražské společnosti učené měla přispívati k rozšíření vzdělanosti obecné a lásky k mateřské řeči. Stejnými myšlénkami zanášel se i krajan jeho Antonín Bernolák, který také seznámiv se s jazyky slovanskými, hleděl ustáliti písemnou mluvu slovenskou, k jejíž podpoře založeno r. 1792. učené tovaryšstvo slovenské, rozvětvující se potom na horním Slovensku mezi katolíky.

Netrvalo dlouho, a i evangelíci slovenští seřadili se ve slovenskou společnost, která po venkovských městech sbory učené zakládala. Kdežto však Bernolák slovenské nářečí k samotvornému životu přivésti usiloval, strana protestantská přidržovala se řeči „biblické“ či jazyka českého, a v něm také vydávány knihy poučné i časopis Týdenník, který Palkovič redigoval. Tak zavládl nový život zvláště v městech, kde nalézaly se nějaké školy, a odtud národní vědomí šířilo se po venkově hlavně snahou kazatelů, z nichž mnozí i spisovatelstvím se obírali.

Poblíž sídla takové společnosti v Baňské Bystřici zařízené, leží v údolí vysokými horami odděleném a řekou svlažovaném městečko Mošovce v župě Turčanské. Čítalo asi 2000 obyvatelův a rozkládalo se na dosti velikém prostranství, majíc dva chrámy, katolický a evangelický a hojně domů, které ukrývají se v ovocných sadech. Obyvatelstvo jest slovenské, hlavně hospodářstvím polním se vyživující.

Zde narodil se dne 29. července roku 1793. Jan Kollár. Otec jeho Matěj byl tehdy rychtářem čili notárem městským, a ačkoliv nebyl studovaný, vynikal přece neobyčejným vzděláním nad sousedy své; vážili si ho pro jeho rozšafnost a rádi ho mezi sebou viděli ne pouze jako dobrého společníka ale i jako obratného řečníka u vrchních úřadů. Vynikal zbožnou povahou, v písmě svatém byl zběhlý, znaje z paměti celé úryvky z bible a z modlitebních knih; i celý dům a rodinu svou vedl k nábožnosti, a podlé zvyku starodávného jako hlava rodiny předříkával modlitby na kolenou kleče času ranního a večerního, a odpoledne ve dny sváteční předčítal z postilly nebo z jiných nábožných a vzdělávacích spisů, při čemž děti a jeho domácí pilnými posluchači byli.

Matka nazývala se Kateřina; pocházela ze známé na Slovensku rodiny Drozdovské čili Droždíkovské ze vsi Jahodníků, která zmohla se obchodem olejkářským a šafránickým, jaký v dalekých krajinách provozovala. Jahodničtí vedli obchod v krajinách západních, ale i na Rusko zajížděli; obyčejně když se jaro přiblížilo, vypravili se s vozem na dalekou cestu, na podzim však se vraceli, aby z výdělku se živili. Matka Kollárova ovšem bohatství velikého do domu nepřinesla, za to však hospodárností svou a mírností přičiňovala se o to, aby v nevelikém domku zavládala spokojenost a štěstí. Prvním dítětem jejím byla dcera Zuzanna, nar. 30. ledna 1790.; po našem Janovi přišel na svět mladší jeho bratr Matěj, nar. 30. září 1802.

Vychování v rodině bylo přísné, neboť otec jsa povahy prudké a vypočítavé, vedl děti své tím směrem, aby mu byly ve stáří podporou, a v přísnosti své byl necitelný tak, že vyžadoval na nich neobmezenou poslušnost káraje až i surově a po-

tlačuje každý samostatnější jich krok. Právě tato jeho přísnost způsobila pohyblivému a stejně neústupnému duchu mladého synka Jana mnohou hořkou chvilku, kterouž opět jenom něžná láska mateřská osladiti dovedla.

Zprvu sice otec jedináčka svého velice miloval a s ním se mazlil, a málem by byl k úrazu jej přivedl; neboť koupiv kdysi dva páry volů a zapřáhnuv je k vozu posadil malého synka na vůz; avšak ten při rychlé jízdě spadl pod vůz, a kolo přejelo mu pravou ruku, že ji po několik neděl zavázanou nositi musil. Také jako pětiletý chlapec Kollár málem vyváznul životem z velikého nebezpečenství. Hraje míč zahodil jej do sousedovy studnice, opatřené spuchřelým roubením. Když pak přes roubení do studnice na dva sáhy hluboké a vodou naplněné pohlížel a míč polapiti hleděl, celé roubení i s ním spadlo do vody. Na štěstí spatřil jeho nehodu soused Jiří Kuzma, který nemeškaje vlezl po řebříce do studnice a vysvobodil tak chlapce, který jednou rukou držel se za kus roubení do studně spadlého, ale ve druhé ruce pevně držel zachycený míč.

Počátkům slabikáře naučil se doma od otce. Ale záhy již posýlán byl do školy evangelické, která se nalézala venku za městem na horním konci a kam docházeti mu bylo zvláště v době zimní obtížno. Kdysi i nehoda jej při tom potkala. Když totiž jednou odpoledne se staršími žáky domů se ubíral, strhla se veliká metelice a jeho téměř zasypala; starší žáci ovšem běželi, že jim ani stačiti nemohl a proto osaměl; aby nezbloudil anebo do potoka nespadnul, ukryl se za nějakou stodolou, kde ho potom zimou se třesoucího bědující matka nalezla. Při tom se nachladiv onemocněl nebezpečně, že asi čtvrt roku nemohl choditi do

školy. Toho ovšem příliš nelitoval, neboť od tehdejšího učitele Jiřího Hrůzy kromě několika řečem z Písma svatého a modlitbám ničemu více se nenaučil. Tím větších však zásluh získal si o něho nástupce Hrůzův Jan Šulek, který roku 1801. za učitele v Mošovcích byl ustanoven.

Byl to muž, jak o něm Kollár sám vypravuje, velmi vlídný, znamenitý učitel a milovník literatury. On nejen že povznesl zdejší školu, ale založil knihovnu československou, ze které knihy žákům i dospělým byly půjčovány. To stalo se na přičinění vlastenců slovenských a zvláště společnosti prešpurské, která následujíc slov starého Rybaje již tehdy ve slovenských městech a osadách národní vědomí probuditi a krajany k lásce mateřského jazyka hleděla přivésti. Již toho času povstalo několik ohnisek národního hnutí a v Mošovcích přičinil se o to Šulek. Stalo se tedy, že i Kollár ještě ve zdejší městské škole pročítal knihy nábožné a světské, a zejména bibli, postillu a historii církevní od Jana Kocína z Kocinetu. Šulek sám pro žáky některé nauky spisoval a cvičíval v nich své žáky; když pak dorůstali, seznamoval je i s počátky jazyka latinského. V tom s nimi pokračoval bratr jeho mladší, který dříve ve Šťávnici učiteloval a posléz i vyučování ve škole na sebe přejal. Malý Kollár již tehdy jazyk latinský sobě oblíbil, a zvláště se mu líbívaly průpovídky latinské, jež zvukem řeči mateřské se podobaly. Touha po knihách zaujala ho tak dalece, že jednou o letnicích, když matka šla k přátelům do Jahodníků, rozběhl se za ní místo do školy, a toho dosáhl svými prosbami, že ho vzala ssebou. Při té příležitosti navštívil Svatý Martin a když ke strýci do Kalníka přišli, vyžebronil sobě od něho starou knihu, ve které zajímavá legenda o na-

lezení sv. Kříže stála. Aby otec přísný syna příliš netrestal, odejel strýc s matkou do Mošovců a mladý Kollár měl velikou radost ze zapůjčené knihy, kterou čítal s velikou pozorností. Neušlo mu ani, že ve staré bibli mnohé opravy a skvrny černidlem byly učiněny, a pátravý hošík již tehdy dověděl se od svého otce, že kniha kdysi dostala se do rukou jezuity Antonína Koňasa, jenž rukou nemilosrdnou místa kacířská přeškrtával. Proto také později hubitelskou činnost jeho zvěčnil v jedné znělce, pravě:

V levo blučí vysoká věže
z papíru a knížek hranice:
a proč hněv ten boží na se svalil
slyším: Ach! já ten jsem, co se chválil,
že knih českých někdy za živa
šedesáte tisíc v ohni spálil.

Učitel Šulek, muž o povznesení obecné vzdělanosti vůbec pečlivý, staral se i o to, aby rozličné pověry z lidu se vykořenily, a proto mnohé nadobyčejné úkazy způsobem zcela přirozeným vysvětloval. Na mladého Kollára působil velice jeho příklad, a již tu setřásl se sebe pověrčivost a víru v rozličné čáry, jakým děti v mladosti často věřívají. Probouzel i ctižádostivost v útlých srdcích a byl tak příčinou, že Kollár počal sobě všímati i ve slovenském rozhovoru správnosti a svou turčanskou výslovnost alespoň ve škole krotil. Stalo se totiž, že ve škole, kde ovšem více latinou se zanášeli než řečí slovenskou, dialektická výslovnost jednoho slova způsobila smích nejen žákův ale i učitele, jenž ovšem jej opravil, a to vedlo Kollára k tomu, aby poučil se o tom, v čem chybil. Přál si proto nějakou mluvnici míti, a protože mluvnice Šulkem sepsaná mu nedávala potřebného poučení, chtěl si takovou vypůjčiti od tamějšího fa-

ráře Baldovského. Avšak ten knihy podobné neměl, což ovšem Kollára zarazilo; přece pak podařilo se mu u jednoho ze svých starších spolužáků dostati mluvnici Doležalovu, ve které se mu nejvíce zalíbila československá přísloví a překlad mravných naučení římského mudrce Katona, který pořídil J. A. Komenský. Tím nabyl poprve jasného pojmu o správném jazyku písemním.

Když chodil do školy poslední rok (1803.), byla Kollárovi, o němž bylo známo, že rád knihy české čítá, dána příležitost, aby se pokusil o slovenskou báseň. Měl právě tehdy přijeti superintendent Daniel Crudy do Mošovců, aby prohlédnul církev evangelickou a měšťané se připravovali, aby ho co nejslavněji uvítali. Děvčatům šlo o to, aby ho nějakým přáním oslovily, až mu budou podávati na cínovém talíři věnec, a protože učitel Šulek jinými pracemi byl zanesen, požádaly dvě z nich, Kateřina Polerecká a Marie Babylonová Kollára, aby jim nějaké říkání připravil. Zástupy lidu stály již od osmi hodin, pohotově jsouce vrchního pastýře duchovního přivítati a času mnoho nezbývalo. Kollár uchýlil se tedy od zástupu na místo odlehlejší a tam sestavil v paměti těchto několik slov:

Důstojný pane biskup! my Mošovské panny
neseme tu kvítí a věnec k vítání:
nechže ráčá tento znak našej vděčnosti
přijati s otcovskou od nás laskavostí.

Počátek veršíků zněl původně jinak, avšak protože děvčata nemohla sobě nikterak pamatovati slova pane superintendent, všelijak a divně je překrucujíce a čas kvapil, připadl mladý básník v úzkosti na slova slovenská, která potom dívky dobře sobě zapamatovaly a jimi u dveří chrámových vzácného hosta pozdravily.

Roku 1805. odešel Šulek z Mošovců na Moravu, kde přijal místo kazatelské a místo něho byl Kollárovým učitelem Adam Burian, jenž k němu velice přátelsky se měl. Do té doby již poznal rozdílu mezi povahou a řečí slovenskou a maďarskou, a když vojska ruská ubírala se roku 1806. skrze Mošovce, poprvé seznámil se s povahou ruskou. Znal-li Rusy z vypravování jako lidi divoké, surové a ukrutné, mile byl překvapen laskáním prostých kozáků a důstojníků, kteří si s ním hráli, a ponejprv uslyšel zvuky, které se zdály býti uchu jako známými a příjemnými. Ještě více naplněna duše jeho sebevědomím, když mu učitel jeho Burian půjčil knížku, která svou úpravou vynikala nade vše, co dosud spatřil. Byl to Nejedlého překlad Homerovy Iliady, kterážto malá kniha ozdobena byla skvostným obrázkem a rovnala se docela vzorným vydáním cizím.

Nebylo nic divného, že otec pomýšlel záhy na to, aby syn jeho tak dalece se vzdělal, aby lépe živnost svou provozovati mohl; ostatně sám zkusil, že trochu těch vědomostí pranic neškodí a ve svém úřadě jako rychtář o tom se přesvědčil. I v rodině samé byl příklad, že to člověk dosti daleko může přivésti, má-li jen hlavu otevřenou a chuť k práci. Pocházelť z rodiny této tuším i František Adam Kollár, který za císařovny Marie Terezie byl ředitelem c. k. dvorské knihovny a ve Vídni se poněmčil. Také z rodiny Kollárovské učil se nejstarší syn bratra Kollárova Jana ve školách v Kežmarku. Od něho dovídal se malý Jan všelico o školách a učení školském a bratrancovo vypravování o vědách přírodních velmi jej zajímalo. Byl proto rozradostněn, když se roku 1806. otec ustanovil, že jej dá asi na tři roky do škol vyšších a Kollár měl na vybranou, do kterého ze

tří měst chce jíti. Do Kežmarku, kde studoval bratranec jeho, zasýlaje odtud domů psaní plná nářků, jíti se mu protivilo, taktéž proti Necpalům upomínka na jakousi truchlivou příhodu odpor vzbudila; zůstala tudíž jen Kremnice, od Mošovců na tři míle vzdálená, staré báňské město, osazené z většiny obyvatelstvem německým.

Do Kremnice s ním zároveň odešel r. 1806. spolužák jeho Ondřej Košina, syn zámožného souseda v Mošovcích, a spolu ubytovali se u jedné vdovy jménem Španikové. Rektorem školy tamější byl Štěpán Komáry, muž dosti učený a žertovný, jenž rozmanitými průpovídkami výklady své kořenil. Byl obeznámen v hudbě a znám jako dobrý deklamator, a proto ve škole i žáky k tomu vedl. Způsob jeho vyučování kouskovitého ovšem působil, že žáci jen částečných vědomostí sobě přisvojili, ale Kollár nahrazoval opět tím, že vzdělával se četbou klassiků, starších i novějších; zvláště pak zalíbili se mu latinští spisovatelé z doby humanistské, protože vůbec pronášeli se srozumitelněji než staří klassikové římští. Komáry dal podnět k tomu, že se Kollár vynasnažil, aby sobě odvykl chybné vyslovování hlásky *r*, jež mu v deklamaci překáželo, a tu osvědčil velikou houževnatost a vytrvalost řídě se příkladem Demosthenovým. Ale krom učení školského zanášel se Kollár rejsováním a malbou, za příkladem některých žáků na škole kremnické a dovedných kremnických malířů, že za nedlouho zasloužil si obecnou pochvalu.

Zdejší škola byla latinská, ale vyučovalo se tu i maďarštině i němčině. Proto aby žáci v němčině ještě více se oblomili, byli přidržováni, aby chodili do německého chrámu. Kollárovi ovšem

přirostly k srdci sváteční a nedělní písně slovenské, jichž melodie byla i času přiměřenější než písní německých, a proto nemoha z pořádku školního se vyvléci, alespoň před dobou kostelní chodíval s přítelem svým Košinou do dolin a zahrad kremnických a nazpívavše se tu písní slovenských odcházeli na německé služby boží. A v tom také vytrval, kdežto Košina záhy stal se lhostejným, z čehož i mezi oběma vznikla prudká hádka a nepřátelství; nadarmo hleděla jejich domácí oba spolužáky usmířiti, až konečně před svatým přijímáním oba sobě ruce podali a na dále v přátelství setrvali.

Své slovenské smýšlení projevil Kollár i při jiné příležitosti. Když totiž na jaře bavili se hrou míčovou, dopustil se jeden slovenský spolužák chyby, začež byl od německého spolužáka udeřen v tvář a dostalo se mu nadávky „zatracený Slováku.“ Nadávka tato pohněvala Kollára, že žádal rozhodně, aby onen Němec všecky odprosil a když se tak nestalo a Slováci na svém trvali, opustili němečtí žáci hru spílajíce Slovákům a hroudami je pohazujíce. Když pak druhého dne professor Grossmann, z jehož třídy oni Němci byli, nijak se k tomu neměl, aby žáky napomenul, a tím je troufalejšími učinil, že na Kollára veřejně pokřikovali spílajíce mu „slováckých patronů,“ stěžovali sobě u rektora Komáryho, jenž rozpustilce pokáral. Ale řevnivost německých žáků tím více podrážděna byla proti Slovákům, kteří neodvažovali se samotni ani po městě nebo na procházku jíti; neboť k žákům německým přidali se i výrostkové pracující v hutích a z části i několik pomaďařených Slováků a Maďarů, kteří na Slováky pokřikovali: Bindisch Kirpel, Schlowak. Ovšem ani Slováci nezůstali dlužni odpověď a tak roznášelo-

se z obou stran mnoho popěvků a písniček potupných. Jednu takou připisovali Kollárovi a zněla:

Nos miseri Deutsche nec Speck nec Butter habemus:
vivimus in Trübsal, leidimus omne malum.
Unser král Arnulf Magyaros rief contra Slovákos,
Nunc stamus zwischen Hammer et Amboss wir da.
Sancte Vater Hermann bei der Hela ora pro nobis,
ut nos hinc ad Rhein ducat nach Hause zurück. *)

Za to ovšem Kollár trpěl, neboť když jednou na procházku si vyšel k nějakému dvoru as hodinu od města vzdálenému a nezbedný spolužák ho spatřil, přivedl zástup dělníků k tomu, aby se na něm vymstili. Avšak Kollár neztratil ducha a věda, že by v jich rukou zle se měl, vsedl na lodičku a do prostřed rybníka vesloval a tu v besídce dřevěné se skryl. Nemohouce ho dostati, házeli kamením na loď a také ji od besídky odrazili, posléz však odešli, zůstavivše Kollára svému osudu. Vyčkal tedy v úkrytu svém, až pak pastýřem ze dvora byl vysvobozen a domů bez úrazu se dostal.

Poměry tyto ve škole ovšem za dvě léta se změnily, neboť z bujných žáků mnozí oddali se řemeslu a odešli ze školy. Tím také přestaly pro Kollára svízele a škádlení a s nimi i nechuť k řeči německé, z níž po celou tu dobu jen něco málo pochytil. Pročež rád tomu byl, že dostal se za soukromého učitele do domu jedné rodiny městské, maje přiučovati počtům Karolinu B . ., jíž ve škole při počtech vypomáhal. V krátce pak vyznalo se děvče právě tak dobře v počtech jako Kollár,

---

*) My ubozí Němci nemáme slaniny ani másla; žijeme v soužení, trpíme všelikou bídu. Náš král Arnulf vyzval Maďary proti Slovákům; nyní stojíme zde mezi kladivem a kovadlinou. Svatý otče Hermanne u Hely pros za nás, *aby nás* odsud dovedla nazpět domů na Rýn.

a matka její z radosti nad jejím pokrokem vtiskla mu na konci měsíce něco peněz jako odměnu; Kollár zdráhal se je přijati a vymlouval se, že sám jest tomu povděčen, že může se německy naučiti. Proto místo počtů pročítali spolu německé almanachy a jiné knihy německé, čímž Kollár hravě správné němčině se naučil, tak že mluvil pak dobře jako rozený Němec. Za té příležitosti vznikla dětinná náklonnost obou mladých lidiček, jež projevována byla mnohdy něžným způsobem, až posléz Kollár sám výhost dal známosti, nechtěje od úmyslů svých býti odveden ve stranu jinou.

Bez zvláštních příhod skončil se třetí rok kremnického studia (1808./1809.) a Kollár jakoby tušil, že nastává pro něho čas zlý; otec totiž zprvu ani do třetí třídy jej pustiti nechtěl a jen k úsilovným prosbám Kollárovy matky a bratrance dovolil, aby ještě ten rok učením se zabýval. Když pak zkoušky odbyl, oznámil mu otec docela určitě, že nyní učení přestává, protože nechce naň a na školy více nakládati a měl ho k tomu, aby sobě zvolil nějaké povolání. Bylo mu nyní právě patnáct let. Rád by se byl dále učil, ale znaje otcovu přísnou povahu ani se neosmělil zmíniti se před ním o škole; prázniny přešly, přešel i listopad a byl tu již nový rok a Kollár ještě pro nic se nerozhodnul, ačkoliv nyní neměl doma na růžích ustláno. Neuslyšel ani vlídného slova od otce, nýbrž jen samé nadávky a hrozby: Ty darebníku; ty darmožráči; proč mi nejdeš s krku, proč nejdeš na řemeslo! Chceš býti pánem, nic nedělati a po školách choditi. Z toho nic nebude. Až sestárnu, kdo pak by mne podporoval. Já jsem si zlou pomoc a podporu vychoval, nedožiju se na tobě potěšení žádného a odpočinutí v šedinách. A protože rád do hovoru citáty z písma svatého vplétal, na-

říkal dále: „Hůl má se zlomila, břečťan můj uschnul jako Jonášovi.“ Na dobu tuto s trpkostí vzpomínal Kollár a jak se přiznává, sám potajmu skroušeně se modlíval, aby Bůh nějakým způsobem hořký kalich utrpení od něho odvrátil a kříž jeho skončil. Byl srdce měkkého a nikdy ani učitelům nezavdal příčiny ke trestu přísnějšímu a mimo to vštípil sobě přikázání boží příliš hluboko v srdce, nežli aby otci na odpor se postavil. Přemýšlel již o tom, nemáli snad z domova prchnouti k bývalému svému učiteli Šulkovi do Pržna, anebo snad dále do světa, kam nohy ho ponesou, ale vždy ještě nadějí se kojil, že zloba otcova se ukonejší. Když utrpení jeho dosáhlo stupně nejvyššího a když již nad osudem svým zoufal, šťastnou náhodou potkal svého bratrance Jana, jenž právě tehdy stal se učitelem ve Slovenském Pravnu a z Příbovců, kde byl vychovatelem u pana Benického, s touto novinou do Mošovců přicházel. Ten ujistil ho svou pomocí, tak že Kollár s novou nadějí k rodinnému krbu se navrátil. Však soužení jeho započalo znova a naposledy i matka syna se více nezastávala radíc mu, aby k tomu neb onomu mistrovi do učení se dal, jen aby v domácnosti pokoj byl udržen.

Konečně zmužil se mladík tak daleko, že otci i matce do očí řekl, že od školy neodstoupí a že žádným řemeslníkem nebude. Na ta slova otec opět do hrozeb se dal: Když chceš, darebníku a tuláku, jdi; ale já nebudu na tebe nakládati; ani slyšeti o tobě nechci, neboť nejsi hoden a neplníš přikázání: Cti otce svého; vzal pak hůl, jíž po synovi se hnal; ale ten v čas ji ještě zachytiv s bolestí v srdci pravil: „Už je dost! Už není více žádné palice pro mne, neboť písmo svaté i takto praví: Vy otcové nepopouzejte k hněvu dítek svých.

Dejte mi pokoj, poručeno pánu Bohu, já půjdu pryč, vy nebudete více na mne nakládati.“ Ačkoliv otec ze dveří jej pustiti nechtěl, vymknul se přece a opustil otcovský dům.

II.

V Bystřici.

Odešel do Slovenského Pravna, kde bratranci vylíčil, co se s ním sběhlo, a prosil, aby ho buď do školy někam poslal anebo alespoň přes zimu u sebe přechoval. Pomáhal mu ve škole děti učiti, a sám zase v latině od něho byl vyučován. Několik neděl tu pobyl, až konečně ho přijal učitel Adam Burjan za pomocníka svého na školu Mošovskou, kde vytrval až do počátku roku školního. Z domova nedostalo se mu od otce ani nejmenší podpory a Kollár jí také nežádal a nikdy ani na prázdniny veliké domů nechodil. Ovšem mysl jeho nad míru byla sklíčena a mladá léta tak nemilosrdným způsobem otrávena, za to však nabyl více sebedůvěry a trpká zkušenost zocelila jeho povahu. Srdce jeho však tím přístupnějším stalo se při poznání bídy jiných lidí a vůbec všech, kteří od jiných byli potlačováni. Škola i živobytí školské dosti jej obmeškávalo, že zapomenul na postavení vlastní; ve svých studiích zde pohodlně pokračovati ovšem nemohl, za to tím více obíral se čtením německých spisů, jako Kotzebue, Meissnera, překlady bájek Lafontainových a ukracoval vypravováním těch věcí dlouhou chvíli paní učitelové Burjánové, jež těžkou nemocí na lože byla upoutána. Tak nabývaje známostí nových přiučil

se u Burjána i hře na piano a na varhany, že již i při službách božích zpěv mohl doprovázeti.

Za svého učitelování seznámil se poněkud blíže s Mošovským farářem Michalem Baldovským, který, jsa náruživým lovcem, zanášel se též hledáním pokladův v zemi zakopaných, o nichž v krajině dosti četné pověsti se zachovaly. Ten svěřil se s tím i učitelovi Burjánovi a i Kollára mezi sebe vzali a rozličné pokusy prováděli, které o umění farářově měly svědčiti. Všickni tři již napřed se těšili, co a kterak se potom zařídí, a protože Kollárovi na srdci leželo, aby studia svá mohl konati, pronesl se v tento smysl: „Až školy dokonám, založím jednu fundaci k napomáhání takovým dítkám, které od rodičů křivdu snášeti musejí, nevinně od nich trápeny a pronásledovány aneb i z domu a z dědictví vylučovány bývají; druhou k podporování chudobných žáků ve školách, třetí k vydávání slovenských knih." Pokladů ovšem nenalezli, ale Kollár přiučil se alespoň mnohým věcem z přírodopisu a fysiky a měl z toho užitek znamenitý, kdežto farář nejen jmění pozbyl, nýbrž i v dluhy upadl tak, že po nějakém čase úřadu svého se vzdáti musil.

Zatím přiblížil se konec školního roku, kterou dobou ve školách obyčejně byla veřejná zkouška, k níž přijížděl vždy některý vyšší duchovní hodnostář. Toho léta v červenci do Mošovců přijel pan Holecí, farář v Záturčí, a s ním dostavilo se i několik jiných farářů jako Kolbenhayer z Blatnice, Mojžíšovič z Příbova, Topercer z Ivančan a Pan z Pravna. Mládež školní hlavně v řečnictví a deklamaci se vyznamenala, což bylo zásluhou Kollárovou. Když pak celá společnost navštívila učitele Burjána v jeho bytě a spatřila zde Kollára, otázal se pan Holecí, kdo že ten mladík jest? Tu

Baldovský odpověděl mu latinskými slovy: „Jest to mučenník věd.“ Nyní teprvé dověděli se všichni něco více o poměrech Kollárových a co tento bolest svou přemáhaje tu stál, každý hojícího balsámu do jeho srdce přiléval. Farář Mojžíšovič pak se pronesl: „Moji tři synové studují v Bystřici, můžeš tam s nimi jíti“ a tím mu i cestu ukázal i novou nadějí ho posilnil.

Nastaly prázdniny a učitel Burján zamýšlel se vydati do Bystřice, kde se jeho manželka léčila; Kollár již před tím od ní slyšel průpověď o městě tom: „Za živa v Bystřici a po smrti v nebi“ a proto s ním šel, aby ve škole se pohlédnul a opatření nějakého sobě zjednal. Hned druhého dne jej zavedl Burján k rektorovi Bohumíru Kochovi přimlouvaje se, aby Kollára vzal do rhetoriky. Kollár byl sice hned zapsán, ale o třídě nebylo rozhodnuto, neboť to záviselo od zkoušky. Burjan postaral se u jednoho souseda též o jeho byt a večeři, začež měl přiučovati jeho dítky. Na začátku měsíce září r. 1810. přestěhoval se tedy Kollár do Bystřice a přihlásil se u rektora Kocha ke zkoušce. Ten mu uložil, aby mu přečetl jeden případ z Tomsova spisu „Nešťastné příhody k výstraze nezkušené mládeži,“ jež pak volně do latiny měl přeložiti. Překlad nezdál se Kochovi býti dosti dobrým a proto poukázal Kollára zpátky do syntaxe. Měl sice z Kremnice z téže třídy vysvědčení chvalitebné, nicméně musel se ustanovení tomuto podrobiti. Zůstal tedy v syntaxi a Koch a nově přibylý Ragyoci byli jeho učiteli; kdežto Koch pak v latinských cvičeních jej sužoval, Ragyoci vyučuje fysice a dějepisu nemnohému jen žáky naučil, že mnohdy stesklo se Kollárovi, zvláště když toho si povšimnul, že jeho spolužáci ze školy Kremnické, kteří mnohem slabšími byli, jej o jednu třídu před-

honili. V listopadu přišel nový rektor, jménem Pavel Magda a nastoupil místo Kocha v syntaxi. Ten povšimnul sobě přísného vysvědčení, jež Kollárovi dal jeho předchůdce, a když otázkami rozličnými o jeho vědomostech se přesvědčil, ihned ho přesadil do rhetoriky. Zde ovšem musil mnoho doháněti, což tím bylo pro něho nesnadnějším, že neměl peněz, aby sobě zjednal příruční knihy, které Magda zavedl. Ale pilnost a snaha přemohla všecky obtíže. Skutečně již při nejbližší příležitosti vynikl Kollár nad své spolužáky, že ho učitel přede všemi pochválil a na první místo v lavici posadil. A tak za lidumilného a příkladného vedení Magdova vyšinul se Kollár nejen na jeho miláčka, ale zjednal sobě úctu u svých spolužáků, kteří často jeho deklamaci školní potleskem odměňovali. Pilnost jeho zjednala mu příznivce a následovně byl i vybrán k důležitému poselství.

Vydržovatelům gymnasia bystřického šlo o to, aby získali pro ústav nyní rozšířený podporu u zemanstva v sousedních stolicích, a proto zamýšleli vypraviti tam dva vynikající žáky, aby doručili listy váženým osobám. K tomu vyvolen ze třídy rhetorů Kollár a ze třídy primánů Aleš Kmoško. Dostalo se jim doporučujících listů od rektora Magdy a byli skutečně všude pohostěni. Tak spatřil poprve Kollár i jiná místa a uviděl opěvované vrchy Tatru, Krivaň, hřbet Lomnický, až posléz dostal se na romantický hrad v Oravě, na jehož nejvyšší bod dostoupiv rozhlížel se na krajinu okolní.

Přiblížila se doba veřejné zkoušky, která odbývána byla v evangelickém chrámě, protože k ní množství posluchačů se dostavilo. Jí se účastnil i Pán, farář ze Slovenského Pravna, který zvláště na Kollára měl namířeno; ale i tu bystrý duch

Kollárův překonal veškery obtíže a prošel tak znamenitě, že mohl hned druhý rok postoupiti do třídy vyšší, ačkoliv obyčejně žáci dvě léta v rhetorice zůstávali.

Budoucího roku (1811.—1812.) byly poměry Kollárovy již snesitelnější; valně k tomu přispěly vědomosti, které v Kremnici si osvojil. Byla to zvláště jeho známost malířství, které použil rektor Magda, aby poctil pana Ondřeje Kubiniho, jenž zdejší školy štědře podporoval. Práce uložená a zdařile provedená zjednala Kollárovi pochvalu a k vyživení několik hodin; sám Magda ho vyzval, aby dvě jeho dcery kreslení a malířství vyučoval. Jsa takto opatřen proti nedostatku tělesnému tím více zatoužil, aby i ducha svého nasytil a zejména toužil po tom, aby dopídil se někde klassiků latinských, kteří ve škole toliko ve výtahu byli přístupni. Kde mohl vypůjčoval sobě podobné knihy od spolužáků a proto radostí byl celý unesen, když od rektora Magdy ustanoven byl za školního knihovníka. Ale ke svému překvapení shledal, že v knihovně nalézají se sice knihy theologické, avšak pramálo takových, po nichž duch zanícený toužil. Co mohl, zjednal sobě za obrázky, jež namaloval, ale proto přece byl v nitru svém nespokojen, že nemá tolik peněz, aby potřebné spisy si obstaral. Zabral se tak hluboko do jich čtení, že již i na slovenský jazyk zapomínal. Při tom obliba jeho ve vědách přírodních neochabovala, ba spíše jí přibývalo, že činil sobě i zvláštní sbírky přírodnické.

Ze spolužáků v Bystřici s ním stejně studujících připomíná nám Kollár několik; na mnohé, jako na Kmoška vzpomíná s pocitem bolestným, protože později docela se zmaďařil a hlavním nepřítelem Slováků se stal. Druhý byl Jan Benedikti

čili Blahoslav; tenkrát v něm Kollár ještě žádného ducha slovenského nepoznal.

Vysvědčení mu dáno bylo dne 27. června 1812. od rektora Magdy a bylo znamenité; byl třetí mezi 29 žáky. Mravy měl výborné a také právem je zasloužil, neboť nikdy neúčastnil se studentských spolků, libujících sobě v zábavách a veselostech, ale spíše procházeje se někde v ústraní myšlénkami svými se obíral. „Jest to mladík výborný a počestný, kterého nerad ztrácím a každému doporučuji,“ zněla slova Magdova, na jehož zásluhy ani Kollár nikdy nezapomenul.

Tehdy byl Kollár osmnáct let stár. Měl sice dosti chuti zůstat ještě v Bystřici, avšak touha vedla ho do Prešpurku, kde oddati se zamýšlel studiu theologickému, které několik let trvalo. V Bystřici nalezl poslední čas dostatečné výživy, ale nastala otázka, zdali mu bude štěstí tak příznivo i ve městě, kde byl docela neznám. Byl sice dosti otužen a tak samostatný, že mohl nepřízni čeliti, avšak přece mu šlo o to, aby alespoň pro začátek byl opatřen. Na otce obrátiti se nemohl a také nechtěl a proto hledal, kde by nějaké malé pomoci na studia vyprositi si mohl. Rozpomenul se, že za mládí svého slýchal, že několik příbuzných jeho odstěhovalo se z Mošovců do jiných krajin Uherských, a po způsobu chudých studentů chtěl je vyhledati a, bude-li možno, nějaké podpory si vyžádati. K tomu se hodily nejlépe nastalé prázdniny. Za společníka na cestu vybral sobě spolužáka bystřického Ambroziho. Vyšedše z Bystřice ubírali se skrze stolici Novohradskou, navštěvujíce známé a spolužáky, nejprve do Mytné, odtud pak přes Miškovec namířili do Tokaje, kde poprvé objevil se před nimi svět nový, zcela rozdílný i povahou půdy i obyvatelstva od kraje domácího.

Přenocovavše tu, brali se hned druhý den nudnou pouští dále k Nyregyhaze, kde je ujec Kollárův a tamější notár, jménem Miškoci, stařeček již šedivý, mile přivítal a ve svém domě pohostil. Dověděv se od Kollára, že zamýšlí věnovati se stavu duchovnímu, ihned vytasil se s návrhem, aby budoucí neděli kázal ve zdejším kostele, což Kollár učiniti se zdráhal; k jeho prosbě posléz povolil a navštíviv oba zdejší faráře a byv od slovenského kazatele zvlášť požádán, podvolil se nezvyklému ještě úkolu. Proto pilně ke kázání se připravoval a ačkoliv se mu nazpaměť naučil, přece když dne 5. července na kazatelnici vystoupil a spatřil chrám lidem přeplněný, hlas jeho se třásl a on kázání předčítal, jen aby pohledem na zástup lidu pomaten nebyl. Za ochotu jeho odměnila jej církev 20 zl., ku kterýmž i strýc nějaký obnos peněžitý přiložil. Pobyv tu několik dnů vydal se se společníkem svým do Debrecína, kde navštívili i reformatskou kollej; avšak jen dva dny tu pobyli a pospíchali do Bekeš Čáby. Zde a potom v Sarvaři, kde navštívili učitele Jana Kollára z Mošovců pocházejícího, seznal opět poněkud poměry církví zdejších. Tam nelíbila se mu lhostejnost v chrámu Páně, tuto opět pozoroval, že duchovní pastýř nevšímá sobě církevní správy a že ponechává rychtáři úplnou zvůli při jeho snahách maďarských.

Udělavše zacházku do Velikého Laku, kde Ambrozi odevzdal tamnímu faráři nějaké listy, spěchali přes Čongrad, Kečkemet do Pešti, nikde více se nezastavujíce. Hned následující neděli (19. července) šli do evangelického chrámu, kde poslechli faráře Molnára, který ovšem pro svou špatnou výslovnost slovenskou nikterak se mu nelíbil a posléz se mu docela znechutil, když při

návštěvě jim dal nějakou dlouhatánskou větu latinskou rozkládati. Zde poprvé v živobytí svém v hostinci při obědě zaslechnul zvuky srbské, jichž příbuznost se slovenským jazykem brzy poznal. Navštívivše tu knihovnu universitní odešli do Oroslánu, kde od požitých jedovatých hub od ženy jakési koupených a uvařených i hostitel farář Turčáni i hosté se roznemohli; zotavivše se byli farářem zadrženi a na žádost jeho Kollár kázal dne 26. července ve zdejším chrámě „o svatém hněvu čili o hněvu pro svaté božské vznešené věci.“ Hned potom zaměřiv přes Komárno pospíchal Kollár do Túrce, kdežto Ambrozi uchýlil se jinou stranou do Radvaně.

Co zamýšlel Kollár, nepřinesla mu tato cesta; neboť nebylo mezi pokrevnými přátely jeho lidí takových, kteří by mu mohli nebo chtěli pomoci. Ale přece ustřádal si z darů, jež od známých a jiných dobrodinců dostal, asi na 50—60 zl., které mu dobře v Prešpurku se hodily. Avšak z cesty po krajinách uherských měl ten znamenitý užitek, že poznal, jak někde buď vlažně ke slovenskému národu se mají, anebo jej i přímo utiskují, což obé podnítilo ducha jeho ještě k větší horoucnosti k jazyku slovenskému.

III.

V Prešpurku.

Nastával nový školní rok (1812./1813.) a Kollárovi bylo se vypraviti počátkem září do Prešpurku na evangelické lyceum, kde vedle humanitních škol byly i školy filosofické, tři ročníky čítající; tu vzdělávali se i ti, kteří právům se vě-

novati chtěli na universitě, nebo se vzdělati chtěli na kazatele neb professory. Odebral se tedy z Túrce se svým spolužákem Simeonem Lehotským přes stolici Nitranskou, kde navštívil nejprv Bošany, aby pohleděl na rozhlášenou krásku židovskou ve zdejším hostinci a potom Čachtice, o jejichž podzemních skrýších doslechl z národních pověstí.

Pobyt ve Prešpurku měl na duševní rozvoj Kollárův vliv dalekosáhlý. Byl totiž Prešpurk od konce minulého století střediskem literárního života slovenského a zvláště od těch dob, co farář katolický Jiří Bernolák v letech devadesátých dal první podnět k tomu, aby se písemní jazyk slovenský od českého oddělil. Poněvadž pak jeho přátelé snažili se o povznešení literatury v jednom nářečí slovenském, i protestanté slovenští jali se o to pečovati, ale tak, že se při tom neodlučovali od svého jazyka biblického, jakým do těch dob na Slovensku byl jazyk český. Již současně s Bernolákem tím úmyslem obíral se znamenitý a nadšený Jiří Rybay, jemuž ovšem nepříznivým osudem popřáno nebylo, aby jej provedl, nicméně alespoň v krajinách slovenských, kdekoliv měl přátely, neustal zasévati semeno. Ovšem až skoro po desíti letech ujala se myšlénka, zvláště když se jí ujal Bohuslav Tablic a Jiří Palkovič. Měl se zaříditi ústav pro pěstování a podporování jazyka československého a mimo to ustanoven býti učitel slovenské řeči při zdejších evangelických školách. Již v listopadu roku 1801. vydáno provolání ke všem slovenským vlastencům s prosbou za peněžité příspěvky a tyto docházely dosti hojně, že již roku 1803. mohl vstoupiti do života pod názvem „institutum linguae et literaturae slavicae.“ V popředí ruchu tohoto byl Tablic, jenž tenkrát byl jediným spisovatelem na Slovensku, který jas-

nějším okem pohlížel do slovenské budoucnosti a ve svých spisech jemně dotýkal se národního citu, který ještě hluboko v lidu byl ukryt a neprobuzen. Sloh básní jeho byl květnatý, slova plná citu a v každém spise jeho čteme touhu po tom, aby odhaleno bylo, co mělo býti životem národním. Jsa činným mnohostranně, požíval obecné vážnosti a úcty. Tablic po desíti letech ochladnul, celá práce spočívala pak na Jiří Palkovičovi, který ustanoven byl professorem řeči československé a byl jím až do své smrti, kdy po něm nastoupil nadšený žák jeho Ludevít Štúr. On po celý čas pracoval v literatuře, hojnou měrou přispěl k jejímu rozkvětu a náležel ke spisovatelům, kteří psali slohem nejsprávnějším. Považoval však jazyk doby Veleslavínské za vrchol dokonalosti a spolu s Janem Nejedlým, professorem na universitě v Praze, a s básníkem Puchmajerem stavěl se v letech dvacátých na odpor všemu novotaření jazykovému; neuvážilť, že jazyk národní může se zúrodniti nejen ze živého zřídla mluvy národní, ale i z jazyků příbuzných, jak to právě J. Jungmann a soudruzi činili. Však jeho námitky věc nepoškodily, on pak tím zjednal si zásluh, že živým slovem působil na mládež, jež cvičila se u něho nejen v mluvnici slovenské a slavistice a poslouchala výklady o dějinách řeči mateřské, nýbrž učila se i prakticky jazyku ruskému, polskému a srbskému. Odtud vycházeli mladíci, kteří pro povznešení duševního vzdělání na Slovensku byli rozohněni a v časopise Pálkovičem vydávaném a zvaném Prešpurský týdenník nalézali vždy hojného povzbuzení.

Když Kollár v říjnu roku 1812. přibyl sem, byl Palkovič zanešen prací v Týdenníku a pak na československém slovníku, jejž vydati chtěl, a proto nepřednášel po celý ten čas, co se Kollár zde zdr-

žoval. Teprve k domluvě Tablicově r. 1815. počal opět veřejně o literatuře učiti. To nahradil Kollár soukromou četbou knih českých a zvláště Týdenníku a obcováním s mladíky zde studujícími. Ovšem nějaký čas to trvalo, než mohl obírati se klidně věcmi mimoškolními.

Ubytovav se totiž se svým přítelem Lehotským u jakéhosi Lista, jenž příbuzné měl v Mošovcích, a zaplativ školní plat v alumnatě evangelickém, ztenčil zásobu svých peněz velice a protože i byt dosti drahý byl, byl nucen živiti se velmi skromně, tak že chléb a voda byly obyčejnou jeho stravou. Zásoba peněz tenčila se tím více, protože toho léta připadla velmi tuhá zima, tak že v novém bytě, do kterého se přenesl, se svými šesti soudruhy z Túrce dosti zimy vytrpěl. Také velice sklamal se ve škole zdejší a učitelích. Jsa již v Bystřici zvyklý ve škole samostatně mysliti a mluviti, uviděl, že veškeré učení zde jen mechanicky se odbývá; aby vyhověl ve škole, byl ovšem nucen všemu nazpaměť a slovo od slova se naučiti, což mu zdejší školu znechutilo, že obíral se potom spíše knihami zábavnými, jež sobě za peníze vypůjčoval. Seznámil se tak se spisovateli v Němcích slavenými jako byli Wieland, Ifland, Klopstock a j. Jinak uplynul první rok bez zvláštních událostí. Když pak jiní žáci na prázdniny se rozcházeli, zamýšlel Kollár zůstati tu, zajisté aby si nějak opatřil nějakou podporu. Když se o tom dověděl jeho professor Stefanides, ustanovil jej za ředitele a učitele v evangelickém sirotčinci, kde vždy as deset dětí bylo chováno. Nastala tudíž roku 1813./14. pro Kollára starost dosti veliká, ale za to byl prost starosti o svou výživu a naleznul obor, ve kterém samostatně mohl působiti a tím ducha ve škole stísněného vznítiti.

Pohroužil se ve studium vychovatelských spisů a vzdělav se jimi tak znamenitě povznesl ústav, že získal mu po celém okolí jména slavného. Také mu zbývalo mnohem více času prázdného, jehož pak použil dílem k vlastnímu vzdělání, dílem k přátelským rozhovorům s některými nadanými soudruhy.

Jedním z nich byl František Palacký, jenž o něco jsa mladší než Kollár, též roku 1812. do Prešpurku na studia přišel, a seznámiv se s Palkovičem od něho přijat byl za pomocníka při Týdenníku. Blíže však seznámili se spolu teprve roku následujícího, kdy Palacký počal navštěvovati Kollára v sirotčinci, a tu besedovali o plodech literatury československé. Stejného smýšlení s nimi byl Jan Jelšík, duchem velmi nadaný, jenž tehdy již básně české skládal. Třetí mladík, s nímž Kollár obcoval, byl Pantaleon Živković, později srbský biskup v Pešti, od kterého poprvé zaslechl zvuky církevní řeči slovanské a jehož hovoru srbskému rád naslouchal.

Prázdných chvil Kollár používal již tehdy k tomu, aby se vzdělal také v jiných jazycích západních, a tu zejména zdokonalil se ve francouzském, anglickém i vlašském jazyku, že mu čtení básní Petrarkových nečinilo obtíží a také na něho mnoho působilo. Učitelé jeho celkem na něho málo účinkovali, a on sám v té příčině mnoho o nich se nezmiňuje. U Štěpána Fabryho poslouchal filosofii a dějepis, u Daniela Stanislaidesa vědy theologické a staré literatury, u Jana Grossa výklady řečnické a básnické. Pavel Bilnica, kazatel slovenský, přednášel mathematiku a fysiku. Ještě však jednoho muže vzpomenouti musíme, který sice nebyl učitelem Kollárovým, nýbrž od roku 1808. professorem na tamější akademii právnické,

přednášeje o řeči a literatuře řecké. Byl to Řehoř Dankovský, vřelý zastance myšlénky slovanské. Již tehdy vydal několik spisů o jazyku řeckém, jejž důkladně znal, a porovnávaje jej s jazykem slovanským, hleděl později dokazovati, že jazyk tento jest s řeckým velmi příbuzný, ba jeho nejbližší dcera. Mnoho bylo lidí, kteří výkladům jeho víry nepřikládali a sám Čelakovský později o něm se pronesl, že jest to blázen; druzí činili sobě z něho přímo úsměšky, jako Slovák jazykem latinským píšící jménem Čaplovič, který proti němu roku 1818. vydal v německém časopise jednom (Hesperus) pojednání „důkaz, že Slováci v Uhrách jsou Angličany.“ Že však muž ten tak na hlavu padlý nebyl, dokazuje řada důkladných pojednání porovnávacích, ve kterých přece jen alespoň tolik dokázal, že slovanská řeč skutečně s řeckým jazykem jest příbuzná. Zajisté tedy sluší i jeho uvésti, když mluvíme již o všech činitelích, kteří působili na rozvoj ducha a názorů Kollárových, a musíme ho pokládati za jeden článek v tom ruchu, který se zove slovanským uvědoměním. Na Kollára jeho vývody působily snad více, než nám známo a než to Kollár sám přiznává.

I v Prešpurku Kollár vzdělával se rád ve vědách přírodních, zvláště v botanice, a používal k obohacení svých kusých vědomostí zvláště výletů a procházek, které se svěřenou mu mládeží do okolí podnikal. Když měl pokdy, vycházel sobě dále od města, aby poznal okolní osady; tak jednou do sv. Jiří, do Pezinku a do Modré, jindy opět do Somošína a konečně i do Vídně, kam pozván byl od matky svého svěřence Járošího. Bylo to roku 1814., když se ve Vídni oslavovalo slavností národní vítězství Lipské; měl příležitost spatřiti tu dvůr v celé jeho slávě a nesmírné množství lidu,

které se do Prátru a Lužánek nahrnulo. Navštívil některá divadla, byl ohromen dojmem, jaký naň učinil Shakespearův kus: „Král Lear“ v divadle u brány korutanské, podíval se na letohrádek Schönbrunn, ale nezapomněl ani na rozličné obrazárny, jež ve Vídni se nalézají, a v nichž duše jeho okřála.

Když pak ve třetím roce filosofie prodlévał (roku 1814./15.), cestoval opět s chovanci do Holiče a do Skalice a odtud sám pěšky vydal se do Brna, chtěje spatřiti hlavní město moravské. Na cestě do Brna sám hrozné bouře zažil, za něž pohledem na krásné krajiny byl odměněn; Morava zdála se mu býti krásným rájem, anyť ji pořádné silnice, okrouhlé, povlovné kopce, šťavnatost, zelené doliny, mnohé řeky a rybníky utěšeně ozdobují. Z Brna šel přes Vídeň až k Šoproni, chtěje navštíviti krajinu slovanským lidem obydlenou, avšak ku svému zděšení shledal, že lid ten o sobě ještě pranic neví a nikde ani nejmenšího národního vědomí nenaleznul.

Mezi posluchači ústavu filosofického nalézalo se dosti takových, s kterými blíže se spřátelil; s některými byla známost jen povrchní, jako s Janem Benediktim, s jinými však něžnějšími svazky přátelskými byl spojen. Byl to zejména Jan Ruman, syn učitelův, jehož marně připoutati chtěl k slovenské řeči, Jan Mojžíšovič, který nejen mysl Kollárovu obveseliti dovedl a také ho uvedl do některých vážených rodin a společností ve městě, že i tak Kollár poučil se o názorech a způsobech ve světě mimoškolním panujících.

Poslední rok přibylo mu i ve škole mnoho práce; neboť musel odbyti zkoušku, chtěl-li dostati stipendium, aby mohl navštíviti některou universitu v Německu. Látky, ze které měl býti při

tom zkoušen, bylo dosti, avšak rozumně si věc rozděliv za měsíc všemu se naučil a zkoušku potom znamenitě odbyl. Obdržel vysvědčení výborné a uznán tudíž za zralého, aby byl do Němec poslán.

Hned po zkoušce vyzván byl od professora Fabryho, zdali by nepřijal pěstounství či vychovatelství v Bystřici. Uslyšev jméno města, ve kterém ztrávil dvě léta krásného mládí a pak jméno Samuele Rožnaye, nemeškal a přijal místo vychotelské. Asi měsíc .potom, učiniv dříve procházku po krajinách slovenských, přibyl do rodiny Ludvíka Kolbenhajera, bohatého barvířského mistra, jehož syna stejného jména měl vychovávati. Předchůdcem jeho byl Sam. Rožnay, jedna z nejspanilomyslnějších duší slovenských a jak dále ho Kollár chválí, hlava výtečná, vzdělanost klassická, cit a vkus nejjemnější, skromnost a pokora ozdobovaly každé jeho slovo a každý skutek. Bylť tehdy kazatelem v Bystřici a pro literaturu velmi nadšen. Zanášel se tehdy překlady některých básníků řeckých, zvláště Anakreonta a Homera, z nichž něco již uveřejnil ve Vídeňských Prvotinách pěkného umění, jež vydával od roku 1813. Jan Hromádko, učitel českého jazyka na universitě. Znal i některé řeči slovanské a k tomu měl hojnou zásobu knih českých a jiných; v něm nalezl Kollár duši příbuznou a stejně smýšlející a také potěšoval se s ním nadějí v lepší budoucnost. Pohříchu netrvalo přátelství dlouho, přerváno byvši smrtí, která 14. listopadu roku 1815. Rožnaye náhle stihla. Na stálou upomínku věnuje i jemu Kollár místo ve slovanském nebi:

Tu též spatřím, jdoucí dalším šlakem
tvoje příznivce a přátele;
krom už dotčených jest na čele
Rudnay, Pronay s jejich stavu znakem;
potom Rožnay, Clemen za Polákem.

Náhoda však chtěla, že se Kollár tu brzy seznámil s Matějem Zmeškalem, kdysi úředníkem vojenským a nyní zde na pensi žijícím. I on měl velikou knihovnu, bohatou zvláště na novověké spisy francouzské, které nejen spolu čítali ale i rozebírali a o nich hovořili. Kollár měl tu příležitost, aby s filosofickými jich názory se obeznámil a jak vyznává, Volney a Spinozza přispěli velikou měrou k tomu, že nabyl ducha klidného; k tomu mohl se zdokonaliti ve francouzském hovoru s učitelem frančiny v domě Kolbenhayerově, kde ovšem příliš zaměstnán nebyl, ačkoliv dohlížel i k oběma společníkům domácího syna. Zbylo mu dosti času, aby se takto dále mohl vzdělávati, a v neděli obyčejně kázal, buď slovensky nebo německy, čímž naklonil sobě Adama Loviče, tamějšího superintendenta. Vůbec působila na něho zamilovaná Bystřice měrou velikou a zvláště tak, že se duch jeho otužil a později zachoval vždy mysl jasnou a veselou, třebas na obloze jeho života nějaké mraky nebo snad bouře vyvstávaly. Co mu krom prací domácích času volného zbývalo, vynaložil, byv příkladem Rožnayovým veden, aby doplnil známost v řeči slovenské; neboť dosud byla tato kusá a třebas něco více o ní věděl, přece neměl ani zdání o duchu jejím ani o všeobecných jejích osudech. Počal se tu tedy znova mateřčině své učiti a snažil se o to, aby nejprve poznal základy jazyka a mluvnice, dříve než do něčeho samostatného se pustí. Nám ovšem zdá se to býti zbytečno, ale touto cestou kráčeli všichni naši staří vlastenci, kteří neměli příležitosti, aby ve školách naučili se pravidlům mluvnickým a proto chtějíce pracovati k obecnému prospěchu, byli nuceni známost jazyka si osvojiti pilným čtením spisovatelů starších, zvláště doby Veleslavínské. Když pak

seznal, čeho se mu nedostává a mezery u vědomostech svých doplnil, dával se v rozličné pokusy a překládal některé spisy; nevíme, měl-li úmysl, práce své uveřejniti, nám alespoň ničeho z toho se nezachovalo. Zanášeje se tím již i celý plán sobě učinil o tom, jak by na Slovensku duch národní se povznesl. Byl přesvědčen, že dokud nebude takových spisů, které by podávaly lidu záživnou potravu, dokud nepovstane dílo, které by na jeden ráz a mocně národ probudilo, že bude potřebí, aby lid jen zponenáhla se poučoval a k národnímu vědomí byl veden. Proto kul již tehdy plány k některým spisům poučným.

Podobá se tomu, že již za této doby zanášel se úmyslem, vydati něco, pozdější Čítance své podobného, co by obsahovalo výběr lepších pojednání z literatury a poučných článkův. Překládal také pilně písně duchovní, z nichž některé vytištěny byly ve Zpěvníku.

Kromě těchto prací duševních použil všeho, čímkoli mohl se vzdělati a poučiti a k tomu náleželo také cestování. Neopomenul toho, aby nenavštívil Mičiné, kde u pana Ludvíka Brnického spatřil sbírku starožitností a přírodnin a hlavně knihovnu bohatou, že na onu návštěvu nikdy nezapomenul. Jindy přes Slovenskou Lupči a Lubětovu šel do Března, odtud do Djel, Tisovce a na Muraňský zámek a do Jelšavy, míst to velmi romantických a i příhodami pověstných. Vypravovány ještě tehdy o hraběnce Sečiové a o Muráni příběhy, které i básníkům látku poskytovaly. Po třetí zase s chovancem svým podniknul cestu přes Turec, Liptov, Kriváň do Spiše, odtud přes Kežmark a Levoč do Košice a Prešova, kde stanul pod velebnými Tatrami žasna a s třesoucím srdcem. Neboť hora tato jest posvátným Olympem slovenským

a jemu v duchu zdálo se, že Tatra dosud nepohnutě stojí nad národem slovenským jako věrná stráž. Pravil o tom později:

Tu jsem někdy prvou cítil radosť
záři Tater spatřiv zardělou,
tu všem vinšům písní veselou
každá louka učinila zadosť.

Použil toho a vylezl na některé pahorky, o čemž svědčí na jednom místě:

Na hor chlumy, na nejvyšší čela
skalin lezu před svou nesnází,
z břehu ke spádům, z hlubin na srázy
jako střelcem srna ovdovělá.

Chtěje nabýti stipendia, jež se propůjčovalo theologům, kteří na kněze na universitě v Němcích se vzdělati chtěli, byl nucen podrobiti se zkoušce a měl ji odbývati před superintendentem Adamem Lovichem, jenž později za ochranu slovenského lidu od Maďarů v Pešti byl týrán. S ním spolu ji podstoupil Samuel Ferjenčik, s kterým poprve blíže se seznámil a i později v Jeně a v Uhrách v přátelství dobrém setrval. Pro Kollára byla známost ta i proto výhodnou, že poprvé u něho spatřil Komenského Labyrint světa, do jehož studia zcela se pohroužil a již tehdy o libozvučnosti jazyka českého přemýšlel. Při zkoušce samé bylo mu učiniti kázání „o tom štěstí, že my ne mezi pohany, ale mezi křesťany narozeni jsme," které potom důkladněji bylo rozbíráno. Úmysl jeho byl pevný a také v něm praví:

Podnět ducha tam mne jíti trápil,
kde byt mají krásné umĕny,
abych najda jejich prameny
na Parnassu moudrosti se napil.

Zkoušku odbyl a stipendium obdržel a proto v letě roku 1817. připravoval se na cestu do

ěmec, vyvoliv sobě Jenu, kde theologové z Uher
ıyčejně studovali.

IV.

V Jeně.

Rozlučiv se s Bystřicí odebral se v září roku
17. nejprve do Budína, aby sobě dal prodloužiti
ůvodní list. Zde sešel se se spolužákem Samu-
em Mažarim a s ním přes Prešpurk ubíral se do
dně. Ačkoliv spěchali oba, neopomenul toho, aby
navštívil zdejší obrazárny. Potom sednuvše na
stavník, brali se po znojemsko-jihlavské silnici
Praze. Jen v Čáslavi se zastavili a chvíle té
užil Kollár, aby navštívil tamní děkanský chrám,
le druhdy tělo Žižkovo odpočívalo, až rukou ne-
ilosrdnou bylo ven vyvrženo. Hlavní cíl jeho
sty byla Praha a sotva že sem přibyli, navštívil
ofessora Josefa Jungmanna, který opět od roku
15. v Praze žil. Byl od něho vřele uvítán a jak
pravuje, hned při prvním spatření byli svoji.
ylť již Jungmann takový, že k sobě velmi rád
ivinul mladíky nadané, kteří krokem chvatným
ěchali do chrámu české literatury, a tak ochoten,
Kollára po celé Praze provedl a její památ-
sti mu ukázal. Od této doby trvalo jejich dů-
rné přátelství a známo každému jest, že potom
sto sobě dopisovali. Navštívil také professora
na Nejedlého, ale od něho nebyl přijat tak, jak
ekával, protože od té doby, co se Nejedlý stal
ařským radou, choval se nějak nadutě a mlá-
ži více nedůvěřoval. Zastavil se také v expedici
ameriově, v památném místě, které bylo stře-
skem českého ruchu zvláště literárního a kde

se zastavil každý, kdo z věrných Čechů do Prahy zavítal.

Z Prahy až do Teplic Kollár šel pěšky, aby lépe zemi českou poznal; odtud za nepohody pospíchal k Drážďanům, kde na Kollárovo naléhání i přítel Mažari s ním tři dni se zdržel. Odpočinku užil Kollár, aby prohlédnul sobě světoznámou obrazárnu či gallerii drážďanskou; známé obrazy od vlašských malířů Coreggia a Raphaela jakož i jiných tak hluboko se mu vryly do duše, že je měl potom vždy před očima. Shlédnul i starožitnosti římské, které ve městě Herkulanu, druhdy lávou ze sopky Vesuvu zasypaného, na světlo vyneseny byly. Zajímal se také o osudy české církve drážďanské, která skoro před dvěma sty lety od vystěhovalců českých byla založena, ale seznal záhy, že již ani kazatel její nelne s takovou láskou k věci české, jak sobě představoval.

Podívavše se na mnohé věci jeli ve společnosti vychovatele ruského s dvěma svěřenci do Lipska a již byli téměř před městem, když tu soudruh Mažari spozoroval, že zapomenul peníze své v hostinci, kde noclehovali. Nezbývalo Kollárovi nic jiného než aby se do Drážďan vrátil a peníze přinesl, co skutečně také učinil. Cesta tato i proto zajímava jest, že uslyšel poprve rozeného Rusa rusky mluviti, a onen vychovatel stal se v Jeně, kde s mladíky zůstal, zároveň jeho prvním učitelem ruským. V Lipsku zdrželi se toliko přes noc; odtud zase šli přes bojiště z r. 1813. památné, až dne 8. října o deváté hodině v Jeně se zastavili.

Kollár ubytoval se zatím v hostinci „u divokého medvěda"; následující den dal se zapsati na universitu (9. října) a vyhledal si byt u ševcovského mistra Kopše nedaleko chrámu universit-

ního. I Mažári zůstal s ním, a obývali spolu první poschodí malého domku, kde vždy v sobotu večer scházeli se lidé nábožní obojího pohlaví ke zvláštním nábožnostem, jež Kollárovi samému pro svou přemrštěnost se znelíbily. Dříve ještě než po Jeně a po okolí se rozhlédnul, účastnil se s ostatními studenty hlučného komersu, který tuším odbýván byl v sobotu dne 11. října v Kunici, osadě as hodinu od Jeny vzdálené. Byl tudíž svědkem nejen veselé nálady mládeže universitní, ale i upřímnosti, s jakou starší studenti nové kommilitony mezi sebe přijímali. Ovšem braly mnohdy schůzky na sebe podobu divokou, a proto se v nich Kollár více neúčastnil. Spíše navštěvoval místnosti, kde scházívali se jeho krajané z Uher, jichž bylo několik.

Byl to nejprve Ondřej Seberinyi, bratr později známého superintendenta, Jan Ruman, později učitel v Losonči, Jan Hoznek, později professor v Levoči, Jan Madarás; ze starších Jan Chalúpka, později professor v Kežmarku a známý svým Kocourkovem, Samuel Ferjenčik, spisovatel Pamětí jelšavských a muráňských, Samuel Skrabák a j. více. Ale nejvíce stýkal se s Janem Benediktim, spolužákem svým ze škol prešpurských.

Kollár již doma rád zabýval se jmény osadními a z nich dověděti se hleděl něčeho o jich původu. A tu pak v nejbližším okolí Jenském nalezl mnoho takových jmen, ve kterých slovanský původ poznal a z toho usoudil, že krajina kdysi slovanským obyvatelstvem byla zalidněna. Jsa ostatně již tak velikou láskou k národu svému naplněn, stal se tu na půdě, dle jeho domněnky slovanské, svědkem velikolepého národního nadšení německého, jež objevilo se při slavnosti památky německé reformace. Ta odbývána byla na hradě

Wartburku dne 18. října r. 1817. a všecky university německé a nesmírné množství studentstva se jí účastnili, a právě při tom poznal Kollár mocný zážeh snah velkoněmeckých.

Nebylo tomu dávno, co Německo od jařma francouzského bylo osvobozeno a národní hnutí zvláště v třídách vzdělaných a u studentstva se rozšířilo a čím dále vzrůstalo, protože násilnými prostředky bylo potlačováno. Ale snahy ty neutlumila ani „svatá alliance“ tří mocností, totiž Rakouska, Ruska a Pruska, které v hnutí tom spatřovaly něco revolučního, poněvadž se v něm jevila živá snaha po sjednocení Německa. Byli to hlavně professorové na universitách německých a i jiní mocní činitelé, kteří neustále na to poukazovali, že místo Německa, jaké bylo za doby starých a národních císařů z rodu Hohenstaufského, tehdejší německá říše byla rozdrobená v tolik a tolik malých států, státečků a měst, z nichž každý má svou vlastní ústavu, upomínající na dobu feudální. Vzdělané kruhy odchované romantismem tehdy v literatuře panujícím, obíraly se tedy starým německým státem, nenalezajíce v založeném německém bundě neb spolku vyplnění představ svých o mocné říši, která by útokům mohla odolati. Myšlénka tato dostoupila tenkráte právě svého nejvyššího vrchole, pronášena byla nejen pokrytě ale i nepokrytě a mládež německá ji tlumočila způsobem, který každému byl pochopitelný.

Kollár odebral se s přítelem Ferjenčikem a jinými do Eisenachu, kde se studenti již dne 16. scházeli v hostinci řečeném „u routového věnce“; druhého pak dne naplnily se ulice zástupy četnými, které potom při hostině rozjařeny byly slovy zvláště některých professorů, kteří je nabádali, aby utvořili jeden buršácký spolek pro celé Německo. Z Jeny

dostavili se také oblíbení professoři Friess, Oken, Schweitzer, Kieser. Slavnost celá měla se odbývati s programem spíše nábožným, ale již v uvítací řeči bylo dosti toho, co mysl mládeže podpálilo. Nemile působilo, že ze všech knížat německých jen velkovévoda Sasovýmarský slibu svému dostál.

Slavnost odbyla se podle ustanoveného pořádku; i Kollár použil té příležitosti a prohlédl sobě hrad a zejména místnosti, ve kterých kdysi zdržoval se Luther, zanášející se tu překladem bible do němčiny. Odpoledne prováděny ve městě rozmanité kratochvíle a teprve k večeru odebrali se studenti na Wartburk, kde měl zapálen býti „radostný oheň," jaký touž dobou vzplanul též na jiných místech. Když oheň byl rozdělán, promluvil jeden student a aniž o tom co slavnostnímu výboru pravil, počal předčítati seznam spisů tehdy v Německu neoblíbených. Při tom otazoval se vždy přítomných, zdali ten spis, který v ruce drží, zaslouží, aby na oheň byl uvržen. Když pak okolní bouřně „do ohně s ním" volali, strčil jej vidlemi do plamene. Takým způsobem vykonán veřejný soud nad některými spisovateli, kteří sloužili vládnímu směru v lidu neoblíbenému a nad to i kaprálská hůl a šněrovačka, jako zbytky z doby absolutismu, vrženy do ohně.

Druhý den ještě rokováno od studentů a v řečech poukazováno jak na jednotu Německa, tak i na jednotné vystupování německých spolků studentských. Žádáno, aby zanechali snah provincialních a separatistických a mluveno dále: „Hanba jestiť vzdělanému studentovi ničím jiným nebýti než Sasem, Hessem, Švábem, Prusem, Rakušanem, Bavorem, Hannoverákem, nechať budoucně zmizí tato národní pytva mezi námi a buďme jedno tělo

a jeden národ německý." A dále: „Nechť nás jedna páka obejímá, svazek to cti a lásky, a jen tehdy, když ze všech sil nejlepších na tomto svazku budeme pracovati a nikdy, nikdy od toho neopustíme a na Boha se spolehneme, podaří se toto dílo a můžeme sobě s pýchou do očí pohleděti a říci: „Porozuměli jsme německému duchu a co na nás požadoval, toho jsme se domáhali a dokončili." Celá slavnost skončena pak tím, že utvořena jednota německého studentstva a dokončena slavným přijímáním večeře Páně v kostelíku Eisenašském."

Kollár octnul se ve velkoněmeckém proudu a v nadšení, o němž dosud ani potuchy neměl, a vzpomněl-li na poměry, v jakých národ československý žil, ne-li na ostatní Slovany, viděl jasně před sebou, že jim nastává takový osud, jaký postihnul slovanské obyvatelstvo v krajině Jenské, o jehož bytnosti svědčily pomníky, které spíše k pláči než k radosti vábily. Brzy na to navštívil pověstný vychovávací ústav Salzmannův, který ho proto zajímal, že sám kdysi podobnou školu spravoval. Prohlédnuv jeho celé zařízení, namířil sobě do Gothy, kde nejprvé navštívil superintendenta Brettschneidera a dal si ukázati komnaty velkovévodského zámku; odtud spěchal do Erfurtu, kde podíval se do kláštera, v němž druhdy Luther jako mnich byl a spěchal k Výmarům, kde poněkud déle se zdržel. Navštívil tu ruského kněze, který byl při kapli, zřízené pro velkovévodkyni Marii Pavlovu; sem potom častěji Kollár docházel a stýkal se tu s Rusy a pronesl se již tenkráte v ten smysl v zámku velkovévodském, že „všickni Slované snadno sobě mohou rozuměti."

Vrátiv se z vycházky na Wartburk opět do Jeny seznamoval se s okolím. Nejprvé hleděl seznámiti se na universitě a chtěje toho co nejvíce

v krátkém čase pochytiti, navštěvoval mnohé předměty, ani anatomii nevynechav. Zde pak hned poznal rozdíl, jaký jest mezi filosofickým ústavem prešpurským a universitou zdejší; tam pouhé formy, zde však živé slovo. Poslouchal hlavně vědy bohoslovné; učitelem jeho byl Jan Filip Gabler, který vykládal bibli tak svobodomyslně, že Kollár teprvé poznal, co jest pravý protestantismus. Gabler působil na Kollára tak, že ostatních professorů ve svých Pamětech pomíjí. Z professorů světských navštěvoval Jindřicha Ludena, jenž přednášel o dějinách národa německého. Ovšem v nich dosti Němcům stranil a také známo jest, že ve svých dějinách dal otisknouti tuto větu: „Raduj se německý jinochu, že i Hus byl jinochem německým.“ Jedno se Kollárovi na Ludenovi líbilo, to totiž, že se nepokládal za neomylného a rád i od jiného se dal poučiti. A to učinil Kollár, který kdysi po přednášce professora svého navštívil a upozornil ho na bludy, jež ve příčině starých Slovanů chová, a poněvadž v dějinách tak zběhlý byl, také starými spisovateli důkazy své podepřel. A Luden to rád uznal, neznalostí slovanského jazyka se vymlouvaje. Přírodopis přednášel professor Oken, a protože Kollár od mládí vědy přírodní a zvláště botaniku miloval, i jeho sobě oblíbil, třebas řeč jeho pro svou neohrabanost se mu nelíbila.

Tenkráte zdržoval se v Jeně německý básník Jan Goethe; uchyloval se tam vždy, když ujíti chtěl hluku, který v zámku Výmarském ho obklopoval. Kollár zmužil se a navštívil ho se svým spolužákem Mažarim, aby mu poklonu svou učinil. Hned z prvních slov básníkových poznal Kollár, že nemá pravého ponětí o Uhrách, a aby ho neměl za Maďara, představil se mu: „Já jsem Slovák aneb chcete-li Slovan.“ Goethe se právě tehdy zajímal

o národní básnictví slovanské a jmenovitě sobě povšimnul srbských písní, které anglicky vydala paní Talvy. Proto také po některém čase přiučoval se češtině, aby mohl pokochati se v Rukopise Královorském, o němž i pojednal několika slovy a vůbec si poněkud všímal literatury české, zvláště později, když počal vycházeti časopis českého musea. Rozmlouval tudíž s Kollárem o slovenských písních národních a přijal slib, že mu písně takové opatří. Kollár dostál slibu svému a donesl mu některé ze svých zpěvánek, jež mu pomohl do němčiny přeložiti; Goethe pak je uveřejnil v časopise „Propyleen," který r. 1817. vydával.

Podobá se, že Kollár častěji ještě s Goethem mluvil a že přišel do domu jeho ve společnosti se Samuelem Ferjenčikem, který byl velmi dobrý zpěvák, tak že ho Goethe rád slýchával.

O svém životě, jaký vedl, praví Kollár:

Nehýřil jsem, nelakotil, nepil,
hry mi záhy přišly v nemilost,
netěšila mne ta zdvořilost,
kterou jen zvyk do života štěpil;
peněz blesk mne nikdy neoslepil,
chladným nechala mne zmužilost.

Z počátku se účastnil schůzí studentstva, ale později se jim vyhýbal; stályť mnoho peněz a on kromě nevelikého stipendia neměl prostředků, aby mohl vésti sobě také tak bouřlivě jako druzí. Proto spokojil se s životem méně hlučným a docházel na stravu do ústavu soukromého, kam i jiní studenti chodili. S ním chodil sem i Jan Benedikti, s kterým se Kollár nepohodnul z následující příčiny. Jednou spěchal totiž Kollár od oběda domů a protože kolem stolů, kde stály židle obsazené protlačiti se nemohl, požádal Benediktiho, aby ho pustil. Ten pak na nic nemysle, nepovstal

a pravil: „Až budu Kollárem;“ protože však Kollár byl povahy prudké, otázal se ho, co tím asi myslí, načež mu Benedikti dal odpověď, která ničeho nepravila. Toho povšimnuli si druzí soudruhové, takže Kollár doma přemýšlel, co Benedikti zamýšlel. Když tu tak přemítal, přišel k němu jiný soudruh jménem Clemen, mladík to velmi šlechetný a ten počal věc prohlédati z jiné strany a Kollára vybízel, aby žádal na Benediktim zadostučinění. Benedikti vida, že věc byla příliš malicherná, nechtěl Kollára odprositi veřejně a proto se zdálo, že z toho nastane souboj. Kollár pak neznaje se v šermování učil se po dva dny šermu. Avšak konečně krajané záležitost tuto mezi nimi vyrovnali a Benedikti ochotně Kollárovi podal ruku, žádaje za odpuštění, jestliže ho urazil. Potom pak stali se z obou nejlepší přátelé. U Benediktiho zařízena československá beseda, kam docházeli z krajanů ti, kteří v mateřském jazyku se vzdělávati a rozmlouvati chtěli. Dlouho to ovšem netrvalo, takže konečně zbyli pouze oni sami dva.

Benedikti seznámil se roku 1816. v Prešpurku s Palackým a oba mladíci začali se tenkráte vážně zanášeti s českou literaturou. Sám Palacký o něm praví: „U něho zjemněli citové moji a duch můj lépe se naučil setřiti čistého člověčenství jak v idei, tak i v dějinstvu. Já k němu denně chodíval pomáhaje mu v řečtině a frančtině, v ruštině, srbštině a staroslovančině cvičili jsme se spolu.“ Později obeznámil Benedikti přítele svého se Šafaříkem, který již roku 1815. svou Musou Tatranskou se vyznamenal. Výsledkem styku tohoto bylo potom známé pojednání o básnictví českém, které vzbudilo k sobě velkou pozornost.

Následkem styků svých s Palackým a Šafaříkem Benedikti byl tehdy více znalý v potřebách

literárních, než Kollár, který od něho mnoho poučení přijal, zejmena z dopisů, které do Jeny Šafařík a Palacký zasýlali. Způsobem tím dovídal se Kollár nejen o tom, co se v literatuře děje, ale také se v dopisech seznámil se Šafaříkem, jehož později, když na Slovensko se navrátil, vyhledati neopomenul. Také od té chvíle všickni tři mladíci a i Benedikti trvali pevně při lásce jednou v nich již rozžehnuté a jen Benedikti později z kruhu jejich vystoupil a ochladl.

Za první zimy seznámil se Kollár také s professorem Friessem, který tehdy musil se očisťovati z toho, že měl podíl na slavnosti wartburské. Malá služba, kterou prokázal jeho malému synkovi, byla příčinou toho, že ho Friess do svého domu pozval a tu se od něho dověděl, že jest potomkem rodiny českobratrské, jejímž údem také byl. Od té doby poslouchal jeho výklady o filosofii a ty přispěly k tomu, že různé názory filosofické uvedl v lahodný celek. Navštívil krom toho někdy také společnost jenskou, ale více věnoval péče studiím historickým a zvláště se zanášel takovými spisovateli, kteří o dávnověkosti slovenské vypravovali. Aby pak zjednal sobě peněz k výživě, přijal vyučování dvou synů professova Ludena a opakoval s nimi výklady řeckých a římských spisovatelů.

Zdá se nám, že znenáhla v duchu jeho vznikala veliká myšlénka a uzrával úmysl, aby dějiny slovanské vypsal v nějaké básni epické. Mluví o tom docela zřejmě takto:

Chtěl jsem pěti králů českých trůny,
bratrů příchod, Vlastu s Libuší,
chtěl „Bič boží,“ kterak do kuší
střely klásti učil svoje Huny:
Tatry zlaté, Tokaj, ticho luny
prst se tytýž hráti pokoušel.

Proto připravoval se k tomu dále a čekal, až bude míti volnou chvíli a až dostaví se vhodný okamžik, ve který básník odlože všechny jiné starosti chápe se péra, aby napsal ony city, které v jeho nitru dosud jsou utajeny. A okamžik ten přišel dříve, než sobě Kollár pomyslil a on hlasu svého ducha uposlechnul.

V.

Mína.

Přišlo jaro roku 1818. a s ním obživla v Kollárovi opět záliba v přírodě; ba proměnila se skoro, jak sám praví, na květošalenství. Proto také navštěvoval dvoje botanické přednášky, jedny u professora Okena, druhou u Vogta a ve chvílích prázdných vycházel do utěšeného údolí nad řekou Sálou, aby sbíral květiny a jimi se těšil. Brzy pak pohnula ho druhá příčina, proč přírodu vyhledával.

Dosud totiž Kollár ani ve snu na to nepomyslil, že by se mu kdy láska v cestu postavila a ho tak pevně zaujala, že by vše ostatní opouštěje jen jí se zabýval. Tak ho znali i přátelé, a mnohdy se mu proto vysmívali a nejvíce jeho přítel Benedikti. Došlo však i na Kollára a to o první jarní slavnosti, která se v okolí Jenském slavila.

První neděli po velikonocích jakož i ve dny následující slavívalo se v osadě Winzerle, asi hodinu od Jeny vzdálené, posvícení. Býval toho dne ode dávna hájek nad potůčkem Triesnicí hledaným dostavenīčkem zvláště městského obyvatelstva, které sem i jindy častěji přicházelo, aby se zpěvem

a tancem pobavilo a posilnilo pivem z nedalekého Lichtenhainu. Přicházeli sem mnohdy hosté z osad i několik mil vzdálených, někdy i studenti z university v Halle a z Lipska. Podobně stávalo se tak při slavnosti druhé, která tu konána bývá vždycky ve svátek Nanebevstoupení Páně. V rozkošném údolí nad Triesnicí jest povýšené místo, na kterém se rozkládal košatý strom, pod kterým druhdy sedávali Goethe a Schiller, oba největší básníci němečtí, kochajíce se pohledem na krásné údolí a na pahorky, jež je obklopovaly. Odtud bylo zříti nedalekou Jenu ležící nad Sálou jako ve květnaté zahradě a za řekou malé pahorky, na nichž čněly dosud zbytky starých hradů a nejblíže Lobedaburg. V Jeně snad nebylo ani člověka, který by se byl veselé této jarní slavnosti aspoň jednou neúčastnil.

Rozneslo se po městě, že o slavnosti bude kázati slavný kazatel Marezoll, jenž byl církevním inspektorem v Jeně a s kterým Kollár již za prvních neděl pobytu svého ve městě se seznámil, odevzdav mu doporučující list od pana Ammona z Drážďan. Neměl ho sice příliš v lásce, ale nechtěl si dát ujíti příležitost, slyšeti kazatele tak znamenitého. Proto dne 31. března vyšel ke slavnosti této do Winzerle zároveň s několika známými, mezi nimiž nalézali se Mažari, Ruman, Clemen a mladší Danjelov. Přišli právě k průvodu, jejž konalo množství lidu v osadě a před chrámem se zpěvem, hudbou, kvítím a jinými ozdobami. Před chrámem na levé straně zdvihá se návrší, pod kterým vede cesta a po ní ubíral se průvod. Na návrší v zahradě stály a dívaly se dvě v bílé roucho oděné dívky. Jedna z nich byla dcera důstojného pána Temeliusa, pastora v Gospodě; kdo byla dívka druhá, nikdo z jeho známých nevěděl.

Aby uslyšel kázání Marezollovo spěchal Kollár do chrámu a tam spatřil opět onu neznámou dívku; vzpomíná na celou událost ve znělce následující:

Zvučně znějí zvonů hlasy svaté,
k posvíckám se strojí osada,
mládež kvítím cestu vykládá,
v chrám se hrnou ňadra Bohem vzňaté.
I mé srdce pudem divným jaté
tam mé nohy jíti nabádá
netuše, že tu je prorada
Milka v pouta více vkuje zlaté.
Sotvy vkročím, vidím v bílé říze
letmo klečícího anděla,
ducha v nebi měl a oči v knize;
když pohnul tvář a hlávku vznášel,
koho zděšenost má uzřela?
Tu, co ondy při lípě jsem našel.

Podoba dívčiny dojala Kollára mocně, ale nedověděl se ještě ani po pobožnosti chrámové, čí ona jest; neboť majíc tehdy doma nemocného otce dívčice odebrala se domů a on zůstal s neurčitým pocitem ve středu svých soudruhů, kteří se přidali k zástupům veselícím se v blízkém hostinci. Nebyla to ještě láska, pouze jakýsi příjemný dojem Kollár pocítil, když pomyslil na neznámou dívku a jako již stává se, častěji asi se mu podoba neznámé krásky před oči stavěla, častěji s ní v duchu se obíral a její představou se zanášel. Neboť tím jenom dá se vysvětliti, že náklonnost utajovaná propukla měrou zvětšenou, když po několika dnech náhodou s dívkou blíže se seznámil.

Několik dnů po této slavnosti přišla do bytu Kollárova neznámá paní a odporučena jsouc od Marezolla žádala, aby nemocného manžela jejího, jenž byl vrchním farářem v městečku Lobdě, asi hodinu od Jeny vzdálené, zastoupil ve službách božích. Kollár to ochotně slíbil a aby se přesvědčil o poměrech kostelních, odebral se tam ještě ten

týden se svým přítelem Benediktim. I nalezl skutečně, že farář Jiří Bedřich Schmidt od několika neděl souchotinami postonává. Za jeho nemoci celá starost o domácí hospodářství spočívala na jeho manželce Johanně Christianě Žofii, rozené Drescherové z Buttelstedtu u Výmar, kterou před 33 léty v manželství pojal.

Ve večerní rozmluvě dověděl se bližších zpráv o rodině farářově. Byl dříve farářem v Rohrbachu, kde se mu narodil syn Bedřich Kristof Samuel, který padnul roku 1809. jako strážmistr ve vojsku rakouském v bitvě před Řeznem s Francouzi svedené. Tamtéž narodil se druhý syn jeho Karel Bedřich Christian, jenž tenkráte byl lékařem v městě Kahle a tam se oženil r. 1817. Od roku 1793. ustanoven byl Schmidt za vrchního faráře v Lobdě. Tu narodily se mu následující dítky: Jan Krištof Vilém, narozený r. 1793. byl již tenkráte farářem v Ilmenavě; roku 1801. přišel na svět Gottfried Benjamin Edvard. Nejstarší z dcer farářových byla Johanna Augusta Friderika; narodila se dne 17. října 1795. a byla dne 20. října pokřtěna. Mladší byly Henrieta Amalie Concordie, narozená dne 8. prosince roku 1804., Karolina Juliana Christiana, narozená dne 20. února r. 1806. a posléz Filipína Luisa Augusta Vilemína, která se narodila dne 14. dubna roku 1809. *)

Mezitím co Kollár rozmlouval s farářem o mnohých věcech, vstoupila do světnice dívka, ve které poznal ihned onu neznámou dívku ze chrámu ve Winzerle. Byla to nejstarší dcera pastorova, Johanna Augusta Friderika, dívka již dorostlá, čítající přes 22 let. O dojmu, jaký naň učinilo její

*) Dcera Vilemina Dorota Žofie, narozená r. 1800., zemřela již 9. prosince 1801.

náhlé objevení, nezmiňuje se Kollár blíže, ani nevypráví o tom, jak mu chutnaly koláče, jimiž on a Benedikti byli častováni. Byla to jeho první rozmluva s Mínou, jak ji odtud stále nazývá, ačkoliv jí jméno to na křtu dáno nebylo.

Jak si farář Schmidt přál, přišel Kollár v sobotu dne 4. dubna do Lobdy a zůstal ve faře přes noc, aby mohl v neděli časně ráno vykonati malou pobožnost ve blízkém filialním kostele v Rodě. Na neděli dne 5. dubna připadalo čtení „o věrném pastýři.“ Kollár připravil se tedy na výklad o tom, za které věci máme klásti život. Nebylo to sice jeho první kázání, které měl veřejně, ale přece se zarazil, když dceru farářovu opět spatřil v kostele; zmatek jeho bezpochyby byl tak veliký, že ani kázání celé neodbyl, ale dva hlavní odstavce vynechal, totiž o přátelství a o lásce. Seznáváme to z jeho vlastních slov:

Ještě dnes mi probíhá mráz kosti,
mysle na to prvé kázání,
ježto jsem na Její nutkání
včera měl a ku své zkušenosti.
Neděle to byla o věrnosti
pastýře a duše skládání,
Ona v chrámě sedí u paní
jako slunce ve hvězd společnosti.
Tu, když jazyk mladý sotva láme
o tom: Za které my skládati
věci tento zemský život máme?
odpusť, Bože, musel z řeči svazku
pro zmatek a stud jsem nechati
poslední punkt: přátelství a lásku.

Odbyv služby boží prohlédnul sobě hrobku, načež po obědě, k němuž byl pozván na faru, podíval se na vrch a na hrad Lobedaburg, který se právě nad městečkem vypínal.

Již dne 24. dubna zemřel farář Schmidt. Že Kollár při pohřbu byl, možno domnívati se

z toho, že rodina zajisté jemu, který ochotným přítelem se osvědčil, dala zprávu o smrti jeho. Také výslovně na jednom místě mluvě o pohřbu se zmiňuje, že rád může opustiti zemi ten, komu se při pohřbu takovými pochodněmi t. j. očima svítilo.

Ačkoliv od známé nám slavnosti několikrát se Kollár setkal s Mínou, nepodobá se tomu, že by se s ní byl seznámil důvěrněji. Zatím přišel máj a s ním dostavila se veškerá nádhera přírody, kterou on celým srdcem miloval. Používal tudíž majové pohody a pobýval v rozkošných zahradách, které ve vůkolí mu byly známy. Celý květen, když sady oděly se květem, byl mu časem nejsladších rozkoší. Spatřiv celý sad kvetoucích, jako mlékem a sněhem pokrytých stromů byl jakoby očarován a před jedním samotným stromem stával celé hodiny jako u vytržení opojen jsa jeho vůní. Kvítí a příroda byly řetězem a prostředníkem, které Kollára se světem smiřovaly, aby naň docela nezanevřel. Ale příroda kolem Jeny vypravovala mu ještě jiné báje, jakých se sice v knihách nedočetl, ale za to tím spíše ve jménech slovanských osad v okolí. Všude duchem pátravým hledal pozůstatky kmene slovanského, kam noha jeho kročila, stál na posvátném hrobě slovanském. Při takových potulkách, na nichž konal i studia botanická, přišel v květnu do utěšeného údolí blíže osady Velnice, která as půl hodiny od Lobdy jest vzdálena; leží mezi řekou Sálou a pověstným Ziegenhainem, kterýž vystupuje v návrší od Lobdy až ke Kunicům se táhnoucí a mnohými roklinami rozervané. Osada tato byla filialkou Lobedskou a měl tu také farář tamější nějaké polnosti a luka. Sem vyšel Kollár jednoho dne májového a sbíral květiny na lukách nedaleko Goethovy jeskyně,

dutiny to ve zmíněném kopci a tak se pohroužil ve své myšlénky, že ani nepozoroval, kterak najednou mračna se přihrnula; aby nezmokl, uchýlil se pod košatou lípu, jež tu na blízku stála. Ale sem také spěchala dívka ve slaměném klobouku, s knížkou a květinami v ruce; byla to Bedřiška Schmidtova, která dohlížela na poli k čeládce. Zpozorovavši pak, že se již někdo neznámý pod lípu schoval, zamýšlela vrátiti se do Velnice; ale Kollár její úmysl uhodnul a dal se jí poznati. Potom s ním zůstala pod lipou v dešti státi a když pršeti přestalo, Kollár připojil se ke známým, kteří s professorem z výletu botanického domů se navracovali.

Po několika týdnech navštívili Kollára osadníci z Lobdy žádajíce, aby ještě jednou v chrámě jejich kázal. Zprvu se Kollár vymlouval, ale že byli nyní osiřelí, tedy jednak pro potřeby církevní, jednak pro rodinu Schmidtovu, která nyní byla bez živitele, vyhověl jejich prosbě. Tak se stalo, že opět navštívil útulnou faru Lobedskou; osadníci ho tak sobě oblíbili, že i za kazatele ho zvoliti chtěli, k čemuž on nikterak nesvolil, maje jinde bohatou žeň přichystanou a nechtěje také připraviti rodnou svou zemi o potřebného jí pracovníka. Seznámil se tehdy zevrubněji s poměry rodinnými a ke prosbám paní Schmidtové byl ochoten připraviti mladší její dcery Amalii a Karolinu*) k biřmování. K vůli tomu docházel každou sobotu do Lobdy, aby děvčátka v náboženství vyučoval a tě-

*) Obě tyto dívky zvěčnil ve znělce 81. IV. zpěvu:

V chrámě přátel tvých když odpočinu
pod besídky stínem pustevné,
i mé přátelky a pokrevné
Amalii zřím a Karolinu.

šilo jej, že vtipné hlavičky jejich tak pokračovaly. Za těchto svých návštěv poznal i Bedřišku důkladněji a naučil se v ní ctíti vzor ženské krásy a potom jej sem do městečka vábila mimo jiné i láska. Tak stala se fara Lobedská svědkem ušlechtilé lásky, a svědkem jejím byla i vysoká a košatá lípa, která k východu před okny stojíc starou klášterní budovu zastiňovala.

Zahrádka u fary, ze které otvírala se krásná vyhlídka na osadu Winzerle a na protější pahorky, hustým lesem pokryté, stala se zamilovaným místečkem Kollárovým; zvláště sobě oblíbil hustým zeleným lupením porostlou besídku, která stála opodál na místě vyvýšeném; nedaleko ní bublal pramen ve studánce a o něco dále šuměla Sála, přes kterou se chodilo po lávce do zahrady druhé, taktéž květinami posázené. Uprostřed růžových keřů mohutná hruška rozprostírala své listnaté větve. To jest ono památné místo, na němž duše spřízněné sobě porozuměly.

Tlumočníky lásky jejich byla jim dosud kvítka aneb zvuky, louzené hrou na kytaru nebo na piano. Vypravuje Kollár:

Tam jdu, an ó bohové, sama při zpěvě růže polívá,
a květy, jimž slunce sklíčilo hlávky, těší.
Vstříc ona; na ztepilých žert Jí se a ousměchy v lícech
zářily, jež krotký mdlil, vděky jiskře pohled.
Na spěchu lokty kasá loktuškou, an ve domácích
nedbalkách oděné jen bylo volné tělo.
Ploula kadeř prostá po sněžném marmoře hrdla,
z níž jako z oblaka dvě střely bleskly oči.
Džbán z ruky; jakž kráčí jasmín a lilie vadnou
v pokloně své hanbou vládkyně sočně hovíc.
Už štěbetem za lesy zpěvci dne zapouzeli horkost,
ze stromu každičký v píšťalu list se měnil.
Sotva že už zvědavým uzřel červánky měsíček
půlkolem, ant mu druhou skrývala půlku hora.
Tak se vše strojilo, v nevědoucích ještě, co láska . .

V podvečer vyznal se Kollár z lásky své a svědkem lásky byla stará hruška v zahradě stojící, již také volá za svědka. Od toho okamžiku pocítil útrapy a radosti, jaké láska přináší; duch jeho byl rozrušen a proto vyhledával samotu. Zvláště milými staly se mu zase procházky ve vůkolí a na nich také vždy jeho mysl se utišila, že mohl ponořiti se hlouběji sám v sebe a splétati zamilované své myšlénky v jednotlivé obrázky. Nad jiné zamilovaným místem byl mu Ráj, rozsáhlá to zahrada se stinným stromořadím lipovým a kaštanovým, která rozkládala se mezi městem Jenou a řekou Sálou a ležela zrovna naproti milé mu Lobdě. Tam ztrávil mnohý večer v myšlénkách, tamtudy vracel se v podvečer z Lobdy. Zde také povstala veliká řada znělek prvního zpěvu „Slávy Dcery“, jichž obsahem jest láska.

Druhým místem zamilovaným byla mu osada Velnice a blízká jeskyně Goethova. I jeho návštěvy v Lobdě byly častějšími a z nich mnohdy vracel se za pozdní noci, hledaje úlevy v nočním tichu. Byla to pro něho doba, kdy myšlénky hluboko v srdci pochované k životu se probouzely a chtěly se státi skutkem; jemu pak bylo nyní hledati cestu, která by starší představy uvedla v soulad s představami a pocity nynějšími. Můžeme si představiti, že mnoho různých úmyslů v duchu jeho povstávalo nyní, když nadešla ta od básníků opěvovaná a očekávaná chvíle, kdy pocity a dojmy proměňují se pod píšící rukou v nehynoucí útvor básnický. O duševním tomto svém stavu mluví takto:

Dlouho konám už, ne bez bolesti
onu Sisyfovskou robotu,
abych vidiny mé k životu,
aneb tento k oněm mohl vznésti;

ale posud nelze bylo splésti
ve svornou je oba jednotu,
trou, ba lámají se v třeskotu
jako různých stromů ratolesti.
O svobodě, vlasti, národnosti
obrazy mé dávno zmizely
v nepříjemném prachu skutečnosti;
jen vzor jeden jedinký mi časy
splnit na té zemi věděly,
totiž lidské nejpěknější krásy.

Čím déle Kollár obcoval s Mínou, tím lépe poznával četné přednosti jejího ducha. Jako sestry její tak i ona byla od nebožtíka otce pečlivě vychována tak, že se Kollárovi zdálo, že ne pouze bohyně krásy Venuše, ale i Juno a Minerva v ní skryty jsou. O kráse její nás některá místa v básních přímo poučují. Chodil-li před tím Kollár do Lobdy, aby vyučoval sestry Bedřiščiny, chodil tam nyní k vůli své Míně. Ale schůzky jejich nebyly věnovány toliko zábavě a hrám, nýbrž i vážnějším prácem a zvláště se Kollár staral a přičiňoval o to, aby milence své vštípil svoje myšlénky. Přední snahou jeho bylo, aby ji naučil milovati slovanský národ a přiučil jí jazyku toho národa, o němž sám nebožtík věděl, že z něho pochází. Pocházeli totiž předkové Schmidtovi z Lužice a teprve když usadili se v krajině Jenské, přijali jméno německé, a v knihovně farářově jako upomínka na dobu bývalou chovaly se dvě mluvnice lužické. K tomu také i Schmidt nestyděl se za původ svůj a Kollára kdysi přímo nazval „vendickým přítelem a národním bratrem“ a odevzdal mu na památku několik knih, které ho velmi zajímaly. Zdá se proto, že otec i dceři své Bedřišce vnukl lásku k lužickému nářečí a také podle slov Kollárových ani o tom pochybovati se nedá. Učila tedy Bedřiška Kollára jazyku tomuto, on zase byl jejím

učitelem jazyka československého a zejména ji seznámil se zpěvy Rukopisu Králodvorského, které potom i hrou naučila se doprovázeti. Dosti záhy naučila se česky a postačila i psáti, když jí něco bylo předříkáváno. Toho použil také Kollár, když kdysi s Mínou navštívil zahradu Knebelovu, ve které se scházela vybraná společnost. Tehdy zde přebýval Goethe, maje v Knebelově domě připravený zvláštní pokoj, z něhož byla rozkošná vyhlídka na okolní krajinu.

Mína následujíc pokynů Kollárových odložila svůj německý kroj a počala se strojiti po slovanském způsobu, ano docházívala s ním v neděli na služby boží do Výmar do ruské kaple. Rodina Schmidtových přebývala ještě asi půl roku v Lobdě; potom někdy ke konci roku 1818., když již napadnul sníh, přestěhovala se vdova do Jeny, kde najala byt nedaleko hradeb, které město dosud kol kolem obklopovaly. V jedné znělce vypravuje Kollár, že za zimy konal cestu do Lobdy.

Také v Jeně byl Kollár častým hostem v domě Schmidtové; neboť lze míti za to, že matka Bedřiščina již dávno o poměru obou milenců věděla a těšila se, že dceru dobře zaopatří. Schmidtovi neměli jiného jmění kromě pense, kterou dostávali a ta sotva stačila na výživu četných a nezaopatřených dítek. To také bylo Kollárovi dobře známo a praví sám:

Vím, že tato duše přemilená
trůn mi v přínos dáti nestrojí,
vím, že ke službě Jí nestojí
peněžitá Rothschildova měna;

znal poměry a proto těšil se obecným příslovím: Krásná panna polovice věna.

Kollár chtěl původně pobyti v Jeně dvě léta. Avšak musil pobyt svůj zkrátiti. Jednak nedostávalo se mu více prostředků, poněvadž stipendium bylo velmi skrovné; za druhé příhoda na hradě Wartburku učinila rakouskou vládu velmi ostražitou, že posléz i zapověděla dne 24. listopadu 1818. a 4. května 1819. navštěvovati zahraničné university. Odměna peněžitá, které se mu dostalo za práci, jež byla s pochvalou přijata od společnosti filologické, pomohla mu k tomu, že mohl alespoň ještě třetího půlroku se zde zdržeti. Ke konci března roku 1819. pomýšlel Kollár sám na to, aby vybral se z náručí milenčina a spěchal domů.

Na jednom místě trefně líčí, kterak od Babígory vyslaný duch ho napomíná, aby se do vlasti navrátil. Matka nevěstina na něho naléhala stále, aby v Jeně zůstal anebo v Němcích místa professorského hleděl dosáhnouti. Do Uher na žádný způsob dceru svou provdati nechtěla, poněvadž měla o zemi té mylnou a neúplnou představu, jednak potřebovala sama v domácnosti pomoci a nepřála si proto, aby se Bedřiška daleko od domova vyvdala. A skutečně také k tomu nikdy nesvolila, aby dcera její milence svého do daleké krajiny následovala a tak na delší čas je od sebe dělila, až je docela sobě odcizila.

K tomu ani Kollár se své strany nemohl Míně poskytnouti nijakého slušného zaopatření, poněvadž si musil nějaké místo teprv opatřiti, prve než za její ruku požádá a tím se zaváže. Zbývala tedy oběma milencům zatím jen naděje do budoucnosti. Za doby trapné nejistoty často si přísahali věrnost a slova jejich stávala se tím horoucnějšími, čím více se přibližoval den rozchodu. Kollár píše o tom s nadšením:

Na rtech těchto srdce Tvého prahu,
v oči tyto, květy duše Tvé,
skládám sliby věčné lásky své,
milenko má, mějž je za přísahu:
„Svět je času poddán, všeho vrahu,
nás čas tam, kde času není, zve,
i já jsem tvá, věř mi, tam i zde,
slyš to nebe a hvězd krásných tahu.“

V měsíci březnu přiblížil se den osudný, kterého se měl Kollár rozloučiti s milenkou a všemi koutky milými, jež na Jenu ho poutaly. Učinil sobě rozvrh na cestu zpáteční a chtěl časně ráno s Danjelovem odejeti, aby prohlédnul sobě krajinu severoněmeckou; proto té noci nespal a nespala též Bedřiška, až nastala chvíle rozchodu:

Doba bije; člun už stojí v brodu,
veslo k spěchu zove nezbedné,
strach mne jímá, líce sbledne,
ještě chvilku, volám, k rozchodu!
Nohy rychlé znaly času škodu,
rozvlasena oknem vyhlédne,
v náruč letí, v hrůze bezedné
slzou zmáčen každý stupeň schodů.

Kollár totiž časně z rána přišel ještě naposledy do domu Schmidtových; Bedřiška na něho čekala a z daleka ho spatřivši naproti mu běžela a potom opět s pláčem po schodech dolů ho doprovázela až před dům. Odcházeje ohlížel se neustále na známý mu dům a když pak již přicházel k lesu, poslední pozdravení a políbení Míně poslal.

Ještě ční ten domek, políbení
buď i tobě sláno k posledu,
a už rychle, nohy, ku předu,
skryjte očím toto těžké zření.

Bylo mu žalostno okolo srdce a byl tomu tudíž povděčen, že nové předměty cestou se mu naskytovaly a k sobě poutaly. Cítil v sobě sice

dosti zmužilosti, ale oči bezděky se stáčely nazpět, tam k „ráji Jenskému“, ve kterém zažil tolik blažených chvil.

VI.

V Pešti.

Cestou z Jeny doprovázel ho přítel Jindřich Clemen a Danjelov. Prvotně za cíl své cesty určil sobě krajinu polsko-ruskou, jsa k tomu veden hlavně četbou Dobrovského Cesty do Ruska roku 1792.; avšak bylo nesnadno dostati se tam přes hranice a jemu zvláště, protože nedostávalo se mu peněz. Byl tudíž nucen ve městě Lemgu, kde se zdržel několik dní u přítele Clemena, vypůjčiti si od něho deset dukátů, aby mohl navštíviti alespoň ty kraje, kde Slované již byli vyhynuli nebo právě k úpadu se klonili. Z pomořského kraje obrátil se pak na jih, aby se poněkud déle v Praze poohlédnul. První kroky ho vedly k Jungmannovi, pak se seznámil i s Dobrovským, Václavem Hankou a Presslem. Záhy spozoroval, že pražská společnost byla trochu nadšenější, než byla za jeho posledního pobytu, což ovšem dá se snadno vysvětliti. Nalezené zpěvy Královdvorské způsobily v českém životě nevídaný ruch; neboť to cítil a pozoroval každý, že bylo něco v těch básních, co od dosavadního básnění se docela lišilo. Bylo-li naše básnictví do této doby pouhým následováním vzorů německých a i francouzských, vanul zde v básních epických a lyrických písních duch takový, že každý v něm poznával ducha slovanského a proto spisovatelé spatřujíce právě v těchto zbytcích nedostižitelné vzory, podle nich počali i své básně upra-

vovati. Tak činil hlavně F. B. Štěpnička, který i formy i obsahu básní se přidržoval.

Proto bylo k literárnímu rozhovoru v Praze dostatek látky a Kollár s přítelem Jungmannem procházeje se v Nuselském údolí zajisté mu otevřel své srdce a sdělil, s čím po tu chvíli se zabýval a jak pobyt v Jeně naň účinkoval. Dojmy, jež si z Prahy a hlavně od Jungmanna odnesl, zvěčnil Kollár ve znělce tichému geniovi Mladoňovi věnované. Stýkal se i s Dobrovským, jenž tenkráte v zahradě hraběte Nostice rostlinopisem se zabýval. Hovořili spolu nejen o botanice, v níž oba sběhlými byli, ale i o etymologii, ve které si i Kollár občas liboval. Nejvíce však ho pohnulo heslo, které mu napsal Dobrovský do památníku, jaký tenkráte bylo obyčejem psáti. Znělo pak: „Boga v pomošč, nikomu v slěd,“ *) což i na Dobrovského, jako zakladatele slavistiky, i Kollára, zakladatele slovanské vzájemnosti dá se vyložiti. Z Prahy nesl s sebou dojmy, jež hluboko v duši se mu vtiskly a zároveň i psaní, které mu od Míny bylo doručeno. Ubíral se domů přes Vídeň. Ale na cestě opanovala ho taková omráčenost, že sotva věděl, jak se do Vídně dostal. Nevypravuje o nijaké nemoci a proto můžeme jeho duševní stav vysvětliti tak, že to byla ona chvíle, ve které básníkům zjevují se jejich ideály a z dojmů a rozličných upomínek splétají a utkávají své útvary básnické. Jest možno a snad pravdě podobno, že na této cestě povstala většina znělek jeho první sbírky, neboť dojmy byly ještě čerstvé a city vnitřní obracely se ve slova plná horoucnosti. Ovšem nám obtížno jest nyní tvůrčí činnost jeho sledovati a říci určitě, kdy ta neb ona znělka byla napsána.

*) „S pomocí boží samostatně v před.“

Ve Vídni se Kollár tenkráte nezdržel. Vstoupil na loď, aby se dopravil do Prešpurku. Avšak v noci silným vichrem vhozena byla loď na nějaké skalisko, takže cestující a plavci zachrániti se musili do člunu, ve kterém po dlouhém namáhání u města přistáli. Zde ubytoval se Kollár v hostinci, kde ho pozdě večer vyhledal Palacký. Vyšli spolu na procházku. Kollár dojmy na cestě zažitými přemožen, vrhnul se mladému příteli kolem krku a z plného srdce si povzdechnul: „Příteli, zle je nám, náš národ jest nešťastný, já teprv nyní znám jeho smutný čas a jeho veliké potřeby!“ Tuto máme tuším výklad k onomu velebnému úvodu ke Slávy Dceři, jenž mohutnými slovy vyličuje nejen osud národa slovanského, ale i povahy národa německého a slovanského, jež tak od sebe se liší. Není ani divu, že Kollár tak upřímně zaslzel a že po celou jasnou noc oba mladíci mezi vinicemi bloudili, své srdce jeden druhému otvírajíce. Kollár shledal se tu i s Pavlem Šafaříkem, jemuž poprve patřil ve šlechetnou tvář. Všichni tři vlastenci uzavřeli při rozpravách svých pevné přátelství, slibujíce sobě, že ke vzájemnému povzbuzení každý rok někde se budou všichni scházeti, aby pojednali o poměrech národních.

V Prešpurku pobyl Kollár několik dnů zajisté proto, aby poohlédnul se po místě, které by mu nejlépe svědčilo. V polovici měsíce července odebral se do Slovenského Pravna ke svému bratranci Janu Kollárovi a připravoval se k svému vysvěcení. Dne 12. října roku 1819. byl vysvěcen v Baňské Bystřici na kněze a ihned odebral se do Pešti. Seznámiv se tu s redaktorem Krištofem Rösslerem, přispěl mu článkem jakýmsi, zalíbil se mu a byl jím odporučen faráři Janu Molnárovi, jenž mu dopomohl k místu vikáře či kaplana

k ruce kazatele. Byt vykázán mu v ústavu církevním na Zelném trhu; krom toho měl stravu, posluhu a 100 zl. platu ročního.

Obec evangelická augšpurského vyznání čítala tehdy asi 1313 duší, z části německých, z části také slovenských. Avšak správa duchovní byla obtížna, protože osadníci roztroušeni byli po celé Pešti i v Budíně. Kollár brzo shledal, že ani v tom malém stádečku věřících nenakládalo se se Slováky jako s bratry, ale že všude ustupovati musili živlu německému, jenž celkem byl zámožnější, ale nikoliv počtem četnější. Hned v prvních svých kázáních v kostele vyložil Kollár mluvě o nábožnosti a národnosti zralé náhledy své a vytknul zásadu, kterou se zamýšlí říditi: „Naše školy majíce býti matkami a pěstounkami, jsou buď nedbalé macechy, buď cizoložkyně a vražednice naší národnosti, učíce nás ne vlastní, ale cizí národy milovati, ne vlastní, ale cizí řečí mluviti, ne vlastní, ale cizí předky za naši krev držeti. Kam se tedy poděje ubohá národnost a řeč, jestliže ani ve chrámě a v náboženství útočiště nenajde, vypuzena jsouc ze soudnic a radnic, ze sněmův, zákonův a škol? Chrámové byli odjakživa útočistná místa pro nešťastné a pronásledované a kněží bývali všudy i sloupové a podpory národu.. Tohle tedy jest příčina, že i já, kde se k tomu příležitost zavdá v tomto chrámě a při vyučování mládeže k oběma chuť a lásku v srdcích vašich vzbuzovati dle možnosti se snažím.. Pečujme i o náboženstvo i o národ, o slávu Boží a o slávu národa.“ Záhy poučil se o postavení věřících slovenských a počal přemýšleti o prostředcích, jakými by spomoženo býti mohlo. „Našel jsem před sebou velikou poušť,“ praví v úvodu ke svým kázáním, „hmota těla to byla, ale bez údů a článků, bez

ducha a života; musel jsem tedy nejprvnější péči o to míti, abych toto mrtvé tělo vzkřísil, oživil a oduševnil.“ Počet slovenských duší v evangelické církvi obnášel přes 1000, dítek 70, ale všecko to bylo zanedbané, rozptýlené, jeden druhého neznající; služby slovenské byly před tím ledabylo odpravovány, školy a učitele žádného nebylo, jen pouze němečtí, se kterými slovenské dítky smlouvati se neuměly; ba i odrostlá mládež slovenská nikdy v náboženství vyučována a ku velebné svátosti připravována nebyla, nepochybně proto, že jeden kazatel nestačil oběma. Slováci vidouce sebe tak zanedbané a nemohouce podílu míti v německých službách, stali se téměř ke všemu náboženstvu a přípravě lhostejnými a nevšímavými. Proto hned jak jsem přišel, za povinnost svou jsem považoval, abych rozplašené ovce do chrámu svolával, získal a k církvi přivázal a zvláště aby o školu a vychování dítek pečovali.“ Ale hned povstali lidé, kteří mu v tom překážku činili a národní nesnášenlivost pozdvihla se proti němu a chtěla i církev pohltiti, neboť nepomýšleno nikterak, aby srdce bylo vzděláváno aniž na spasení duše pamatováno, nýbrž na řeč a na jazyk. Když dne 26. listopadu 1819. zemřel farář Molnár a na jeho místo dosazen Josef Kalchbrenner, Kollár nalezl v novém faráři zřejmého odpůrce pro své snahy. Proto také shledav, že mládež školní ani dostatečně připravena není k biřmování, hned s nemnohými o to se staral, aby zařízena byla škola pro mládež slovenskou. Ovšem Němci o tom ani slyšeti nechtěli, ale Kollár v kázáních roku 1821. již veřejně na dobrodiní ze školy pocházející upozorňoval a pobádal krajany, aby ne na vypůjčeném, ale na vlastním gruntě štěstí potomků stavěli. Nalezlo se několik mužů, kteří ho v jeho

práci podporovali. Zejména to byl Jan Dohnány, advokát a správce a dohlédač církve, a Jan Šoltis, taktéž advokát, kteří nemeškali a docházeli ke krajanům slovenským pobádajíce, aby dítky své poslali do školy, která měla povstati. Šoltis pak hned složil jakousi jistinu peněz, ze které potřeby školní a knihy měly býti zakupovány. V květnu toho roku navštívil evangelickou obec superintendent Adam Lovich a uznal potřebu slovenské školy; najata tudíž v Josefově místnost pro školu, ustanoven učitel, varhaník a slovenský kantor. Odpověď na nesnášenlivost dali evangelíci slovenští i tím, že pomýšleli na zřízení samostatného sboru slovenského a proto Kollár horlivě v kázaních se přimlouval, aby obětovali na vydržování kazatele a vzbuzoval v nich důvěru v síly vlastní. Pravil také mezi jiným: „Lepší jest smrt, nežli život mezi otrockým, surovým a nedbanlivým národem, který sám na sebe nemyslí, na svou řeč a na svou vzdělanost nedbá, ve velikém poli člověčenstva jako neúrodný úhor leží, jako netekoucí jezero hnije a proto jen za podnož jiným národům slouží. A poněvadž každý národ jen ve své vlastní řeči nejsnadněji a nejšťastněji vzdělán, oslaven, ku šlechetnosti a dokonalosti přiveden býti může, tedy chceme-li cíl, musíme chtíti i prostředek. Chce-li kdo člověčenství milovati, ten musí národ svůj milovati, chce-li kdo národu svému milým, užitečným býti, ten musí nade všecko tu řeč milovati, zvelebovati a napomáhati, která všecky myšlénky, city, poklady národa v sobě obsahuje. Řeč považujeme jako dar boží, kterého nás pozbaviti člověk nemá práva. Od řeči některého lidu visí jeho poctivost, jeho štěstí a sláva; národ, který sobě své vlastní řeči váží a ji miluje, stojí v poctivosti před jinými národy a prokvítá ve všelikém umění a známostech,

ozdobuje se pěknými a vlídnými mravy, život jeho bývá svobodný a šťastný. Naproti tomu lidé takového národa, který svou vlastní řečí opovrhuje, bývají sami od jiných národů zlehčováni a opovrhováni, zůstávají ve hlouposti a surovosti, nepečujíce o nic znamenitějšího leč o tělo a o břicho."

Kroky Kollárovy byly provázeny zdarem a již dne 21. listopadu roku 1821. mohl uvésti nového učitele slovenského Samuele Matějkovského do školy, jíž zvláštní jeho péči odporučil a také i krajany své pobádal k důvěře k novému ústavu. A toho roku také jméno jeho rozneslo se po vlastech českých a právem o něm psal již tehdy Čelakovský: „Nový básník, Slovák, jménem Kollár, zdá se mi vše převyšovati, co posud v básnictví u nás vykonáno." Vydány totiž toho roku jeho „Básně" v Praze, malá to a neúhledná knížka. Vyšla hlavně přičiněním Jungmannovým, s kterým sobě Kollár hned po návratu do vlasti dopisovati počal. Již na počátku roku 1820. poslal básně své do Prahy, kde je měl Jungmann předložiti censuře a také korrekturu jich obstarati, což na sebe milerád přijal, zvláště že seznal v Kollárovi „upřímné srdce slovanské," jak jest tyto časy řídké. Věděl, že bude censura příliš nad tím bdíti, aby nebylo tam žádného slova nebezpečného, protože tehdy postrašena byla stálými nářky Nejedlého, kterému nelíbilo se, že spisovný jazyk obohacován byl slovy některými, z ruštiny neb jiných jazyků slovanských do češtiny přejatými. Byl tak opatrný, že sbírku mu zaslanou dal přepsati, aby se snad neztratila, kdyby ji censura vrátiti nechtěla. Ano některé básně a zvláště epigramy vynechal z důvodu, že nebylo naděje, že by je censura schválila. Nicméně i tyto mezi známými v opisech se rozšiřovaly. Na básně zjednal mu nakla-

datele; byla to tiskárna vdovy Vetterlové, která jich vytiskla 500 exemplářů a místo honoráře dala spisovateli 50 výtisků. Jak Jungmann předvídal, censura netoliko slova škrtala, ale i celé verše tak, že když v dubnu roku 1821. o hotovém jich tisku Kollárovi zprávu podával, jej zároveň těšil: „Račte býti s tím vydáním, jak jest, tenkráte spokojeni; co neprošlo nyní, může snad při druhém vydání jinde projíti, zatím sobě to vše milovníci Musy Vaší věrně opíší.“ O něco později jej ujistil o tom, že básně všude obliby nalézají. Kollár poslal svým přátelům Palackému i Šafaříkovi básně své, o nichž tento za odpověď mu napsal: „Není příčiny, proč byste, protože snad od censorů nebo korrektorů v některých maličkostech vůli Vaší nevšelijak dostiučiněno, vydání těchto básní litovati měli. Ne v liteře, ale v duchu cena jejich. Ta ť jim zůstala v celosti.“ Nejen starší spisovatelé, ale zvláště mladší byli jimi uneseni, ano v Kollárovi shledávali již českého Petrarku a nazývali ho druhým Lumírem, protože básně nejen lahodou, jemností a ohněm, ale i vlasteneckým zápalem překypovaly.

Básně rozdělovaly se na tři oddíly, z nichž první nadepsán „znělky aneb sonety,“ kterých bylo celkem 86, druhý „elegie“ a třetí „všelicos.“ Ve znělkách vylíčil hlavně svou lásku k milence, již povšechně Mínou nazývá, v elegiích dotýká se buď přátel nebo svého mládí a také i Mínou se zanáší. Vzpomínka na nález rukopisu Kralodvorského vede ho k tomu, aby pobádal své sourodáky k práci národní, aby už nad osudem nezoufali, nýbrž spíše starali se o to, aby novou pevnost při uhaslém ohništi si zbudovali.

V některých proznívá vřelá láska k Slovanstvu, o němž mluví s nadšením:

Nechte cizích, mluvte vlastní řečí,
Sláva slávům slouti Slovany;
ujměte se o ni snažnou pečí,
nechte cizích, mluvte vlastní řečí;
ona libě zvukem mnohé předčí,
v ní jsou duše otců schovány,
nechte cizích, mluvte vlastní řečí:
Sláva Slávům slouti Slovany!

Obhajuje zvyky slovanské i způsoby a hlásá národo-hospodářskou samostatnost, když Slované vzájemně budou svůj průmysl podporovati. Jest to poprvé, co někdo v naší literatuře takto promluvil.

Kollár znal dobře, že někdy ani nejlepšího napomenutí lidé sobě nepovšimnou; proto vytáhl ze svého toulce i jinou zbraň, a sice ostrou satyru. Hlásá, že nedostačí pouhé jméno Slavomila, pobízí ku procitnutí ze sna a novými ostny nejen vlastní své rodáky a druhé kmeny slovanské šlehá, ale hájí i národ před uštěpačnými cizinci. Známo jest, že předsudek každý z těžka dá se vymýtiti a také v Němcích již od XVI. století zakořeněna byla myšlénka, že řeč česká nic jiného není než pokažená němčina. Též v českých poměrech hleděl, co červivého bylo, vyříznouti. Hájil i tu libozvučnost svého jazyka a skoro stejného času (r. 1822.) pojednal v Kroku o libozvučnosti pokoušeje se některé nedostatky jeho odstraniti.

Jako sám v básních krajany své k naději budil, tak měl Kollár i dosti síly, aby přátely své k nové vytrvalosti pobádal. Byliť Kollár, Palacký, Šafařík a také i Benedikti roznícení pro národ svůj a všickni byli o tom přesvědčeni, že národ slovenský musí se probuditi a v jeden šik seřaditi, neboť potom teprve bude možno, aby obecná vzdělanost nalezla půdy. To, co Kollár v malé obci evangelické prováděl, chtěl aby bylo v celém lidu slo-

venském provedeno, a proto spoléhal se na přátely. Proto odpovídá mu Šafařík: „Vy se domníváte, že ještě všecko ztraceno není! I já bych se domníval, kdyby mi to jen ještě čtyřicet i devět Vám rovných Slováků pravilo, a tu by Váš hlas ke mně byl hlas Boží, žádost Vaše žádost má; nebo já až podnes v lepším okamžení tak smýšlím a tak cítím, jako jsem před pěti lety smýšlel a cítil, ačkoliv protivenství úmyslem mým zaklátilo.“ Bylo tehdy přáním Kollárovým, aby Šafařík buď v Pešti nebo snad v Prešpurku se usadil, a když k tomu žádná naděje se nevyskytovala, spokojil se alespoň tím, že mu přátelé slíbili, že ho roku 1822. v Pešti navštíví.

Dříve než tito se dostavili, slavila evangelická obec slovenská dne 1. září malou slavnost školskou, při které Kollár k další vytrvalosti a obětavosti ji vyzýval. Vykládal shromážděné obci o vlastnostech národa slovanského a těšil, že v nejnovějších časích začíná se zajisté v celém národě slovanském hýbati život, nová horlivost a účinlivost, která nezadlouho snad oči celého světa na něj obrátí a nový věk v historii způsobí. Mohl také již po nějakém čase zcela pravdivě říci, že škola způsobila lepší vychování mládeže, která předtím zcela zanedbána byla. Horlivost údů a zaujatost jich o věci církevní a svaté se zvýšila, následkem čehož mohl míti plnou naději, že odpadlictví národní vždy bude řidčím mezi nimi.

Přátelé dostavili se do Pešti v polovici září. První z nich přijel Benedikti z Kežmarku a po něm přijeli Šafařík a Palacký, který na schůzi velmi se těšil. Podobá se tomu, že se sem dostavilo více krajanů, neboť podlé zprávy Šafaříkovy strojil se tam i Leška. Zde již je očekávaly zprávy z Prahy od Jungmanna a knihy, které jim poslal.

Co tito mužové projednávali, známo není, ale jistě byla literatura hlavním předmětem jejich rozhovorů. Avšak přece jedno za jisté míti můžeme, že Kollár se Šafaříkem projednal svůj plán o vydání písní slovenských, neboť počátkem ledna psal Šafařík, že je Čelakovský předešel, vydav r. 1822. Slovanské národní písně. Jednali hlavně o úpravě tiskové a shodli se v tom, aby písně tištěny byly švabachem a výklad a úvod k nim písmem latinským. Byli si tehdy toho vědomi, že by vítězství celého podniku bylo jisté, kdyby jen dvanáct Kollárovi podobných mužů se nalézalo. Přemýšleli o tom, nedala-li by se zříditi nějaká společnost, která by měla roční své schůze, v nichž každý o svém nářečí celoroční zprávu by dal, ze svého pracování v literatuře, probuzování národa počty složil, aby se takto posilovali a co včeličky rozptýlené sem i tam poletujíce po lukách snášeli naposledy výbytek prací svých do jednoho oulu. Vůbec byly to předměty, kterými kdysi již Jiří Rybay na Slovensku zamýšlel vznítiti novou vzdělanost, a k tomu napomoci mělo i knihkupectví a j.

Přátelé se rozešli každý po své práci a můžeme říci, že žádný z nich neměl ustláno na růžích. Kollár sestavoval svou sbírku písní a řídil se celkem radou, kterou mu dal Šafařík. Avšak více starosti a trudu způsobily mu třenice ve sboru církevním a nejistota jeho postavení. Kromě toho na jeho zdraví působila péče o církev, tak že záhy pocítil, že i kázaní síly jeho přemáhalo. Neboť obyčejně po kázaní, ve kterém ne toliko ke všeobecným, ale zvláště místním potřebám přihlížel, nějaký den napjaté své síly sbírati musil. Sám o tom praví: „Pevným a čerstvým zdravím prokvétalo někdy celé mé mladé živobytí, takže mne téměř žádná choroba nenavštívila od mého

dětinství až pokud mne Hospodin k Vám přivésti ráčil. Mezi Vámi přišel jsem do okolností takových, ve kterých jsem ani nemohl ani nesměl zvláštního ohledu na tělo a na zdraví míti, protože mi ruka boží mnohem vyšší a světější naložila povinnosti; povinnosti tak veliké a vznešené, že jim člověk, když na to přijde, že to potřeba vyhledává, nejen zdraví, ale i život obětovati má a musí. Na ten způsob já jsem se stal nemocným, abyste vy zdrávi byli; já jsem tělesně mdlým a neduživým učiněn, abyste vy duchovně silnými a čerstvými učiněni byli; já jsem již téměř do hrobu vstoupil, jen abyste vy život měli v Kristu a Bohu. Bojovali jsme sice všickni spolu za jednu a touž nebeskou spravedlivou věc, všickni, pastýř i ovce; ale přece žádný z vás z toho boje tak i na těle i na duši poraněn a ochromen nevyšel jako já — já nevinný mučenník.“ Již o svátcích svatodušních r. 1823. počal krev plivati a nemoc jeho trvala téměř po celé léto, tak že nemohl ani vykonávati povinnosti stavu svého. V nemoci své nalezl šlechetného dobrodince, který jsa vlastenec nad jiné upřímný, prokázal sboru slovenskému veliká dobrodiní a příkladem čestným jiné předcházel i v tom, že rád k tomu se znal, že ani nikdy v žádné jiné řeči tak skroušeně modliti a nábožnost svou konati nemohl jako ve slovenské řeči. Byl to svobodný pán Alexander Pronay, později dohlédač církví a škol evangelických, který Kollára pozval na statek svůj v Tót-Almaši a poskytnul mu prostředky, aby na jeho statcích z nemoci pookřáti mohl.

Nemoc tato byla i příčinou, že dosavadní dopisování s Bedřiškou docela přetrženo bylo. Matka její vidouc totiž, že Kollár usadil se v Pešti, kam dceru svou dáti nechtěla, použila zprávy o jeho

nemoci k tomu, že dceři své oznámila zprávu o Kollárově smrti, aby tak na jiné zaopatření spíše pomyslila. Proto také dopisy, které Kollár ještě občas zasýlal, nedostaly se více do rukou milenčiných. Také se postarala, aby zpráva o těžké nemoci Bedřiščině dostala se k vědomosti Kollárovi, a on konečně docela o její smrti byl ujištěn. Smířil se proto se svým osudem a vzpomíná na zvěčnělou milou:

Ó, by s hvězd těch milostkvoucích sletěl
anděl jeden ke mně se zprávou,
zdali někdy ještě s laskavou
tváří na mne sklání dolů zřetel?
Ten by řekl, zda i v říši netěl
láska duši hřeje plesavou,
zda i tam Ji písně zábavou
slavík a noc stříbrem kojí světel.
Zdali na mne myslí ještě časem
i tam, kde se Seraf pobožný
kráse Její plným diví hlasem?
Tudíž by slast i mé zdvihla týmě
k vám, ó kraje, kde prst všemožný
světy seje jako rolník símě.

Zatím vyšly r. 1823. Písně světské lidu slovanského v Uhřích, v jejichžto vydání také Kollár se účastnil a hlavně opravu jejich prováděl; sám na nich jmenován býti nechtěl, aby se nezdálo, že duchovním jsa i světskými věcmi se zanáší. Přátelé rádi uslyšeli o jeho pozdravení a Šafařík ještě na konci roku ho napomíná: „Nelitujte pro Boha živého žádných nákladů, žádné péče, žádné práce, abyste zdraví svého uchránili. Máte-li dobrého lékaře, následujte slepě a neodstupně rady jeho. Střezte se na čas literních zaměstnání, retujte života a zdraví, časem, budete-li posilněn, opět se k nim navrátiti můžete.“ Toho léta nenavštívil Kollára žádný z jeho přátel; neboť Šafařík byl zaměstnán sbíráním látky k dějinám slovanské li-

teratury, k nimž na něm si vyžadoval výpisů ze sbírky Jankovičovy v Pešti. Palacký zase nalézal se v Praze, kde oddal se studiu dějepisnému a sbíral material hlavně k dějinám husitským; Benedikti pak zcela ve školním prachu utonul. Proto přece mohl se nadíti, že jej Šafařík v dubnu budoucího roku vyhledá a s ním o dalších podnicích porozpráví, neboť již zase vystoupil s prací, ve které i Kollárovy pomoci si již napřed vyžadoval.

Koncem roku 1823. Kollár již ozdravěl tak, že mohl dále zabývati se pracemi svými. Prvním jeho úmyslem bylo vydati své básně v rozmnoženém počtu. Řídil se radou Jungmannovou a dal je vytisknouti v Budíně, poněvadž tu censura nebyla tak přísná jako v Praze, kde podle slov Palackého shůry se kladly překážky literatuře, která by sice jinak čerstvěji znikala, nežli se jich vůle zdá býti. Také Jungmannovi o novém vydání oznámil, žádaje ho, aby postaral se v Praze o předplacení, což on slíbil a naznačil mu také knihkupce, jimž spis do kommisse měl svěřiti. Skutečně také za nějaký čas oznámil mu počet předplatitelů a podotknul: „že Čechové Vás za prvního svého básníka uznávají, to jest jen spravedlnost. Kéž pak se Vám líbí více psáti metricky, neboť po lepším básníku všickni pokračují a tak by se lepší prosodie utvrdila, čehož potřebu cítíme v operách českých.“ Stejnou pomoc přislíbil též Šafařík, jenž ovšem neměl tolik vhodné příležitosti, aby mnoho knih rozprodal. Tak vydána byla roku 1824. „Slávy Dcera,“ rozmnožena jsouc o některé znělky již předtím v Čechoslavu uveřejněné a doplněna mnohými jinými a opatřena i úvodem velebným. Pozdější vydání, nesoucí totéž jméno, zachovaly celkem podobu tuto, ovšem že byly rozhojněny dvěma jinými zpěvy. Rozprodej její však díti se musil

opatrně, a podle rady Jungmannovy napsal na zásylku do Prahy určenou, že v ní obsaženy jsou básně censurou schválené. Bylot totiž zjevno, že censura všemu spojení mezi Čechy a Slováky odporuje, a Kollár nechtěl dáti nepřátelům svým zbraň proti sobě do ruky. Proto také „Slávy dcera" ani v knihkupectví v Praze nebyla vystavena, aby oko neúprosného a neotesaného censora Zimmermanna ji nezastihlo. Avšak přátelé, majíce mezi sebou spojení, postarali se o dostatečné její rozšíření. Netřeba dodávati, že nalezla jak mezi spisovateli, tak mezi čtenáři nadšené pochvaly. I Nejedlý o ní se pronesl: „Čtu též J. Kollára „Slávy Dceru"; výborný to básník. Ti dva *) slávu české literatury rozšíří." Též Palacký, který poněkud v dopisování s Kollárem ustál, neméně pochvalně vyslovil se r. 1826.: „Od té doby, co jsem se s Vámi rozloučil v Uhrách, došla mne jen jediná známka ušlechtilého života Vašeho, — „Slávy Dcera" zavítala k nám, k naší veliké radosti. Hlas její zvučí všude po Čechách, ač jen v srdci neodrodilých vlastenců. Veřejně jej pronésti ostýchal se každý, neboť obklíčeni jsme vůkol lidmi nešlechetnými, kteří chtějíce vysloužiti sobě oněch více než třiceti penízků, za kteréž, co Jidáš Krista, oni vlast svou zrazují, ve všem, co se děje, byť by sebe nevinnější bylo, nedůvěru vlády zemské na nás svésti usilují. Však Vaše „Sláva" jim arci velmi žádoucí byla, jelikož jim naději dávala, že jí kohokoli z nás podtrhnou — ač se, chvála Bohu, v tom dosavad zmýlili. Jen v domácnosti známa jest ona všem Čechům národu svého milovným a ti ji sobě jako národní poklad vážiti umějí." Proto se také ani v časopisech o ní nikdo nerozpisoval, ale za

*) Čelakovský a Kollár.

to tím více se četla, že mnohdy i opisována byla, když nebylo možno ji dostati od knihkupců.

Však i příkladem jedním můžeme dotvrditi, že nadšení mezi vlastenci z této sbírky vzniklo veliké. Dne 8. srpna roku 1830. dodán byl Kollárovi lístek velínový s pozlacenými kraji, na jehožto jedné straně mezi kvítím byl pod stromem pomník, na němž lýra a urna a litera K., na druhé pak znělka, sepsaná Pravoslavem Koubkem. Stálo tu:

Petrarko, Vlach na tě chlubným okem zírá,
století se v minulosti pohřbila,
ale plným zvukem stále zní tvá lýra.
By však Laura tvoje na nebi se skvoucí
více osamotnělá již nebyla,
dal jí Slovan Mínu, přítelkyni vroucí.

Kollár maje zkušenosti trpké, předvídal, že na něho se sesypou ti, kteří s nevraživostí pozorovali mezi Slovany v Uhřích a v Čechách hnutí nevídané, které ačkoliv pomalu přece znatelně se osvědčovalo. Bylo to ovšem také následkem útlaku, jejž Slováci od let dvacátých zvláště od Maďarů snášeti musili, a útlak ten mnohdy i v nenávist zuřivou propukl, o čemž i do veřejnosti podával Kollár zprávy. Praví o tom v kázaní r. 1824.: „Když se jedna řeč proti druhé tak postaví, že v jejich prostředku i samo náboženství do těsna přijde a mnoho trpěti musí, kde rozliční jazykové tak blízko jeden o druhý se trou, že odtud i zjevné závisti a nenávisti aneb i křivdy a útisky znikají, tehdy tu služebník náboženstva nejen svobodu, ale i povinnost má o této věci mluviti a poučiti těch, kteří k jeho svatému přináležejí společenstvu. Pakli ale tato věc a snad ještě i dále sahá, jestli nejen zevnitřně ale i vnitřně bratry jednoho náboženství aneb i jednoho jazyka do bludu uvede

a oslepí tak, že se za svůj vlastní jazyk, ve kterém se zrodili, hanbívají, ten po životě nejprvnější dar boží opovrhují a po cizích řečech tak bláznivě lnou, že hotovi jsou třeba i svému Bohu a náboženství nevěrnými se státi," tu viděl, že přiblížila se doba, kde musí na ochranu věřících veřejně vystoupiti.

Když Kollár opatřený nyní listem od superintendenta Lovicha do Pešti z lázní se vrátil, byl jeho byt na faře obsazen a on nucen hledati přístřeší ve Vodní ulici u paní Tupé. Když pak v následující neděli chtěl do chrámu Páně jíti, aby tu pobožnost svou vykonával, obdržel od stoličné vrchnosti písemný zákaz, jímž se mu veškerá činnost kazatelská zapovídala. Avšak vědom práva svého a hotov jsa více Boha poslechnouti než lidí, nebyl ochoten poslechnouti této zápovědi a odebral se do chrámu. Tu na ponuknutí faráře Kalchbrennera tehdejší kurátor sboru Samuel Liedemann zavřel dvéře chrámové. Kollár však se nezalekl, nýbrž vyslav k němu dva vážené muže pohrozil, že nebude-li otevřeno, dvéře dá vypáčiti. Teprvé nyní klíče byly vydány a služby boží odbývány. Vyslovil se kdysi Kollár o tom zcela veřejně: „Od toho času, co mne milostivé řízení Boží k Vám přivésti ráčilo, že jsem se Vás opuštěných ujímati začal a Vás v pořádek uvésti chtěl, od toho času již valily se na nás rozličné neřesti, ale tohoto minulého roku zdálo se, jakoby sám nepřítel církve Kristovy celé své peklo byl zbouřil i proti mně, i proti Vám i proti našemu sboru. Znáte Vy sami ty vády a hádky, ty různice a rozbroje, ty křivdy a žaloby, ty klevety a ouštěpky jedovatých jazyků; znáte ten zmatek, to běhání, to pohoršení, na které již sama nebesa hněvivým okem dolů hleděla. Lidé, kterýmž jsem já v celém životě mém nikdy

nic zlého neučinil, lidé, kteří mne ani neznali, a snad ani neviděli, obrátili všecky své šípy proti mně pro Vás, pro Vaši školu, pro Vaše služby Boží, pro Vaši řeč a národnost, tak že všecko, cokoli jen člověkovi milé a drahé býti musí, to hledali při mně poškvrniti a pošlapati; ubližovali mému zdraví, kousali mou poctivost, snažili se mé dobré jméno v podezření uvésti, očerňovali mne jako zrádce, jako nenávistníka jiných národův a řečí, ba dotkli se všetečnými prsty i mého náboženství."

A nepřátelé nejen doma proti němu brojili, ale i vídeňskou vládu činili na něho pozornou. Uveřejněna byla totiž roku 1831. ve švýcarském jednom časopise následující zpráva: „Současný český básník jménem Kollár vydal dva svazky vlasteneckých básní pod názvem „Slávy", zosobňuje jaksi slovanský rod a zbožňuje jej láskou a oddaností, jíž nechybí ani vášnivost ani síla. Obávaje se, aby snad osamotnělá snaha jeho krajanů nebyla marnou při dosažení samostatnosti, volá ke všem národům jednoho původu a zvláště se obrací k veliké ruské rodině severní s těmito slovy: Obrovská dcero slovanská, kdy spojíš všecky roztříštěné větve téhož kmene a kdy přivedeš do jedinkého veletoku rozdělené vlny téže krve? Nic by skutečně pro svobodu Evropy nebylo strašlivějšího, než toto veliké spojení národů slovanských. Může se z toho poznati nebezpečenství, které přede vším hrozí Německu, kdyby se Polsku od celé Evropy opuštěnému a dohnanému k největšímu zoufalství podařilo válku ve vnitru Ruska rozžehnouti, aneb vzbuditi pro sebe sympatie všech národností téhož kmene od Visly až k moři adriatickému, což dříve nebo později jistě se stane."

Takové nepokryté podezřívání přinášely časopisy

některé již o něco dříve. Za takových okolností není se co diviti, že Kollár, jemuž v první řadě v Pešti šlo o to, aby zřídil tu sbor, který by mohl býti vzorem druhým církvím, nalézal se v krušném postavení; nejen Němci stáli proti němu, nýbrž hlavně Maďaři, kteří od nějakého času nepokrytě již vystupovali s úmysly, aby ostatní národy v Uhřích o národnost připravili. Kollár hájil jen právo sebeurčení národního oproti choutkám jiných. Jest přirozeno, že si byl vědom těch výhod, jež poskytuje známost o tom, že národ má na světě ještě příbuzné národy, a proto také rád o vlastnostech, rozloze a síle kmene slovanského vypravoval; i to věděl, že dokud národy tyto jeden o druhém něco více nebudou věděti, že marně bylo by nadíti se na vzájemnou pomoc jejich. Proto nejprve počal si dopisovati s některými muži v Rusku a to hlavně s Köppenem a poslal mu jakož i jiným darem svou „Slávy Dceru.“ Použil té příležitosti, aby seznámil se i s Kopitarem, slavistou ve Vídni žijícím. A právě z dopisu Kollárova jemu zaslaného dovídáme se o příhodě, která jistě Kollárovi byla dobrým naučením. Chtěl poslati do Petrohradu dva výtisky svého díla; jeden do akademie, druhý do cárské veřejné knihovny, i poslal je po jednom svém známém do ruského vyslanectva ve Vídni. Zde však knihy přijaty nebyly. Žádal tudíž Kopitara, aby na knihy se poptal a dodal: „Bylo by to skutečně smutné, kdyby velicí slovanští bratři o menší tak málo se starali.“

Roku 1825. nastala Kollárovi opět trpká doba. Členové sboru německého nikterak nechtěli svoliti, aby Kollár zaujal takové postavení jako německý farář. Tehda Šafařík ho těšil těmito slovy: „Váš nejistý, nerozhodnutý los mi velice k srdci jde. *Čítav list* Váš, ustavičné pomýšlení na Vás a o Vás

cele duši mou opanovalo. Což na národu našem věčná klatba leží? Totoliž má býti ovoce, tentoli konec čistého, svatého snažení našeho? — Na vyhoštění se Vaše z lůna národa našeho ani pomysliti nemohu bez ochromení a bolení srdce. Chraň Bůh, abyste to učiniti přinuceni byli. Hleďte se nám, příteli, na kterýkoli způsob zachovati. Což já počnu bez Vás! — Ústa má lidu našemu mlčeti, péro bude ležeti. O Pešti, dle listu Vašeho pochybuji, aby ta věc kdy do pořádku přišla, abyste tam kdy žádaného pokoje nalezli. Ale však já tak smýšlím, že Pešť, byť i pro nás ztracena byla, není svět slovenský, že Vy jiné a svaté povinnosti k národu našemu máte, kterým i jinde dosti učiniti můžete. Cinkota není Pešti daleká, církev snad zřízenější a pokojnější nežli Pešťanská; tu byste i úřadu i sobě i literatuře ku prospěchu, snad spokojeněji než v Pešti, žíti mohli.“ A prorocká slova Šafaříkova se vyplnila, neboť i další pobyt Kollárův v Pešti byl pln hořkosti. Proto přece Kollár neochaboval a při svých starostech sestavil Čítanku čili knihu k čítání ve školách slovenských, která vydána byla roku 1825. a roku následujícího nákladem slovenské církve Slabikář pro dítky s přídavkem latinských článků k čítání.

Když neshody ve sboru trvaly stále, pomýšleli Slováci, aby se od ostatní evangelické církve docela oddělili. Vypracováno zvláštní promemoria a Kollár s jinými odebrali se v létě do Vídně, aby tam stesky svoje přednesli. Jak dlouho zde pobyl, nevíme říci, ale tolik jest jisto, že za jeho nepřítomnosti počínali sobě odpůrci jakoby spravedlivých žádostí ani nebylo. Namáhání a nejistota a rozličné nepříjemnosti působily na Kollára tak, že ke konci roku 1825. opět bývalou nemocí byl zastižen. Již z počátku následujícího roku pozdravil

se sice, ale nemohl tuším, zabývati se ničím, co by ho rozčilovalo, a přece jakýsi případ se stal, proti kterému se mělo vystoupiti. Žádal tudíž Šafaříka, aby něco sepsal; ale ten mu odpověděl: „Co mne se týče, lituji, že Vaší žádosti dosti učiniti nemohu. Já zajisté nejsem schopný něco statečného v tomto ohledu sepsati. Z druhé strany myslím, že dosti bude, jestli celý tento případ p. superintendentovi oznámíte. Obávám se, aby hádka a rozepře ve zjevný boj mezi námi a Maďary nevypukla. Spolehejme se na naši dobrou věc a na Boha, pak bude všecko. Pracujme raději po tichu mezi svými; snažme se získati svých, obživiti. Já alespoň přesvědčen jsem, že všecka ta usilování Maďarův i veřejná na sněmě v nivec přijdou a ničeho nedovedou.“ Aby na zdraví se posilnil, Kollár odebral se na léto do krajiny na jezeru Blatenském, odkudž pak přes Vídeň a Prešpurk zase vrátil se do Pešti. Jeho snaha tak dalece měla příznivý výsledek, že od císaře jmenován byl císařský rada Antonín Radvánský, aby spor mezi oběma sbory skoncoval, který ovšem poněkud otálel, domnívaje se podle přísloví, že čas raní, čas hojí. Zatím napnuli Slováci své síly a zjednali si dobrovolnými dary tolik peněz, že mohli jak školu, tak faráře svého vydržovati. Mezi zvláštní podporovatele náležela paní Žofie Hvízdáková, sestra přítele Kollárova a Šafaříkova jménem Slavkovského, která po své smrti odkázala obnos 10.000 zl. k účelům církve slovenské.

V této době ponořil se Kollár do studia dějepisného a mluvnického. V onom pracuje, skládal zároveň znělky čtvrtého a pátého zpěvu „Slávy Dcery,“ které dle jeho názoru podobati se měly Dantovu Nebi a Peklu, a proto poučoval se sám *o zásluhách* mužů, jež zamýšlel zvěčniti aneb i pře-

myšlel o pohromách, které škůdcové někteří na národ slovanský přivedli. V obou pak případech rád sděloval myšlénky a poznatky hlavně Šafaříkovi, s ním se radě o věcech týkajících se literatury československé. Již před několika lety projevil své myšlénky o libozvučnosti řeči české a jich přidržel se celkem také ve své Čítance, takže proto ona v Čechách tak se nezalíbila, jak by právě vyžadovala toho obětavost, s kterou na ní pracoval a ji vydal. I také odjinud zaslechnul Kollár stesky na slovacismy, které právě obě nářečí měly blíže spojiti a češtinu učiniti lahodnější. To celkem i uznal Šafařík, jenž žehral, že Čechové nechtějí přiznati některé drsnosti v řeči, které se tu skutečně naskytují a také vytýkal jim nesprávný jazyk, jaký se objevoval v některých časopisech. Jen správnost jazyková v Historii české literatury Jungmannově se mu zalíbila. Ale jinak s Kollárem nesouhlasil a dne 1. března 1826. píše mu o novotaření v řeči, upozorňuje ho na některé slabé stránky, jež mohou z toho povstati. Zvláště se to týkalo mluvnice Herkelovy, která měla tehdy býti vydána, a vybízel Kollára, aby se snažil buď sám nebo skrze přítele Hamuljaka, aby Herkel od všech titěrností upustil. I dal mu naučení pravě: „Buďte přesvědčen, že jestli národnosti pomoci chceme, dolů k národu a řeči jak jest, ne k aetheru a jeho hloubem pohlédati máme.“ Aby však přítrž všemu učiněna byla, vyzval o něco později Kollára, aby sám o mluvnici se pokusil, svou srdečnou radu mu při tom slibuje. „Tato polovičatost, toto motání a kolotání nepovede nás nikam, ba zmaří úsilnost naši, přivede všechno v pochybnost. Grammatika ta měla by býti pouze theoretická, krátká, formulář deklinací a konjugací, nic více, s pravidly dobropísemnosti a některými nemnohými poznamenáními

o syntaxi; populárná pro učitele ve školách, kazatele i katolické; krátka, nejvíc 8 archův, aby zpolydarma prodávána býti mohla.“ Skoro ho zapřísahal, aby to vykonal nyní, neboť právě byl čas reformy na Slovensku a v Čechách, kde také se všecko hýbalo a nic stálého ještě nebylo; předvídal to, ustálí-li se jednou jazyk v Čechách a nabude-li rozdělení mezi katolickými Slováky podoby stálejší, že potom po všech žádostech bude veta. Že mu pak věc příliš na srdci ležela, ještě ke konci toho roku nabádal Kollára, aby v práci se dal; však tento pohříchu jinými věcmi zaneprázdněn jsa nemohl tím se zabývati a v nedlouhé době potom splnilo se, čeho Šafařík se obával, k nenahraditelné škodě obou ratolestí jednoho kmene. Již jméno Kollárovo mohlo býti zárukou, že mluvnice jím sepsaná bude míti mnoho váhy, třebas i pokus jeho nebyl nejdokonalejším. Neboť v té době byla sláva jeho nejen v Čechách a na Slovensku založena, ale roznášela se i po cizích krajinách. Angličan Bowring zanášeje se po příkladu paní Jakobové, známé pod přijatým jménem Talvy, překladem národních písní českých, přeložil také několik znělek Kollárových do anglického jazyka a v Praze zase překládal Josef Wenzig, mladý básník německý, který později zcela oddal se národu českému, jeho básně, které byly asi po roce vydány. Ke konci roku 1826. obdržel Kollár zase po delším čase dopis od Palackého, ve kterém mu sděluje, že bude vydávati nákladem výboru musea českého časopis vědecký a žádal, aby ho plodinami výborného ducha svého podporoval. „Dejte,“ praví, „cokoli se Vám zdáti bude, buď veršem nebo prosou, zvláště co by vzdělané čtenáře příjemně pobaviti mohlo, k novotám většímu dílu čtenářstva nesrozumitedlným se příliš neuchylujíce.“

Přitom žádal, aby podnik jeho krajanům ohlásil. Protože pak Kollár tehdy měl hotová dvě pojednání, jedno o jménu Slovan, druhé o jménu Maďar, odeslal mu ihned první z nich. Druhé psané jazykem německým, vydal r. 1827. pod názvem „Ableitung und Erklärung des National-Namens Magyar“ a připsal je šlechetnému příteli a ochranci svému svob. pánovi Alex. Pronayovi.

Jungmannovi se pojednání Kollárovo zalíbilo. Avšak nemilé bylo překvapení, když Palacký dne 10 ledna 1827. pojednání Kollárovi nazpět poslal, vymlouvaje se, že nemohl dáti je do časopisu, protože obdržel i od Dobrovského pojednání stejného znění, které však od výkladu Kollárova docela se různilo. To ho poněkud rozhněvalo, že Palackému ihned dopsal list ne příliš lichotivý, na nějž mu opět on takto odpověděl: „Nenadál jsem se, žeby první a jediný cit Váš při obdržení časopisů našich byl hněv a prchlost nad počínáním mým, kteréž ve vší upřímnosti vždy k dobrému směřovalo. Jmenujete mne ne pravým redaktorem ale stranobijcem. Jáť se arci k té straně hlásím, která věrně a neošemetně o prospěch literatury naší a dobré národu našeho vůbec stojí, a oddav se jí tělem a duší, nasadil jsem nejen mnohé pohodlí ale i celé štěstí mého života ochotně a bez lítosti, ač jsem se tím, co mi nastává, nikdy netajil. I nyní sloužím cele vlasti a národu, bez naděje té odměny, aspoň v zevnitřních okolnostech, kterou jsem očekávati směl, kdybych jiný způsob života byl vyvolil... Vy Jste mne ve dvojí věci naprosto odsoudili, mne dříve neslyševše, aspoň ne dostatečně. Mně se již tedy nehodí omlouvati sebe, anobrž již s tím, jak praví, jsem pozdě přišel. Ale počet z toho, co činím, každému vydati vždy hotov jsem, tím více tedy Vám, do jehožto přá-

telství jsem já nemalou naději měl.“ Psaní, ve kterém důvody proti pojednání jeho provedl, tehdy Palacký zapomenul odeslati a Kollár neznaje pravých příčin, stěžoval si na počínání Palackého u Šafaříka jakož i u Jungmanna. Tento ovšem ho o poměru Palackého poučil a i sám se svěřil, že ani s ním jinak nejednal, i dal Kollárovi radu, aby stať svou poslal do časopisu Kroku, kde bude vytištěna. Teprve když mysli se utišily a Palacký zatím na někam založený svůj dopis připadl, napsal mu dne 24. dubna list ještě jiný, ve kterém ho žádá za prominutí a připojuje: „Příliš malicherné jsou tyto věci, než abychom pro ně na povinnosti své k národu a k literatuře naší vůbec zapomenouti měli.“ A Kollár, ačkoliv se zařekl, že více žádných příspěvků Palackému nepošle, uvážil dobře jeho smířlivá a vlastenecká slova a jak již byl, že hněv ho snadno napadal a opouštěl, poslal starému příteli několik nových znělek a obnovil přátelství s bývalým svým soudruhem.

Zatím připraven druhý svazek Písní světských do tisku a v Pešti r. 1827. vytištěn, při čemž ovšem hlavní a obtížnější práce, pořádání a korrektura připadla Kollárovi. Jemu bylo se postarati o to, aby kniha na určitá místa byla odeslána; neboť tehdy knihkupecký obchod tak málo byl rozvinut, že již sám Šafařík na to pomýšlel, aby v Pešti nějaké slovenské knihkupectví bylo založeno a na vydávání knih zřídila se zvláštní matice slovenská, po příkladě matice srbské v Novém Sadě. Kollár obrátil se v té věci na Šafaříka a dopsal do Prahy Jungmannovi, který mu odpověděl dne 3. ledna 1828.: „Z vydání písní celé Slovanstvo Vám díky vzdáti povinno. Jsou to ušlechtilá kvítka polní v každém štěpném sadu krásně státi mohoucí, a Vaše pilnost a důvtip je

srozumitelné a působivé na každý cit učinil." A sotva uzřely Písně světlo Boží, již spěchal ke třetímu dílu, od čehož jej Šafařík zdržoval, aby tím času netratil, protože má větší práce ještě vykonati.

Skutečně na něčem pracoval, nebo dne 1. října se ho Šafařík dotazuje: „Jak dalece jste Vy s Vaším dílem — věděti žádostiv jsem. Snad by nebylo od věci, kdybychom nějak obapolně ze svých zásob, a dříve tisku, kořisťovali. Pročež Vás prosím, račte mi, pokud stačíte, něco zřejměji a jasněji o tom psáti. Co bude ta práce vlastně obsahovat?" Ale po některém času obmezil žádost, aby původnost jednomu i druhému zachována byla, aby toliko některé otázky a pochybnosti sdělovali a dojdou-li ke stejnému výsledku, že pro oba bude dobře. Byl to Jmenoslov čili slovník osobných jmen, jaký dříve vydal Jan Pačič, který však r. 1828. rozmnožený od Kollára na světlo vyšel. Účel jeho vytknul v předmluvě; aby totiž hodil paprsky do tmavých živlů starodávného života předků, ukázal sklad, ohebnost a bohatost naší řeči a posléz dal i rodičům příležitost, aby volili jména národní a tím cit národnosti oživovali. Kollár dále pokračoval ve studiích starožitnických, sestavoval nějaký topografický slovník. Mimo jiné ho Šafařík pobídnul k tomu, aby zhotovil i slovník mythologický na základě starých spisovatelů a porovnav je s významy slovanskými; i tu nabízel mu své společenství. Ještě jinou práci pro Kollára určil, totiž spis o starožitnostech slovenských. Přitom neopomenul Kollára upozorniti na chybné užívání jména slavenský místo slovenský, jak před tím zavrhoval jméno slovácký, které ve spisech v Praze vycházejících zhusta se vyskytovalo. Praví: „Aspoň historicky dokázáno býti nemůže, že by se naši Slováci kdy Slaváky byli nazývali. Naopak máme

důkazy i v nově nalezených pamětných rukopisech, že už za časů Cyrilla a Methoděje Slováky sluli jako dnes.“ Také již napřed se těšil na jeho pojednání o jménu Čech a o Slovanech, které Kollár chtěl doplniti.

Avšak z klidné své práce vyrušen byl Kollár roku 1828. novým ano zdvojnásobeným nepřátelstvím, neboť snaha odpůrců šla po tom, aby slovenská církev docela vyloučena byla z církve evangelické a aby odepřena jí byla veškerá podpora, ano i peníze, které s obtížemi na školu a na duchovní správu Slováci sebrali, aby jim byly odňaty. Ba i to Kollárovi se přihodilo, že musil opustiti obydlí a býti ho prázden. A moc nepřátel byla tak veliká, že již o tom přemýšlel, nemá-li jim snad přece ustoupiti a vyhledati sobě opatření své jinde a tak zanechati sotva svolané stádo osudu svému. V pravdě se mu veškerý stav věcí znechutil, že se pronesl přímo: „Naše schůzky, sbory a sněmy pečovaly předtím o květ víry a rozšíření pobožnosti; nyní jen řeč a řeč a opět jen řeč jsou jejich ustavičné předměty a křiky; naše školy předtím byly štěpnice víry; nyní učitelé více chvátají po dosažení chvály a odměny za učení řeči. Tím se církev proměnila na služku řeči, chrám, oltář a evangelium na mluvnice řeči, kazatelé víry na kazitele mateřčiny ... Známť dobře, že tito násilníci sebe a jiných tím potěšují, že prý to tak jen za jedno neb dvě pokolení trvati bude, dokud se prý všecko v jeden národ a jazyk nesleje: potom že zase všecko se nahradí. Já ale na to říkám: nechať raději celá tato naše časná vlast a všecky vlastenské řeči zahynou, aby i jen jediná nesmrtelná duše zahynouti a její spasení do nebezpečenství přijíti mělo.“ Šafařík, jakoby předvídal, že Kollárovi nastanou potyčky s Maďary,

již dříve napomenul ho k opatrnosti a sdělil mu o vyšetřování, které v Novém Sadě na nějaké udání zavedlo se proti Matici srbské a měl za to, že strhne se něco podobného i v Pešti, kde čím dále tím více nabývala půdy nová a bezohledná politika hraběte Szechenyia. A co podle jeho mínění Turci páchali, toho schopni byli i Maďaři. Když tedy snesla se nová bouře, těšil ho: „Vy, příteli, Jste splnili povinnosti, kterými jste církvi Vaší slovenské obvázáni byli, dokonale a vrchovatě, s nasazením na to zdraví svého. Že tento bohulibý běh oučinnosti Vaší zlostí lidskou přetržen, to není vina Vaše ani Vašich posluchačův. Nuže tedy mějte na mysli povinnosti, kterými národu svému vůbec obvázán Jste! — Pešť není celé Slovanstvo. Chvalné tedy předsevzetí Vaše, hledati jinde outočiště a přístavu, místa činnosti. Na otázku Vaši, kam a kterou cestou by se podati, nyní sotva dostatečně odpověditi mohu. Ani já v Rusku žádné známosti nemám, kromě Koeppena; dobře soudíte, že v Čechách není co hledati a počíti. Tam je bída bez konce!“ Radil mu, aby se také na Kopitara obrátil, který v této věci bude přístupnějším a snad alespoň těšiti bude, že Slováci u císaře zvítězí. Brzy potom opět mu dává radu, že by snad v Karlovcích u biskupa Muštckého mohl hledati nějakého opatření, ač ovšem nezdál se biskup býti osobou vhodnou; ale i to zdálo se mu pro tentokrát býti marno, protože protestanté z Chorvatska byli i zákonem vyloučeni. Leda tolik by na něm se mohlo dosáhnouti, že by Kollárovi poskytnul pomoci na cestu do Chorvatska a Dalmacie. Potom i k tomu radil, aby se Slováci přímo obrátili k císaři, aby ve své spravedlivé věci nezameškali i tento poslední krok. Na žádný způsob mu neradil do Čech, ale spíše

na Polsko ukázal, ač dobře věděl, odejde-li jinam, že literatura slovenská v Uhřích s ním usne na věky.

Také Jungmanna dojala zpráva Kollárova velmi bolestně a vyptával se u evangelického kazatele v Praze, zdali by nemohl Kollár nalézti nějaké místo v Čechách; ale dílem fary nebyly dostatečně opatřeny a krom toho právě žádná uprázdněna nebyla aniž k tomu se schylovalo, potom také nechtěl, aby snad z milosti katolického faráře měl býti živ. Za domácího učitele pak aby šel, k tomu dokonce mu raditi nechtěl a proto nad ním povzdechl: „Běda! třikrát běda! Nejlepší československý básník musí chleba a živnosti hledati! Avšak muži výborný! psali Jste mi jedenkrát, abychom nesmějíce co chceme, chtěli, co smíme. Dovolte, ať to na Vás nyní obrátím. Zapřete se poněkud a neustupujte zlobě. Ustoupíte-li, tím samým úsilí Vaše zmařeno jest, setrváte-li, zachováte ovoce jeho aspoň z polovice a přijde čas, že příznivější stanou se okolnosti. Nad to, nemůžete-li působiti v Pešti, máte mnoho evangelických církví mezi Slováky, snadněji Vám působiti tam, kdež mezi svojimi Jste, než jinde, kde mezi cizinci a přidám otevřeně mezi nepřátely sborů evangelických." Ovšem byl by Jungmann býval povděčen tomu, kdyby mohl s ním působiti Kollár v jedné zemi nebo dokonce v jednom městě, jsa tou nadějí nesen, že by mohli k jednotě literatury československé mnoho přispěti.

Zatím vyšel spis Bowringův a bylo tu nové nebezpečenství, že strhne se nová vřava proti Kollárovi právě v čas, kdy ve Vídni rozhodovati se mělo o záležitosti Kollárově a evangelické obce. Proto nebyla opatrnost Čelakovského zbytečnou,

když vybíral znělky, jež do sbírky Bowringovy přijíti měly, ale náhodou vybral pak Bowring sám takové, které po jeho soudu plály jako oheň. Proto obával se Šafařík pravě, že Bowring tlachal o věcech, o nichž mlčeti měl.

Když koncem roku mysl Kollárova poněkud se utišila, naléhal Šafařík na něho, aby Rozpravy své dal tisknouti a nabídl se mu, že prostředky k tomu vhodné nalezne. Již v srpnu r. 1828. vydal „Jmenoslov."

Roku pak 1830. překvapil zase všecky spisem: „Rozpravy o jménech, počátkách a starožitnostech národa slávského." O něm vyslovil se Jungmann: „Vaše obrovské dílo zůstane, nechť o něm soudí kdo co chce, vždycky přepamátná a hluboká studnice, z které všickni vážiti budeme. Mně přichází jako čarodějný palác, který státi vidím, o němž ještě jistotně nevím, zdaž v jeho stkvělých světnicích bezpečně odpočívati mohu, ale naději se, že čím déle se v nich procházeti budu, tím pevnější je býti shledám, třebas se mi zprvu nepevné tam zde býti viděly; byť i tak bylo, to pěkné, drahé nářadí v nich nejsou kouzla, jest to ryzí, čisté zlato ze všech světa dolů pracně dobyto a shledáno. Již za to nesmrtedlné díky jste zasloužili... Bůh požehnej síly Vaše, ušlechtilý muži, pravá ozdobo Slávie, muži srdce mého, kterýž padni co padni k Slovenstvu věrně stojíte, ač by i Vám jistě vejnosněji bylo psáti těm, kdo víc platí. Ne! ne! toho Vy neučiníte, toho já také neučiním a dá Bůh dotrvám věren pravidlu svému." Hned tehdy oznámil Kollár do Prahy, že zamýšlí vydati kázání svá tiskem. Pokusil se sice a vydal již roku 1822. svá kázaní o národu slovenském, avšak ona nenalezla v Čechách mnoho odbytu, jsouce proti

mysli některým pravověrcům. Tentokrát však stal se ve smýšlení obrat a čeští bohoslovci si je napřed dosti četně objednávali. To ho tím spíše pobídlo, že roku 1832. je vydal pod názvem „Nedělní, sváteční a příležitostní kázně a řeči.“ Jsou pak nejen krásným pomníkem jeho kazatelské činnosti, nýbrž představují nám Kollára v celém jeho nadšeném snažení o obrození evangelického sboru peštského a celé větve slovenské. Nebylo neděle, aby nepobádal lidu k mravnému životu, aby krajany neupozorňoval na povinnosti, které jako příslušníci kmene slovenského mají k rodu svému a mateřské řeči.

Zatím nalezla Slávy Dcera ocenění v Časopisu musejním; učinilť tak Čelakovský, jak Kollárovi o tom psal Jungmann dne 30. prosince roku 1830. Úsudek jeho byl znamenitý a končil: „Nechať tedy, jak zasluhuje, zůstává Kollár po všecky časy miláčkem národa našeho — i zůstaneť, dokud české, dokud slovanské mluvy bude trvání, anobrž dokud cit a smysl pro krásu nevymizí na světě.“ Již tehdy připravoval Kollár vydání nové, jež vyšlo pak skutečně roku 1832. se stejným názvem „Slávy Dcera;“ o něco později vyšel „Výklad čili přímětky a vysvětlivky ku Slávy Dceře. Dříve než ještě do Prahy básně se dostaly, roznášeno o nich, že prý censurou potlačeny byly, a dne 1. dubna píše Jungmann: „Bohužel, tak-li jest. Nemohu Vám vypsati, kterak mne ta věc, jež jest věc celé literatury naší, rmoutí a kterak se bojím, aby nové vydání těch básní překážky nenalezlo.“ Avšak obava se nevyplnila a tak nové vydání dostalo se do Prahy.

Vydání toto obsahovalo jako předešlé *Předzpěv* a tři zpěvy, ale byly k nim přidány dva zpěvy

nové, totiž čtvrtý a pátý, obsahující slovanské nebe a peklo. Proti předešlému měla řeč jeho podobu novou, neboť Kollár podle názorů svých o libozvučnosti některé změny ve výslovnosti učinil, že mu proto Jungmann dne 1. září poslal napomenutí: „Druhá rovně snad dětinská prosba byla by, abyste byli nechali čistý pouhý dialekt českoslovanský, jakým byl v druhém vydání. Jsou toho mnohé příčiny, o nichž lépe oustně pan prof. Presl promluví. Bojíme se roztržek, ano se rádi mladíci Vámi zaštitují, když třeba své novoty nepotřebné na světlo uvodí a plodí to neslýchaný odpor u našinců. Než i to mi odpusťte a pokračujte po cestě, kterou Váš lepší genius Vám ukazuje.“ Byloť se totiž obávati, že i na Moravě, kde duch národní teprve se probouzeti počal, budou hleděti zavésti nářečí hanácké za řeč spisovnou.

Pochvaly dobyl si Kollár Slávy Dcerou i soukromé i veřejné, ale nalezla i některé, kteří ji kárali a zase bránili. Avšak to ceny jí neubíralo a Palacký výslovně psal Kollárovi, že to vydání v aesthetickém ohledu mnohem výše cení než předešlá. „Tak i o tom jeden hlas jest, že spis ten jest poklad národnosti naší ve vyšším smyslu, rukověť milovníku národu svého, s kterou ve dne ani v noci loučiti se nesluší.“ A za pochvalou touto nezůstaly ani všeobecné účinky na celý národ československý, který básní touto k novému a nadějnému životu byl nabádán.

Ve Slávy Dceři postesknul sobě Kollár:

Od cizinců nad to dlouhověkou
křivdu snáším v srdci zmužilém,
i ját jsem Hus, jen s tím rozdílem,
že mne Němci již let deset pekou.

Přiblížil se okamžik, kdy spory posléz skoncovány býti měly. V březnu roku 1831. zemřel

farář Kalchbrenner, překážka všeho dorozumění. Potom dne 7. února roku 1833. bylo poručeno panu Radvanskému z nejvyššího nařízení, aby v dobrotě spory mezi oběma stranami vyrovnal a zároveň přiznal Kollárovi všecka práva, která mu dříve odpírána byla. Avšak odpůrcové ani tu poddati se nechtěli. Ačkoli Radvanský přišel už na počátku září roku 1834. a hleděl prosbami i pohrůžkami je učiniti poddajnějšími, poštěstilo se teprve dne 13. září vlídným slovům Ladislava Lisovenyho, sekretáře generálního konventu, usmířiti odpůrce tak, že s pláčem ruce si podali, slibujíce zapomenouti, co se mezi nimi sběhlo. Zvolen tudíž výbor, který spracovati měl návrh o smír. Dne následujícího pak v novém shromáždění přečtena smlouva, jejíž hlavní zásady byly následující: Bylo ustanoveno, aby jednota obce evangelické zachována byla, ale aby ustanoveni byli tři řádní kazatelé se stejnými právy, s 800 zl. ročního platu a deputátním dřívím; měli býti svobodně voleni od svého sboru a střídati se každý rok v úřadu farářském. Každý sbor obdržeti měl své jmění, které odtud spravováno bylo samostatně, toliko úroky z něho odváděly se do společné pokladny, z níž také společné potřeby byly uhražovány. I škola byla společnou, její nadační peníze o sobě spravovány a jen k účelu školskému mělo jich býti upotřebeno. Avšak slovenská škola podrobena společné školské správě a inspektoru; že však učitel její byl hlavně kantorem, byl placen ze jmění církevního. Kollárovi pak dostalo se toho zadostučinění, že volba jeho před dvanácti lety vykonaná, byla nyní konečně uznána a on za řádného kazatele byl potvrzen. Pro správu sboru ustanoven místodohlížitel a místokurator. Když dne 19. září 1834. v generálním konventu všecky podmínky

shody byly podepsány, vyslána deputace ke Kollárovi, aby ho pozvala do konventu, kde měl zaujmouti místo jeho hodnosti náležející. Když přišel Kollár do shromáždění, povstal stařičký Lesenyi a louče se s konventem žádal všecky za odpuštění. Při tom i Kollár mu podal svou ruku na smířenou.

VII.

Kollár a Mína v Pešti.

Dosáhl tudíž Kollár svého cíle a měl nyní postavení zajištěné, ačkoliv ne zcela bezstarostné. A za doby, když poklidem duch jeho pookřál, přišla náhle zpráva, že jeho „Mína“ vstala z mrtvých a že žije.

Bedřiška Schmidtová domnívajíc se, že smrt rozdělila ji od Kollára, odevzdala se do osudu svého a zasnoubila se po roce 1824. s nějakým doktorem z Buttstädtu u Výmar; známost tato trvala osm nebo devět let. Zatím provdaly se její sestry; Filipina Luisa vzala si nějakého Weise, zlatníka a později dvorního kostelníka ve Výmarech, Karolina provdala se za Rejmanna, osobního lékaře velkovévodkyně, a Amalie stala se chotí professora Kunze. Bedřiška častěji pobývala u svých sester, někdy u bratra svého Edvarda, jenž byl kupcem v Saské Kamenici, a často v Lobdě u rodiny kupce Geisslera, která s rodinou Schmidtovou byla spřátelena. Matka její zemřela dne 17. července r. 1831. ve Wenigenjeně u Jeny, kde od některého času bydlila. Netrvalo dlouho potom a Bedřiška rozešla se se svým ženichem, který ji ostatně příliš nemiloval. Aby na příhodu tuto zapomenula, odebrala se ke svému bratru Edvardovi, jemuž chtěla hospodářství vésti; ale přibyvši sem, dově-

děla se, že se právě zasnoubil. I vrátila se tudíž do Lobdy ke Geisslerovům.

Roku 1834. ženil se v Jeně Ludvík Blázy, theolog a krajan Kollárův, jenž zde před tím studoval. Rozmlouvaje s hosty o všeličems, počal mluviti i o Uhrách, a když slovo to uslyšela jeho sousedka, přiznala se, že i ona kdysi tam měla se provdati. Na další otázku odpověděla, že za Jana Kollára, který před několika lety zemřel. Tu ji Blázy teprve vyvedl z jejího bludu pravě, že Kollár jest živ a farářem v Pešti. Když pak na zpáteční cestě zastavil se v Pešti, vypravoval celou příhodu důvěrnému příteli Kollárovu; tento nemeškaje pospíšil k bytu Kollárovu a ačkoliv noc byla a Kollár již spal, zatloukl na okno a divícímu se Kollárovi volal, že Mína žije. Nyní ovšem Kollár ze svého sna dokonce se probudil a dověděl se, čeho nikdy se nenadál. Nemeškaje potom a vyptav se, obrátil se dopisem na kupce Geisslera, dotazuje se se ho, zdali Bedřiška na něho ještě se pamatuje a zda by ho nechtěla následovati do vzdálené krajiny. A když přišla odpověď příznivá, připravoval se na cestu do Jeny. Ubíraje se přes Prahu, neopomenul navštíviti Jungmanna a své druhé přátely, jako v Jeně vyhledal prof. Ludena, jenž ho vlídně přivítal. Dne 25. září 1835. slavena svatba ve Výmarech, ke kterémužto jeho dni neopomenuli přátelé poslati mu své přání v podobě básní. Bylť slíbil, že i zpáteční cestu konati bude přes Prahu, ale obrátil se domů jinou stranou, a to přes Bamberk a Mnichov. V Praze ovšem na něho se těšili, jak píše dne 26. dubna 1836. Jungmann: „My žádostivě očekávali Vás a drahou Vaši Mínu a bylo nám líto, že Jste jinou cestu zvolili, v čemž listiny ony Vás vymluvily. Prosíme tedy, byste Jí jak ode mne ruky políbení, tak srdečné

pocelování od mých domácích oznámiti ráčili." Když navrátil se opět ke své slovenské církevní obci, hned na prvním kázaní svém promluvil: „Dávná, přes 15 let nemilosrdnými překážkami přetržená známost a láska vedla mne do těch krajův a měst. Cesta moje byla nejen krásná a příjemná proto, že jsem s láskou i zvědavost v životě, libost v umách a rozkoš v přírodě spojil; ale i z rozličných ohledův památná a poučná proto, že jsem ji nyní po druhýkrát i se zralejším už věkem a rozsudkem konal i nové před tím nevídané strany a města navštívil. Cestu jsem konal po té zemi, na které někdy mé mládenecké srdce první nevinnou lásku cítilo a duch můj samostatně mysliti počal; putoval jsem po té půdě, po které někdy nohy Luthera, Melanchtona a jiných napravitelův křesťanské církve kráčely; navštívil jsem ty chrámy, ve kterých se hlasy nejslavnějších kazatelů a řečníkův evangelických ozývaly; cestoval jsem v tom kraji, ze kterého naši mladí kazatelé evangeličtí světlo do vlasti naší přinášejí a kterému i my nejen za naši víru ale i za naši vzdělanost děkovati máme." A vykládal při tom dále o osvícenosti a vzdělanosti, o snášelivosti a spravedlnosti, o šetření práv člověčenstva a vyzdvižení otroctva, o smutných zbořeninách a zpotvořených pozůstatcích našeho národu a posléze dodal: „Pohled tento na onu krajinu má sloužiti ale i ku výstraze jak nám, tak jiným. Nám, abychom sobě naši národnost a řeč vysoce vážili, jí pevně se přidrželi a žádným násilníkům ji sobě z rukou a ze života vytrhnouti nedali, jináče i nás potká ten smutný osud, že jako odnárodnělá cizoložňata sousedům za povrhel, potomkům za předmět lítosti, sobě samým za oběť hanby sloužiti budeme. Vy pak kazitelé národův a proměňovatelé jazykův! učte se zde ctíti

radu božské moudrosti a poznávati blud vašich skutkův; ciťte a vizte tu, že co Bůh národům udělil, to zlobiví aneb zaslepení lidé sice zprzniti a pomíchati, ale za mnohá století přece odníti a zničiti nemohli. Každý z těchto zpotvořencův jest živým sloupem potupy a kletby pro ty, kteří je do tohoto stavu uvrhli."

Povzbuzení toto nebylo učiněno nadarmo, nebo již od roku 1830. počali Maďaři zaváděti maďarský jazyk nejen na sněmu, odkud latinu vypudili, ale osobovali sobě moc v té příčině i v samosprávných sborech, při čemž jim nápomocen byl i hrabě Karel Zay, který se po smrti Pronayově stal vrchním kuratorem protestantským. Ten v tom způsobu působil na evangelické konventy a vyslovil zřejmě, že maďarismus s protestantismem má jíti jednou cestou. Proto nastalo hnutí obecné po Uhersku a ježto Kollár považován tu za hlavu celého národního probuzení, také síly slovenské shromážďoval, nastati mohl v krátce nový spor mezi ním a vládnoucími kruhy.

Po nějakou chvíli ovšem popřáno Kollárovi klidu, jejž mohl vynaložiti k pracem vlastním. Již roku 1834. vydal první díl Národních zpěvánkův čili písní světských Slovákův v Uhřích, do kterého pojal nejen písně dříve vydané, ale i sbírky, jichž mu přátelé jeho hojně zapůjčovali. Roku následujícího pak (1835.) následoval díl druhý, ještě objemnější, k němuž připojil pojednání o písních slovenských a tak upozornil na bohatství národního ducha a před celým světem tvůrčí sílu národa odkryl. Avšak napsal i jiné důležité pojednání, které r. 1836. v časopise Hronce vytištěno bylo a r. 1837. vydáno od něho i v německém jazyku. Byl to spis „o literní vzájemnosti mezi rozličnými kmeny a nářečími slovanského

národu.“ Kollár myšlénku tuto prováděl i prakticky a seznamoval se se všemi vynikajícími spisovateli všech kmenů slovanských. Již roku 1824. seznámil se s Kopitarem, a něco později s Vukem Karadžičem a jinými Jihoslovany, kteří na svých cestách vždy nalézali u Kollára v Pešti přátelského útulku. Dne 26. máje roku 1827. odporučil mu z Prahy Jungmann Poláka professora Kuchařského, jenž po Slovanstvu cestoval, aby se naučil nářečím slovanským, a tehdy právě po několik měsíců češtinou se zanášel. Proto byla záhy jeho známost velmi bohatá a nalézáme v jeho pozůstalosti dopisy od Rosciševského, Maciejovského, Bandtkeho, Žegoty Paulyho, Chodakovského a jiných, nechtějíce vzpomínati ani na krajany jeho slovenské, s nimiž si hojně dopisoval. Neboť právě toto dopisování vyplňovalo místo rozličných pomůcek, jimiž národní literatura se podporuje. Při sepsání spisku toho měl však i na zřeteli, aby odvrátil podezření, jejž nepřátelé národů slovanských ve vzájemnosti spatřovali a chtěl jejich obavy i na pravou míru uvésti. Aby však spis žádoucího měl účinku, i o to pečoval, aby druzí Slované s myšlénkami jeho v této příčině se seznámili a staral se o to, aby jak v Chorvátsku, tak také v Polsku a v Rusku v národní řeči bylo uveřejněno.

Zase pak roku 1838. připravoval nový spis, který také budoucího léta vyšel pod názvem: Sláva bohyně a původ jména Slávův čili Slavjanů, v listech k velectěnému příteli P. J. Šafaříkovi. Vypsal opět veřejnou prenumeraci, o kteréžto věci se Jungmann vyslovil: „Posud málo předplatitelů se sebralo, u nás literatura jest chudá, kniha za 2 zl. ve stříbře náleží mezi drahé a obsah etymologicko-polemický odstrašuje mnohé; potom nářečí Vámi v rozpravách vyvolené mezi

slovenským a českým se váhající našincům se zprotivuje svou neobyčejností." Tutéž výčitku ohledně jazyka učinil mu i předtím, káraje ho: „Vy Jste opustili dráhu dochované nám v bouřích časových písemné řeči a tím Jste zviklali slabé hlavy na všech stranách. Z toho pošel zmatek, jehož jen Vy opět s rozvití Jste. Pište, jak psal Komenský a slovenští protestanti lepší a pohrnou se opět za Vámi. Tím kázaním, které jsem onehdy spatřil,*) stavěti počali Jste čínskou zeď mezi Čechy a Slováky. V tom já vidím konečnou již záhubu obojí literatury, alespoň škodu nenahraditelnou." Napomenutí toto vzal si Kollár skutečně k srdci a napravil zase svým rozhodným vystoupením, co kdysi pokazil.

Ještě téhož roku strhla se malá bouře nad Slovenskem. Příčina byla malicherná, ale k poznání poměrů, v jakých Slováci žili, významná. Záhubná povodeň postihla tenkrát r. 1838. Budín a Pešť a připravila mnoho slovenských rodin na mizinu. Sám Kollár utrpěl škodu znamenitou. Studující v Prešpurku, v jichž čele nalézal se již tehdy nadšený Ludevít Štúr, učinili mezi sebou sbírku a poslali zároveň s potěšitelným dopisem Slovákům peštským malou pomoc. Záležela ze sta pecnův chleba a 60 liber sýra. Dar tento přivezli do Pešti Miloslav Josef Hurban a Daniel Jaroslav Bořík, kterýžto dar skutečně k tomu byl vynaložen, ačkoliv i cizinci, kteří se nahodili, bez rozdílu hojný podíl na daru a obživení vzali. Avšak okolnost ta se roznesla, že ihned v novinách psáti se počalo proti Slovákům a nastalo i vyšetřování s mládeží slovenskou a věc celá neutuchovala, až i veřejné pohoršení způsobila. Proto ujal se, když r. 1839.

*) Obraz křesťanské panny. Kázaní r. 1837. vydané.

nastala výroční památka, Kollár mládeže slovenské a pochváliv ji, veřejně ji za vzor svým věřícím představil: „Nestyďme se tedy zaň, aniž se bojme, ale buďme rádi, že se v našem sklíčeném, ohromnými osudy od tisíc let zmítaném a dáveném národu něco takového národního přihodilo. My Slováci jsme před tím sotva věděli, co jest národ a národnost, nyní nás mládež v tom převyšovati a zahanbovati počíná.“

V létě roku 1839, odebral se do lázní Slatinských, kde pobyl přes žně několik týdnů a pookřál. Tehdy dostala i škola nového učitele, za kterého vyhlídnul Kollár Jana Kadavého, rodáka českého, tušíme i z té příčiny, že slov Jungmannových o jazyku si vážil. Kadavý, jenž byl do Slovenska zamilován, oddělil se později od Kollára ve smýšlení a přidal se k Hurbanovi, jehož Pohlady vydávati pomáhal. Kollár ovšem i od něho užil pomoci, nebo pomohl mu opravovati Cestopis a Slávy Dcer.

Roku 1841. Kollár vydal Apologii t. j. obranu, kterou se odrodilci, kteří od své národnosti slovenské odstupují, chtějí brániti, ti pak, kteří o ni stojí, posilniti se mohou. Uveřejněna byla pod jménem Ondřislava z Pravdomluvic. Nechtěje pak toho roku zůstati při konventu, jehož jednání se mu znechutilo právě proto, že tehdy Maďaři zanášeli se myšlénkou unie obou vyznání evangelických, aby tak snadněji mohli dostati většinu, připravoval se na cestu, kterou do Italie chtěl konati. Počkal ještě, aby superintendenta Seberinyho přivítal, což stalo se 5. září; druhého dne navštívil Kollára sám vrchní kurator Zay, který chtěl pohnouti ho, aby od církevního sjezdu se nevzdaloval, ale on své mínění mu vyjevil a nezůstal. Rozloučiv se se svou chotí a malou dce-

ruškou Ludmilou, hned dne 7. září opustil Pešť, aby se ubíral k jihu maje namířeno do Záhřebu. Všude po cestě všímal sobě obyvatelstva, památek historických a starožitností a když se vrátil, vydal roku 1843. Cestopis tento, který také obsahuje mnohé a vzácné zprávy. Na cestě své seznamoval se s učenci slovanskými a obnovoval staré přátelství, jako v Záhřebě, kde shledal se opět po několika letech s Ludevítem Gajem, prvním vlastencem chorvatským, a s I. J. Sreznĕvským, později proslulým professorem slavistiky v Petrohradě. Dotkneme se jen hlavních měst, kterými se Kollár tehdy bral. Ze Záhřebu odešel do Rjeky, potom přes Terst plavil se do Benátek, odtud do Paduy, Milána a přes Gardské jezero do Inšpruku, odkud zamířil do Mnichova. Lázeňskými městy Išlem, Gmundenem jel do Lince a z města toho po lodi do Vídně, kde nezdržev se najal vůz a odjížděl do Prešpurka, aby tu celý den prožil ve středu mládeže slovenské. Po dvacíti letech shledal se s Palkovičem a se Štúrem, oba pak dovedli ho do školy a do shromáždění mládeže a sice do ústavu, kde kdysi před léty čítával slovenské noviny. Řečnilo se a i Kollár mezi nimi pozdvihl hlasu svého a ke stálosti je vybízel, znaje ze zkušenosti, kterak mnozí chladnými se stávají a upomenul je na heslo vzájemnosti. Druhého dne vstoupil opět na loď, a večer o osmé hodině přistál v Pešti, kde ho opět po dvou měsících přátelé očekávali i uvítali.

Čemu však vyhnul se Kollár roku minulého, stalo se roku 1842., kdy došlo k tuhé srážce se Zayem a Ludvíkem Košutem, tenkrát redaktorem Pesti Hirlapu. Veřejně pohaněn byl zasloužilý superintendent Josefy, a Kollárovi, který dne 28. února ujímal se Slováků, nevedlo se lépe. To bylo *příčinou*, že zvolena deputace, která pak v červnu

odebrala se do Vídně, aby u trůnu sobě stěžovala a žádala ochrany pro utiskované Slovany. Zvoleni byli Jan Chalúpka, Samuel Ferjenčík a M. Hodža, v čelo pak jich postavil se superintendent Josefy. Kollár ovšem byl hlavním činitelem, jakož vůbec tenkráte považován jaksi za národního důvěrníka, s nímž druzí ve všem radu brali a dle ní se řídili. Však mělo přijíti ještě hůře a Slovákům, kteří odvážili se upozorniti na počínání Maďarů, mělo dostati se odměny při generálním konventě, který dne 15.—17. července byl odbýván. Co bylo možno dobrého očekávati, hned účastníci viděli; nebo místnost naplněna byla studenty maďarskými, kteří sem přišli Košutovi na pomoc. Košut ani nedal Zayovi zahájiti schůzi, jak se slušelo, nýbrž počal útočiti proti rekursu slovenskému a vyhlásil jej zřejmě za těžký hřích proti maďarské národnosti, ano i za zradu protestantismu. Jemu přitakovali Pulszky a Karel Szentiványi. Košut obořil se i na stařičkého Josefyho, pohrdlivě o něm mluvě a i k tomu jej přímo vybízeje, aby složil se sebe úřad. Řeč jeho provázena byla hlučným „eljen," a kdykoliv zmínil se o superintendentovi, ozývalo se hlučné „ven s ním."

Bylo to přímé porušení přátelského dohodnutí se sborem slovenským; ovšem nebylo to poprvé, neboť již roku 1838. obrátili se Slováci na palatina arciknížete Josefa, aby jim vykázán byl pozemek ke stavbě slovenského kostela a školy, aby tak předešli všechny přehmaty ve správě církevní. Vyžadovala toho i potřeba, neboť zatím vzrostla církev skoro na 6000 duší a rozdělení pořádku služeb božích nevyhovovalo; měliť Němci vždy tři neděle po sobě dopoledne služby boží, kdežto na Slováky připadala neděle čtvrtá; také o větších svátcích výročních odbývalo se v první den sloven-

ské kázaní až odpoledne, a teprvé ve druhý následující den zasvěcený ráno dálo se slovenské kázaní.

Slováci od záměru svého neodstoupili a vypravili v máji roku 1844. novou deputaci do Vídně, aby sobě požalovali na křivdy na nich od Maďarů páchané, ačkoliv jim nyní Maďaři i veřejně hrozili a některé deputáty, jako fiškála K. Zatureckého, od cesty odradili. V květnu kolem 15. se sešli a dne 23. května byla jim popřána audience u arciknížete Ludvíka; císař Ferdinand tenkrát audienci nedával. Slíbeno jim, že žádosti jejich bude vyhověno. Měli ke stížnostem tím více příčin, že v únoru zakázáno bylo Štúrovi přednášeti na lyceu Prešpurském a mládež slovenská v tuhé zimě musila se odebrati na ústavy v Levoči a Prešově. Proto také konvent roku 1845. stal se jevištěm připraveného útoku Košutova na Kollára, který neohroženě obraňoval Slováky a snahy jejich, a zaštítil je slovy sv. Štěpána: „Království s jednou řečí jest nepevné." Tím ovšem popudil proti sobě ještě více nepřátely a zvláště, když v jeho šlépěje postavil se neohrožený národovec Hurban, který od roku 1846. stal se štítem lidu slovenského.

V této pohnutlivé době vydal druhý díl svých „Kázaní a řečí," napsav na ně průpověď, která mu byla útěchou: „Nejsou rovná utrpení nynější oné budoucí slávě, kteráž se zjeviti má na nás." Chtěje nasbírati materialu k budoucím pracím archeologickým, jimiž se zanášel, vydal se dne 22. června 1844. na novou cestu. Tenkrát jej doprovázela i manželka jeho i dcera Ludmila, které bezpochyby nechtěl zůstaviti v Pešti nejistému osudu. Nejprve stavil se ve Vídni a navštívil Kopitara, jenž právě nemocen ležel. Táhla ho na tuto pouť ještě jiná touha, neboť předtím doslechl, že v Římě má býti *zařízena* stolice jazyka slovanského. Myslil tedy

právem, že Kopitar, jenž myšlenku tuto vzbudil, něco více o tom mu sdělí, avšak ten byl příliš skoupozvuký a od mladších mužů se odvracel. Bylo to poslední jejich shledání, později s ním se už neviděl.

Z Vídně jel přes Linec, Solnohrad do Inšpruku, odkud zamířil do Kostnice, kde navštívil všecka památná místa, na nichž odehrála se smutná tragedie s českými reformatory Husem a Jeronymem. Přes Šafhúsy ubíral se dále do Curychu, kde sešel se s bývalým svým professorem Okenem, s nímž několik chvil ztrávil. Cílem dalšího putování jeho byl Rigi, Lucern a jiná památná místa v okolí, dále podnikl výlet do Interlaken, kam dochází i mnoho cizincův. Z Bernu obrátil se do Lausanny a Vevey, kde sešli se s bratrem jeho choti, který tu byl lékařem. Navštívil i rozkošné údolí Chamouny, aby pohleděl na nebetyčný Montblank, načež dále po jezeře plavili se do Ženevy.

Ze Švýcar obrátil se Kollár do Savojska, kde v Turině něco se pozdržel a prohlédnuv si památnosti, do Janova dále se bral. Po lodi plul odtud do Livorna, z kteréhožto města po dráze do Pisy se obrátil, načež vrátiv se do Livorna zpět po lodi přibyl do Civita Vecchia na území státu papežského. Řím ovšem na Kollára působil mocně a také celkem šest týdnů zde prodlel, nevynechav ani jednu místnost památnou. Výsledek této cesty uložen jest ve spise Staroitalija slavjanská, jenž ovšem vyšel až po jeho smrti r. 1853. jsa znamením neúmorné píle.

Navrátiv se z cesty domů, vydal nejprvé roku *1845.* znovu Slávy Dceru, načež mu nastaly opět starosti, zvláště s počínáním si mladých krajanů Štúra a Hurbana. Již před lety nabádal Ša-

fařík Kollára, aby mluvnicí položil meze novotám jazykovým, později Kollár sám písemní jazyk zaplavoval novými tvary. A posléz dospěv věkem a poznav, že malý národ slovenský neodolá na dlouho příboji nepřátel z několika stran naň dotírajících, uznal toho potřebu, aby těsněji skupili se a rozšiřovali vzdělanost jazykem českým. Proti tomu ovšem mladí Slováci, jimž také snaha, aby slovenský lid duševně se povznesl, na srdci ležela, měli za to, že lid třeba jest vzdělávati jazykem takovým, jemuž nejlépe rozumí a opustivše jako Štúr zásady, jimiž až dosud se spravovali, počali psáti různými dialekty slovenskými. Proto Kollár, když v Praze při českém museu sestavil se sbor, jehož hlavní úlohou bylo pečovati o správnost jazykovou a podporování literatury, vřele přimlouval se za to, aby vydán byl spis, jenž zmíněné mladíky měl poučiti o důležitosti jednotného jazyka. Konečně na jeho prosby se tak stalo a roku 1846. vydán spis „Hlasy o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky.“ Mimo Jungmanna, Palackého, Šafaříka a jiné vlastence i Kollár zvláštní článek ve spise uveřejnil a skoro pohnutlivými slovy krajany své od počínání jejich odvrátiti hleděl. Avšak i časopisy české otázkou se zabývaly a zejmena Karel Havlíček otázku tu slovy přímými, třebas poněkud příkrými, projednával. Slova jeho způsobila spíše nevoli, než aby přesvědčila, a tak se stalo, že proti Kollárovi vystoupili v „Pohladech slovenských“ jeho nejbližší krajané, kteří takto srdce jeho tak dosti starostmi utýrané ještě více rozedrali. Od těch dob rozešel se úplně se stranou Hurbanovou, maje na své straně jen málo spisovatelů slovenských, kteří i po jeho smrti novotám na Slovensku bránili, ovšem *již marně.*

Zatím přihrnula se na Uhry bouře, která všecko pobořiti usilovala. Oposice uherská zvítězila na sněmě r. 1847. a s tím i zásady, které na generálních konventech byly pronášeny. Co generální konvent v červnu roku 1848. usnesl, zničilo revoluční hnutí. Kollár nalézal se v Pešti a podobně jako proti jiným Slovákům, chovala se strana pahující i proti němu a to tím více, když slovenský lid na severu přidržel se věrně krále svého a po boku vojska císařského proti povstalcům bojoval. Tenkrát ocitl se Kollár v nebezpečenství, jsa držán v zajetí, a po celý čas mu vyhrožováno i smrtí. Utrpení jeho trvalo až do té doby, kdy vojsko císařské roku 1849. dobylo Budína, a tu i Kollár nabyl opět svobody.

Ministr Schwarzenberg a jeho rádcové, když Kollár ve Vídni v druhé polovici března ochrany hledal, nemohli zapomenouti na jeho zásluhy a také i pro vědeckou činnost Kollárovu snažili se nalézti vhodné pro něho postavení. Nemýlíme se, pravíme-li, že o to se také přičinili tehdejší vlastenci čeští, zejména hrabě Lev Thun a Frant. Palacký, dávný jeho přítel, a snad i hrabě Jan Majlath. Proto hned dne 29. dubna bylo ustanoveno, aby při universitě vídenské zřízena byla stolice archaeologie slovanské a když Kollár byl ochoten místo přijati, přinesly Vídeňské noviny dne 2. května jeho úřední jmenování za mimořádného professora. Kollár dne 21. března docela se přestěhoval a ubytoval se ve městě ve Wallnerstrasse číslo 7. (staré 265. roh Brunngasse), najav obydlí ve třetím poschodí. Tím ukončen byl delší oddíl jeho života, plný mučenictví, a on mohl nyní věnovati se toliko svým studiím. Ve Vídni ovšem nabyl váhy dosti značné, neboť jako v Pešti tak i zde ve Vídni byl považován za důvěrníka lidu

slovenského, s kterým radili se dosud krajané i vláda, když se poměry v Uhrách zařizovaly podle toho, aby odpovídaly stavu skutečnému.

Na podzim roku 1849. počal Kollár přednášeti o Staroitalii slavjanské, na kterémžto spisu pracoval od své poslední cesty. Jest to spis velmi rozsáhlý, snad nejobjemnější v naší literatuře do jeho časů; předložil jej později císařské akademii, která jej vydala svým nákladem. Kollár se jeho dokončení nedočkal a po jeho smrti uvolil se v korrekturu professor Alois Vojtěch Šembera. Dosud tuším jest také jediným dílem, které vídeňská akademie, založená původně pro celé Rakousko, v českém jazyku vydala. Hned r. 1850. jmenován byl Kollár řádným professorem a udělen mu byl řád císaře Františka Josefa.

Dostalo se mu téhož roku vybídky od velkovévody Meklenburského, aby prohlédl modly pohanské, které kdysi v Prilvici byly vykopány. Učinil tak a měl potom o zajímavých starožitnostech, proti kterým z mnohých stran vyslovovány pochybnosti, veřejné přednášky. Ještě roku 1850. scházel se se svými známými Palackým a Šafaříkem; tento pobýval ve Vídni, jsa předsedou kommisse, jež terminologii právnickou ustanoviti měla, Palacký pak často ve zdejších sbírkách pracoval o svých dějinách. Posledně tuším viděli se při svatbě A. Šembery, kterouž tento dne 18. ledna 1851. slavil. Při té příležitosti přednesla 13letá dceruška Ludmila báseň, Kollárem k slavnosti složenou. Byla to jeho báseň poslední a uveřejněna jest v Lumíru r. 1873. str. 215.

Kollár nebyl nikdy zdraví pevného, Pešť je podryla dokonce. Proto přece smrt jeho všeobecně překvapila. Stonal jen 11 dnů a zemřel v sobotu

dne 24. ledna 1853. na Landstrasse, v Ungargasse č. 5. (č. k. 364.) ochrnutím plic.

Pohřeb jeho odbýván byl z evangelického chrámu v Dorotheergasse, kdež nad ním proslovil pohřební řeč R. Kuzmány, na hřbitov sv. Marka, kde položen nedaleko zdi obrácené k východu, směrem k rodnému jeho kraji slovenskému.

Hned po smrti jeho vlastenci čeští ve Vídni pomýšleli na zařízení pomníku. Podle nákresu architekta J. Bergmanna zhotovil jej sochař Wasserburger. J. Seidan vytvořil bronzové jeho poprsí podle sádrového odlitku, jejž z Kollárovy mrtvoly učinil A. Beck, jeho přítel. Pod tímto poprsím jest varyto s nadpisem: Slávy Dcera, a nápis, od M. Klácela sepsaný, jenž zní:

Jan Kollár,

c. k. prof. starovědy slov. na universitě Vídeňské, před tím kazatel evangelické církve slov. v Pešti, nar. v Mošovcích dne 29. července 1793. zemřel ve Vídni dne 24. ledna 1853.

Jsa živ, v srdci celý národ nosil,
zemřev, žije v srdci národu celého.

Kollár byl postavy prostřední, slovanské podoby, s ostrým špičatým nosem a pronikavým okem. V Pešti nosíval vysoké boty a černohnědý plášť.

Ještě před smrtí na Slovensko pamatoval. Celou svou knihovnu odkázal evangelickému ústavu v Prešpurku, kde ovšem si jí nevážili, tak že z ní mnoho nezbylo. Ale i jiným způsobem vyplnil přání, jež kdysi jako mládenec choval, neboť manželka jeho založila nadaci, která nese jméno Kol-

lárova nadace. Sbírka nařízení církevních roku 1876. praví o věci té:

Paní Bedřiška Kollárová, vdova po c. k. professoru, odevzdala c. k. vrchní ev. círk. radě A. a H. V. dne 26. září 1864. *1500 zl.* ve dvou 5% metallick. dlužních úpisech konv. m., aby na památku jejího chotě J. Kollára, někdejšího evang. faráře v Pešti a potom professora slovansk. starožitností ve Vídni pod jménem Jana Kollára založeno bylo stipendium pro jednoho studujícího na c. kr. ev. bohoslovecké fakultě ve Vídni, jež takto se udělovati má:

1. Stipendium obdrží studující evang. bohosloví, který jest původu slovanského, a má býti střídavě uděleno jednou Slovákovi, podruhé Čechovi nebo Moravanovi, augšb. neb helv. vyznání. Slovák však musí býti augšp. vyznání.

2. Stipendium se udělí na tři léta, leda by stipendista jeho stal se nehoden.

3. Stipendium má onomu z uchazečů uděleno býti, který buď literární činností, buď jiným způsobem lásku svou k československému národu osvědčil a od něhož se dá očekávati, že jednou netoliko evang. církvi ke cti sloužiti, ale i československou literaturu co spisovatel neb jinak podporovati bude.

4. Stipendium uděluje professorský sbor jmenované fakulty.

5. Není-li žádného studujícího slovanského, jenž by vlastnostmi vytknutými se vykázal, přirazí se úroky ke kapitálu.

Nějaký čas bydlela vdova Kollárova ve Vídni a potom odstěhovala se ke svým přátelům do *Výmaru.* Dříve než odešla, odevzdala příteli A. V.

Šemberovi celou Kollárovu korrespondenci, jež pak z jeho rukou do Českého musea se dostala. Roku 1860. podívala se zase i s dcerou Ludmilou ke hrobu, kde byla svědkem úcty, jakou vděční Slávové chovají k pěvci Slávy Dcery. O všech Svatých totiž ověnčen hrob a více než 500 lidí stálo tu, povzbuzováni jsouce řečí českou a chorvatskou. Zde zdržely se matka i dcera až do roku 1863., kdy do Výmaru se na dobro přesídlily; tu také dne 27. září t. r. Kollárova dcera Ludmila se provdala za professora Arnošta Viktora Schellenberga.

Bedřiška Kollárova zemřela dne 13. října roku 1871. a pochována jest ve Výmaru; dcera její Ludmila zemřela dne 16. června r. 1880. a odpočívá nedaleko své matky na půdě někdy slovanské.

VIII.

O Slávy Dceři.

Kollár vydal roku 1824. své básně v Pešti pod názvem „Slávy Dcera," kterýžto název podržela i pozdější vydání. Že je vydal v Pešti, stalo se na radu Jos. Jungmanna, neboť v Praze byla by je censura nepropustila, a proto také nikdo tu dosud pronésti se neodvážil, co většina vlastenců v duši chovala.

„Slávy Dcerou" myslil si Kollár vlastně svou milenku Bedřišku, o níž tehdy se domníval, že zemřela; pocházelať z rodu slovanského a proto poznav v ní i smýšlení národní, za dceru slovanské matky ji považoval a ji učinil osou, okolo které se otáčela jeho láska a horoucnost vlastenecká. Nazývá ji tu a tam prostě Mínou, tolik co mi-

lenkou, milenou, z čehož utvořilo se i Kollárem samým oživené domnění, že by byla se nazývala Vilemínou.

Slávy Dcera skládala se z Předzpěvu, elegickým veršem složeného a ze tří oddělení, které se nazývaly: 1. Sála, 2. Labe, 3. Dunaj; k tomu roku 1832. přistoupilo ještě oddělení čtvrté: Lethe a páté: Acheron.

Předzpěv, jejž sepsal Kollár ještě v Jeně, jest báseň obsahem svým velebná, účinkem dojemná a vzhledem k dějepisu pravdivá. Chodě po údolích v okolí Jenském a vzpomínaje na časy minulé, a maje před sebou trosky bývalého života slovanského, vystoupil poprvé jako obrance Slávie a pohnal před soud lidskosti závistivou její sousedku Teutonii t. j. Německo; on poprve pronesl slovanské radostné poselství a ohlásil nový messianismus, který Slovany měl posilniti. Několika vybranými slovy vyličoval klidný život slovanský a nezaslouženou porobu, kteréžto vypsání tím více proniká každého, protože nebylo nikoho, kdo by ze sna živého Slovany probudil a dědice k jeho dědictví přivedl.

Když se s návrší tu díval kolem a odtud v duchu zalétal dále i do krajin baltických a až k Dunaji, všude básník viděl jen posvátná místa, do kterých možno vstoupiti jen tomu, kdo jako kněz starozákonný se byl očistil. Proto volá na poutníka:

„Stůj noho! posvátná místa jsou kamkoli kráčíš! Čas všecko hojí a časem všecko se mění, pouze se nezměnil člověk, který v těch krajinách železnou berlu Slavii na šiji zatknul.“ Slovy, z nichž mnohá nabyla i váhy povšechných průpovídek nebo přísloví, vyličuje nesnesitelnou vládu pod zlatou berlou, jež proměnila se v železnou, za niž tu

prvotné obyvatelstvo strádalo, až konečně vyhynulo. Byl to sice zlý nepřítel, ale mnohem horším než válka, hrom a než oheň jest ten zaslepenec, který odrodiv se na své plemeno hanbu kydá. Kollár již tehdy pocítil, že odrodilcové mnohem více škodívají, než jakýkoliv nepřítel, neboť slyšel o tom stesky v Praze a měl zkušenost toho ze své vlasti. Proto obrací se na místě tomto proti zvrhlým synům pravě:

Odrodilí synové sami však své matce začasto,
bič macechy hříšné olizujíce, lají.
Nejsou ni Slované životem, nejsou ni Němci,
půl toho, půl toho jak netopýři mají.

Potom pak obrací se na původce poroby, vyznává, že každý, ať již lidi ať řeč v okovy dává, nebo pochodeň válečnou po světě nosí, spíše porobu zasluhuje než ten, kdo s největším nepřítelem se smlouvá, jen aby mír zachránil; naproti tomu, kdo učitelem se stal všech národů a vedl je k průmyslu, že zasloužil si věnec vavřínový a nikoliv věnec roztrhaný hnusné spotvořenosti! Lituje toho, že bývalí učenníci osvědčili se jako včely zlodějky, které ucítivše v úli med, do něho se derou napořád vraždíce matku i děti a z domova vlastního je tisknou, jako vytiskl kdysi ježek lišku, a místo věnce pánovi na hlavu kladou řetěz. Slovy krátkými, avšak trefnými, vylíčeny na jedné straně vlastnosti slovanské, na druhé německé.

Každá báseň však má také povzbuzovati, a proto nezdržuje se Kollár při smutném tomto obraze, ale pronáší zase slova plná naděje a odvahy. Již před ním Herder a jiní prorokovali, že národům slovanským náleží budoucnost a podobnými slovy těší i Kollár; i on uznává, že není nic platno, naříkati nad tím, co jednou bylo a tím

ducha svého užírati, ale vdechuje novou odvahu v budoucnost:

Ne z mutného oka, z ruky pilné naděje kvitne,
tak jen i zlé může státi se ještě dobrým.
Cesta křivá lidi jen, člověčenstvo svésti nemůže,
a zmatenost jedněch často celosti hoví.
Čas vše mění i časy, k vítězství on vede pravdu,
co sto věků bludných hodlalo, zvrtne doba.

Tím ukončil své confiteor, jež v dobách svého největšího blaha složil a jemuž zůstal věren, neustále své rodáky na Slovensku rozněcuje k lásce vlastenecké.

Vylíčiv v Předzpěvu minulost slovanskou barvami pošmurnými Kollár přechází k prvnímu zpěvu (Sála) a hned sděluje, kterak bohové nad Slávií se smilovali a v náhradu za mnohá utrpení stvořili jí Pannu. Pannou touto byla „Mína“, dcera ze kmene slovanského, okolo níž kupí se celá řada znělek, v nichž básník vypisuje dílem lásku svou k ušlechtilé dívce, dílem utkává z dějepisných vzpomínek verše plné vlasteneckého zápalu, mezi něž vplétá slova, plná pravdy všeobecné. Jednu z nich uvedeme:

V živobytí lidském žádná změna
horší není jako v pohlaví,
když se ona útlá rozpraví
povah v něm a charakterů stěna;
ženský muž se tak jak mužská žena
cti a štěstí svého pozbaví;
toho tam se málem zohaví,
této mnohem člověčenství cena.
Muži vůle, čin a smělost sluší,
ženě prosba, cit a mlčení,
ten buď více duchem, tato duší;
muž ať táhne nebe k ctnostem dolů,
žena zemi vzhůru k blažení:
jen tak přijdou krásně k cíli spolu.

Celkem obsaženy jsou ve zpěvu tomto dějiny lásky Kollárovy s mnohými podrobnostmi, o nichž již nahoře jsme pojednali. Posléz i také bolestné loučení.

Kollár, volán povinnostmi do své domoviny prochází ve druhém zpěvu (Labe, Rén, Vltava) krajinami slovanskými a často na Mínu vzpomínaje, dotýká se nešťastných událostí, které se v krajích těch sběhly a vzpomíná na útisky, jichž Slovanstvo od nepřátel utrpělo. Již konec předešlého zpěvu vyzněl zvuky bolestnými, ale tím žalostivější hlasy slyšíme tuto. Básník téměř v bolest se potápí a roznášeje žalost po tom celém prostranství, chce posléz

tam, tam v ono moře
zřítiti se, modrou hladinu,
tam se za hvězdami rozplynu
z tluků těchto nové světy tvoře.
Vlasť, aj v necti! lásku hněte hoře,
tam se navždy odsud vyšinu,
jednou vlasť a druhou obvinu
rukou družku, zemi patou zboře.

Tu jako anděl ze starého zákona vyvýšiti se chtěl do povětří a láskou obejmouti všecko a nad pozemským údolím kolébati se v plánech chimerických, které duch jeho vytvořoval. K tomu volalo jej srdce, avšak rozum něco jiného kázal:

Tiše, tiše, vrať se do koleje
skutečnosti, tvorče vlastní strasti.

Slova tato zároveň jsou přechodem ke znělkám vlasteneckým; v těch pak vypočítává světlé příklady vlastností slovanských, vypisuje útrapy jich a tím soucit obecný vzbuzuje anebo i k lásce národní pobádá. Každá znělka nám představuje malý historický obrázek a ty sestaveny jsou dle

toho, jakým směrem svou pouť koná. Z Pomořanska přechází do Lužice a odtud do Čech, kde ho nejen Praha ale i okolí k sobě poutá. Z dějin českých také nejvíce příkladů uvozuje. V Čechách rozezvučely se struny jeho srdce a proto pronáší slova plná lásky vlastenecké, k nimž připojuje i znělky milostné.

Propuká tu básník k povzdechu:

Slávie! ó Slavie, ty jméno
sladkých zvuků hořkých památek,
stokrát rozervané na zmatek,
aby vždycky více bylo ctěno.
Od Uralu k Tatrám na temeno,
v pouštech, kde má rovník počátek,
až kde slunka mizí dostatek,
království jest tvoje rozloženo.
Mnoho snesla, avšak křivdy činů
nepřátelských všecky přežila,
ba i špatný nevděk vlastních synů.
Tak, když jiní snadno v půdě měkké,
ty jsi trůny sobě tvrdila
na století rumích dlouhověké!

Zde také, k národní práci volaje, praví:

Nuže, pokud srdce mladé bije,
hleďme štěstí vlasti laskavé,
bdící probouzejte dřímavé,
teplí chladné, živí vše, co hnije;

neboť jméno vlastence jest krásné a vlastenec, jenž ve svém srdci celý národ nosí, honosí se čelem smělým a jest hotov, klásti život za své duše. Potom opět vypisuje opak vlastence, lidi bez života národního a odrodilce, a pobízí k jakékoli práci, z níž může vlasti povstati užitek. Jest to známá znělka:

Pracuj každý s chutí usilovnou
na národu roli dědičné,
cesty mohou býti rozličné,
jenom vůli všickni mějme rovnou;

bláznovství jest, chtíti nemistrovnou
rukou měřit běhy měsíčné,
jako k plesu nohy necvičné
pokoušeti pro pochvalu skrovnou:
lépe činí ten, kdo těží s málem,
stoje věrně na své postati,
velkýť je, buď sluhou nebo králem;
často tichá pastuchova chyžka
více pro vlasť může dělati
nežli tábor, z něhož válčil Žižka.

Ve zpěvu tomto ukazuje i cestu Slovanstvu, aby se příště nestalo obětí svých sousedů. Tu již pronáší myšlénky, jež později šíře rozvedl ve svém spisu o **Vzájemnosti slovanské**, ve kterém ovšem otázku tuto probíral z jiného stanoviska. V „Slávy Dceři" ovšem mluví básnicky a obrazně, a i to sluší přiznati, že v dospělých letech náhled svůj tu a tam pozměnil. Avšak ani v nejmenším způsobu nelze Kollárovi činiti výtku ze slov, které oděl v podobu přání. Zní pak:

Jestli Slávy rumy ještě vstanou
rukou vaší, příští potomci,
věřte zkušenému vědomci,
jehož ústa tu k vám radu vanou:
Zřiďte obec, jedním jménem zvanou,
pevnou, ať ji cizí holomci,
svornou, ať ji vlastní lakomci
nezbourají novou zase ranou.
Oudy mnohé, hlavu jednu mějte,
vyrostlou však z těla vašeho,
černé s bílým nikdy nemíchejte;
to nás cestou posud vedlo křivou,
vy se chraňte bludu našeho,
a vlasť stvořte čistou, trvanlivou.

Ve zpěvu třetím (Dunaj) nalézá se básník opět ve své vlasti. Zde v něm oživují vzpomínky na mládí, upomínky pak na dobu v Jeně zažitou jsou zdrojem velikých útrap duševních. Od milenky

jsa odloučen, připravuje se ku práci vlastenecké. Bol zaznívá všady, což vysvětlíme zajisté snadno, upomenouce se, v jak těžkých poměrech bylo v Pešti Kollárovi žíti.

Hned při vkročení na půdu uherskou vzpomíná na nevděk, jehož se Slovanstvu dostalo za to, že vysvobodilo Evropu od poroby turecké, a pak kreslí podobu kmene slovenského:

Slavský národ rovným se mi zdává
pokojnému býti potoku,
který ve zdlouhavém pokroku,
ale silně k cíli svému plává;
jestli hory v běhu nalézává,
teče rovinami po boku,
a tu ráje tvoří v homoku,
městům tiché požehnání dává.
Naproti pak jiní národové
jsou zas valným proudům podobní,
třeskem pleskem cesty troucím nové;
než když zmiznou vlny jejich mutné,
ach, tu po nich lidé chudobní,
louky bahna, a vsi rumy smutné.

Avšak nescházejí tu ani znělky duchem vlasteneckým a slovanským prodchnuté, ovšem jich jest nejméně; za to však naskytují se takové, z nichž poučiti se můžeme, jakými směry různými Kollár za své doby pracoval, aby i lid slovenský povzbudil i před násilím ho chránil. Zní jedna z nich:

Říkáte mi: „že to zákon káže,
by Sláv v Uhřích řeč svou pochoval!“
Dobře, než kdože jej ukoval?
Lidé! či to více než Bůh váže?
Zákon boží národům všem záže
mír a spravedlivosť zvěstoval,
a to, aby každý miloval
vlastní jazyk nade všecko dráže;
můžli lidská božskou, časná věčnou,
konečná, leč s pýchou neslušnou,

proměniti vůli nekonečnou?
A co tvor víc milovat má skumný,
či vlast malou, mrtvou, bezdušnou.
čili národ velký, živý, umný?“

V některých jiné zkušenosti, které do těch dob nabyl, pronesl. Již druhdy stěžoval sobě, že jeho krajané zvláště ze tříd bohatějších, příliš po cizině touží a volně poddávají se nátlaku z mnohých stran na ně činěnému. Jindy opět shledal, že ani kazatelé neujímají se tak svěřeného jim stáda a málo dbají o pravé poučení lidu. Posléze i žehral na slovenské spisovatele, kteří vymlouvajíce se všelijak místo aby národ spojovali, jej spíše rozdvojují. Takovým apostrofem vlastních krajanů jest znělka následující:

Nuže tedy, Slováci, už spite,
skorot bude vašem po kmenu,
nebo, jak by házel na stěnu
hrách, slov matky Slávy neslyšíte;
vzdělanější! po cizotách mřite,
važte nad manželku kuběnu;
kazatelé! lidu proměnu
jazyka, ne mravů v uši líte;
spisatelé! rozmnožujte hříchy,
na spojení s Čechy repcite,
zmařte řeč i národ z hloupé pýchy!
Než, když nebe k pomstě tato vaše
nekajícnost zažhne, nercite
potom, že jste byli bez Jonáše.

Jonášem tímto, který k „rozkydanému“ národu slovanskému již hlasité slovo povznášel a dřímavé ze sna probouzel, byl ovšem Kollár. K bolestným úvahám jeho připojila se ještě jiná, neméně bolestná, když zaslechl zprávu, že Mína jeho světu odumřela. Oddává se sám v neúprosný osud a pronáší pouze jedno přání, jímž se těší:

Co z nás Slávů bude o sto roků?
cože bude z celé Evropy?
slavský život, na vzor potopy,
rozšíří svých všudy meze kroků.
A ta, kterou měli za otroků
jen řeč křivé Němců pochopy,
ozývati se má pod stropy
paláců i v ústech samých soků.
Vědy slavským potekou též žlabem,
kroj, zvyk i zpěv lidu našeho
bude modným nad Seinou i Labem;
ó, kýž i já raděj v tu jsem dobu
narodil se panství slavského,
aneb potom vstanu ještě z hrobu.

Tím končí se pouť Kollárova po zemích slovanských, podobna jsouc básni nejslavnějšího anglického básníka, lorda Byrona, jehož Pouť Haroldova po krajích evropských vzata za vzor. Byron totiž zahořel láskou k potlačovanému národu řeckému a ve mnohých básních vypisoval tklivým způsobem události ze života řeckého; chtěje pak osobně přispěti Řekům ku pomoci, ztratil mezi nimi mladý život svůj. Podobně Kollár zuboženým stavem národu slovanského, tak mocného ale rozděleného, přiveden byl k tomu, aby jim v příkladech dojemných postavil před oči i minulost i budoucnost slavnou, uposlechnou-li jeho pokynutí.

Poslední dvě oddělení, jež nazývají se Nebe a Peklo a ve kterých zvolil za vzor vlašského básníka Dante, tvoří celek pro sebe, ale úzce připojeny jsou k oddílům předcházejícím. Ve snách zjevuje se mu Mína, jež provádí básníka slovanským nebem a peklem a podává mu zprávy o událostech a osobách, které se mu představují. Nad branou nebeskou tento nápis jest:

Tuto Sláva se ctiteli svými
dcerami a syny trůnuje,
tu ples, radosť, rozkoš věkuje
s odměnami za ctnosť nebeskými.

Pojďtež sem vy, milé moje děti,
věrné vlasti, řeči, národu,
světozvučné chvalozpěvy pěti;
požívejte milovanou draze
slávu a v ní slast i svobodu,
přeblaze vám třikrát, blaze! blaze!

Pak se objevují před ním osoby, jež velikých zásluh o Slovany si vydobyly nebo jim alespoň příznivy byly, a v obrazech jednotlivých čteme celou historii slovanskou. Kollár neopomenul téměř nikoho a proto jest tu veliký počet jmen i méně známých, jichž význam vynikne teprve, když přečteme sobě vysvětlení, které Kollár ke Slávy Dceři vydal. Tím ovšem valně utrpělo oddělení toto jakož i následující, jež nedosahují onoho básnického vzletu, jako Zpěvy předcházející. Snesen byv dolů na křídlech Cheruba ocitnul se v Acheronu čili pekle, a jakmile brány se otevřely:

tu pláč hrozný, dým a mrákota,
draků zběř a hadů nenasytná.
Ohnivé tu moře spolu slito
valíc celé hory plamenů
na nešťastné zatracence tyto;
každý z nich má žalář přehluboký,
zděný z ještěrů a z kamenů,
na němž stojí vina a muk roky.

I v oddělení tomto připojuje se obraz k obrazu, jméno ku jménu, ale jsou to vesměs jména osob, které Slovanům za života svého uškodily. Neušetřil ani rodákův vlastních ani cizincův, ale krátkými, přece však dosti jasnými slovy vypsal jejich zhoubnou činnost oproti národům slovanským. A když posléz prošel celým peklem a před zraky posluchačů všecky možné hrůzy a trápení objevil, volá opět na své rodáky:

Pojďte sem, hle, příklad sobě bráti,
i k těm dobrým i k těm šibalům,
učte se svůj národ milovati.

Hučte, Tatry, hlas ten k horám Černým,
hučte, Krkonoše, k Uralům:
„Peklo zrádcům, nebe Slávům věrným!“

Hned první malá sbírka „Básní“ Kollárových učinila na současníky veliký dojem, ale tím větší chvály básník si dobyl, když po čtyrech letech potom do světa vyslal „Dceru Slávy.“ Spatřovali-li v básních jeho nadaného básníka, viděli v něm nyní věštce bohem nadšeného a všecko tleskalo mu pochvalu. Sám Palacký pravil, že jest to dílo v celém Slovanstvu nevyrovnatelné, že ve všech věcích a národech skvíti se bude, že déle nežli snad sám národ náš potrvá; a slova ta přecházela i do života národa českého a všude po vlastech bylo znáti, že až sem dostal se mocný zvuk lyry Kollárovy. Nastala mnohými jinými okolnostmi jsouc podporována ona doba vzletného vlastenectví českoslovanského, která pronikala i do vzdálených krajin a dále se šířila až k druhým kmenům slovanským. Druzí básníci brali si za vzor jeho slova i formu, hledíce ještě cit jeho nadšený stupňovati. Co počaly zpěvy Kralodvorské, to dovršily teprve básně Kollárovy, jimiž také počíná se v národním rozvoji našem nové oddělení.

„Slávy Dcera,“ v niž Kollár všecko své cítění, své snahy a naděje vetkal, stala se pokladem národním, z kterého po dlouhou dobu bude duch národa čerpati sílu a nadšení.

IX.

O vzájemnosti slovanské.

„Slávy Dcera“ byla nejen mohutným ohlasem *vnitra* Kollárova, ale projevila také, co druzí sou-

časníci Kollárovi cítili, však slovy dosud projeviti nedovedli. K ní jako doplněk řadí se malý spisek „O literní vzájemnosti mezi rozličnými kmeny a nářečími slovanského národa," který prvotně vyšel r. 1836. v časopise „Hronce" a později Kollárem také německy byl vydán a doplněn. Co onde slovy utajenými a úryvkovitými pověděl, hleděl v pojednání svém stručně a přehledně podati a netoliko svým krajanům, nýbrž i vzdáleným a dosud slovansky necítícím pokrevencům na mysl vložiti.

Naděje člověka a národy vůbec živí a posiluje. Ve starém světě byli to básníci čili proroci židovští, kteří národ předpovídáním Messiáše udržovali při stálosti a síle, když na něho doráželi výbojní panovníci, a když posléz uveden byl do zajetí, těšili jej nadějí na blízký návrat do vlasti. Podobný úkaz shledáváme často jinde, když některý národ v porobu a poddanství nepříznivým osudem byl uveden a vždycky to byli básníci národní, kteří nedali na mysli poklesnouti národu svému. Příklad z nejnovějších dějin polských nás poučuje, že v letech padesátých slavný básník Mickievič pevně očekával, že pro národ polský povstane nový osvoboditel, který rozdrobenou vlast jeho z prachu pozdvihne k nové slávě. A co on pro národ svůj si přál, po tom pro národ slovanský toužil Kollár, avšak s tou výjimkou, že očekával spásu jedině od spojených a živoucích sil v národech slovanských, a nikoliv od osoby jednotlivé jako Mickievič. A v uvedeném právě spise podal nejen cestu, ale i prostředky, jakými by oddělené, ale z jednoho kmene vyrostlé ratolesti slovanské na všechny časy budoucí novou sílu k budoucímu světodějnému životu čerpaly a před dalšími pohromami, které za dlouhou dobu některé kmeny postihly, je ochránily.

Myšlénky, které Kollár ve spise svém pronášel, nebyly celkem ani nové, ale nikdo dosud v takovém směru je nevyslovil. Již před ním ukazovali někteří na tutéž cestu, ovšem spíše jen pro úzký kruh rodákův vlastních. Tak slovenskému vlastenci Rybajovi ze srdce vyprýštily skoro tytéž prostředky, jimiž Slovensko obrozeno býti mělo. Něco z nich uskutečnilo se již před Kollárem, ale většina návrhů zůstala ukryta; dosti možno jest, že Kollár, který za svého pobytu v Pešti studiemi starožitnickými se zabýval, připadl na uprášený rukopis Rybajův a vzkřísil tak myšlénku, která bez něho nebyla by životem novým nadchnuta bývala. Právě, že Kollár milovník všech kmenů slovanských znova ji pozdvihl, nabyla většího rozšíření a významu.

Kollárova báseň popudila nepřátely Slovanstva proti němu, neboť již očekávali novou bouři proti stávajícímu pořádku evropskému; spisek o vzájemnosti literní však poučil všecky, že mu netanuly na mysli žádné převraty politické, a že Slované, ačkoliv rozdrobeni jsou na tolik kmenů a jsou vměstnáni v rozličné politické državy, mohou způsobem nenásilným a tichým v duševním ohledu vzájemně se podporovati. Ani rozdíl náboženský ani různé poddanství nebylo by tomu na závadu, jen když každý kmen slovanský stejnou láskou druhému bude nakloněn. Proto vyličoval nejprve příkladem, co vlastně vzájemnost jest a co jest nevzájemnost a národní sobectví a vypočítával, kterak jedni Slované ke druhým dosud chladně se mají, a mnohdy o věcech zámořských lépe poučeni jsou než o svých nejbližších pokrevencích. Podle něho ani největší národ slovanský nemá příčiny, proč by druhými opovrhoval, a tím méně slabší národ, aby se před jinými kmeny uzavíral, naopak má povin-

nost, aby ve vzájemné shodě každý národ hleděl rozmnožiti poklady národní literatury, aby tak blahočinně mohl působiti na druhé kmeny. Kollár nesháněl se po žádném „všeslovanském jazyku a písmu,“ trvaje při tom, že při vzájemnosti zůstávají všechny kmeny a nářečí nezviklaně na svém starém místě a dalek byl přeludu toho, jakoby snad nářečí slovanská způsobem přirozeným v jednu řeč splynouti aneb skována byti mohla. Kollár neviděl ještě příčiny, proč by v tom směru některému nářečí slovanskému před jiným měla dána býti přednost, maje za to, že každé z nich v něčem nad ostatní předčí a je převyšuje, naopak každé z hlavních nářečí stejně ode všech Slovanů váženo a ceněno býti má.

Spis sám nebyl určen pro velikou massu národní, nýbrž pro třídy vzdělané, neboť právem se domníval, že uváží-li vzdělanci slova jeho a budou-li podle nich se říditi, mohou působiti ve svých oborech sdělujíce je dále pomocí živého slova i psaného. Jako sluneční teplo s výšin nebeských vždy v širších a v širších kruzích se rozprostírá až posléz země se dotýká, tak i literaturou roznášejí se myšlénky a pravdy dále a dále do obecného národa. Žádal tudíž na přátelích pravé vzájemnosti slovanské, aby osvojili sobě nejprve ducha slov jeho a jím se řídili. Proto také ukládal třídám vzdělanějším poněkud větší úlohu než obecnému lidu, a domníval se právem, že porozumí-li nejprve vzdělanstvo dlouho cítěným potřebám, že i v lidu proniknou myšlénky jeho až tak daleko, že každý kmen slovanský bude cítiti se členem jedné rodiny slovanské. Nežádal však ani na vzdělancích věci obtížné, nýbrž jen takovou známost hlavních jazyků slovanských, totiž ruského, polského, českého a srbského, aby z nich mohl čerpati látku pro své

vlastní vzdělání; dokonalou znalost slovanských jazyků vyžadoval jen od výkvětu národní společnosti. Kollárovi zdálo se snadným, aby se Slovan naučil několika jiným slovanským jazykům. Bylť přesvědčen, že na př. Čech hravě se naučí jazyku polskému a pak i jiným jazykům, ježto jest známo, že Slovan snadno naučí se vůbec každému jazyku, ať příbuznému, nebo nepříbuznému, a že jimi vládne jako každý jiný cizozemec!

Kdyby se myšlénka Kollárova byla uskutečnila, pak by ovšem spisovatelé, rozumějíce spisům slovanským, lépe mohli poznati, co jeden kmen slovanský od druhého oddělovalo a znenáhla odstraňovati překážky, které bránily společné shodě a svornosti, a každý směle za svůj majetek považovati mohl, co druhému kmenu slovanskému náleželo. Tu by se mohlo nalézti mnoho takového, čím každý jako svým vlastním se pochlubiti mohl před národy jinými. Dobře pravil, že čím méně slovanský kmen o povaze, o řeči a literatuře druhých kmenů poučen jest, že tím více mní sám o sobě, tím méně o druhých. A skutečně nevědomost kruhů vzdělaných o hlavních myšlénkách Kollárových přes praktické návrhy, jež podal, zavinila, že vzájemnost mezi kmeny slovanskými málo pokročila od jeho času na dráze vyměřené. Od dob Kollárových poměry se ovšem valně změnily; změnil se i vzájemný poměr jednotlivých literatur slovanských a pěstitelé vzájemnosti slovanské vždy více shodují se v přesvědčení, že společným literárním jazykem všech Slovanů, pokud se týče potřeb vyšších, může býti nyní jenom j a z y k r u s k ý.

Současníci Kollárovi nelíčenou mu vzdávali pochvalu, že myšlénky jejich srozumitelně všemu světu vyložil. Když pak nepřátelé Slovanstva proti *němu* vystoupili, vidouce v jeho myšlénkách touhu

po zřízení všeslovanského státu, jenž by měl spojiti všechny roztroušené větve slovanské, odhalil celé ono strašidlo slovanského státu, že z něho zbylo jen několik nevinných a prostých pravd, které nezáležejí v ničem jiném, než že národ národa jest učitelem. Také za doby jeho ani jinak tomu nerozuměli, ano i bez jeho návodu vlastenci čeští učili se jazykům slovanským, že jich přemnozí i v písmě byli mocni. Známo jest, že naši básníci jako Čelakovský, Erben nad jiné dobře vládli jazykem ruským a také Hynek Mácha obeznámil se s básníky polskými v jazyku původním. Neníť proto divu, že mnoho nových myšlének touto cestou zaseto bylo v Čechách, kde odtud pohlíželo se vždy ke krajinám slovanským jako k úrodné půdě, odkudž semeno přesazeno jsouc mnohou přináší úrodu. I vědecké knihy všímaly si druhých národů slovanských a co jeden z nich vypátral, bylo společným dědictvím. Vzájemné pak dopisy vynikajících mužů byly pobídkou druhým v těch „blahočinných dostihách mezi slovanskými spisovateli“ a každý chtěl předčiti druhého, aby jeho kmen pozadu nezůstal. Jako v Čechách, zapustily snahy Kollárovy mocné kořeny i na jihu, kam básník sám cestu kdysi naměřil, aby ve spojení vešel s muži, nadšenými o národní rozvoj. Dosud tam mnoho následovníků jeho se nalézá a jakoby ochraňovali jeho odkaz Slovanům vždy čas po čase přivádějí jej na mysl ve chvíli příhodné. I v Polsku nenedostávalo se přívrženců jeho myšlénky a mnozí z nich i skutkem dokazovali náklonnost k druhým kmenům slovanským, na všecky strany stejně rozdávajíce oheň a světlo lásky, neméně jako v Rusku, kde vzdělanci stejně přáli snahám západních jak jižních Slovanův. Bylo to ovšem za chvíle, když poselství Kollárovo se

do krajin těch dostalo a nikdo z nich neodvážil se dáti za nepravdu muži, jehož celý slovanský svět sobě vážil jako nadšeného proroka. Zdálo se, jako by se splniti brzy měla slova: „Přestanou i spory, žárlivost, boje a vojny Slovanův proti Slovanům, pročež i všeliká urážka samolibosti a ješitnosti druhých kmenův a nářečí, všeliké povyšování jednoho nad druhé, všeliká snaha o přednost a z toho plynoucí potlačování druhých Slovanů přestane. Každý kmen bude potom oběžnice kolem společného slunce, na druhé vzájemně působící a svou vlastní cestou jdoucí.“

Sotva však pěvec slovanské vzájemnosti uložen byl do nehostinné půdy, pozbývala slova jeho zázračné moci a myšlénky jeho nejen že skoro v ničem provedeny nebyly, nýbrž staly se všem téměř kmenům nesrozumitelnými. Báseň jeho povzbudila sice národní vědomí jednotlivých kmenů, ale kmenové jeden přede druhým se uzavíral ve svou užší vlast, o veškerenstvo Kollárovo se nestaraje. Ani co praktického ve spise jeho bylo, docela provedeno není. Jedině učitelské stolice slovanských nářečí, již před ním zakládané, mohly by značiti jeho úspěch, avšak jsou spíše výsledkem rozvoje vědeckého hnutí evropejského. Kam poděla se slovanská knihkupectví a kam odběratelé knih slovanských, když dosud mezi námi málo takových, kteří by slovanské knihy četli, neřku-li aby nějakým slovanským jazykem psali? V té příčině nářek Kollárův nad nevšímavostí jedněch Slovanů ke druhým dosud mezi námi platí a podobá se tomu, že slovanský svět ani praktických ani idealních výhod Kollárových nikdy neocení ani jich se neuchytí.

Sto jest roků tomu, co se nadšený Slovan *narodil* a jeho duch jakoby zatím ještě strašil ne-

